



**РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА**

283- 63 /17

Београд



**Заштитник грађана
Zaštitnik građana**

дел. бр. 26870 датум: 12. 7. 2017. г.

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

Извештај за 2016. годину

Београд, 2017. година

Поштовани,

Ово је пети годишњи извештај Заштитника грађана о активностима које је спровео у обављању послова Националног механизма за превенцију тортуре у Републици Србији.

Превенција тортуре проистиче из обавеза Републике Србије према својим грађанима и међународној конвенцији којој је приступила.

Током 2016. године обављене су 92 посете местима где се налазе лица лишена слободе, а на основу утврђених неправилности у раду надлежним органима је упућено 318 препорука.

Представљајући налазе и опште и појединачне препоруке за унапређивање стања, Извештај нуди јасан и доступан правац према друштву без тортуре као идеалном циљу. Ипак, из извештаја је јасно да кораци ка недостижном идеалу нису и сами обавијени маглом, недостижни, чак ни претешки, нити скупи.

Остаје да их чинимо што брже, без изговора и изузетака. Ради жртава тортуре, али и достојанства свих нас. Тамо где је и једно људско биће изложено нечовечном поступању, ничије достојанство не може да буде потпуно.

Захваљујем се свим органима, удружењима грађана и појединцима са којима смо у извештајном периоду сарађивали обављајући послове Националног механизма за превенцију тортуре.

*Милош Јанковић
в. ф. заштитника грађана*

Садржај

- 1. Увод**
 - 1.1. Општа оцена поштовања забране тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака у Р. Србији
 - 1.2. Најзначајнији подаци о активностима Заштитника грађана у обављању послова НПМ у 2016. години
- 2. Забрана тортуре**
 - 2.1. Национални прописи
 - 2.2. Међународни инструменти
- 3. Опциони протокол уз Конвенцију против тортуре**
 - 3.1. Поткомитет за превенцију тортуре
 - 3.2. Навионални механизми за превенцију тортуре (НПМ)
 - 3.3. Успостављање и одређивање НПМ у Србији
- 4. Методологија, ресурси и организација НПМ у 2016. години**
 - 4.1. Методологија НПМ
 - 4.2. Материјални услови и финансијска независност НПМ
 - 4.3. Посебна НПМ јединица и њена функционална независност
 - 4.4. Учесће Покрајинског Заштитника грађана у активностима НПМ
 - 4.5. Учесће цивилног сектора у активностима НПМ
 - 4.6. Учесће спољних стручњака у активностима НПМ
 - 4.7. Обука чланова НПМ
 - 4.8. Остали облици сарадње
- 5. Остваривање мандата НПМ током 2016. године**
 - 5.1. Посете установама у којима су смештена лица лишена слободе
 - 5.2. Сарадња органа власти са НПМ током посета установама
 - 5.3. Извештаји о посетама установама
 - 5.4. Препоруке за отклањање утврђених недостатака
 - 5.4.1. Поступање надлежних органа по препорукама Народне скупштине Р. Србије
 - 5.5. Дијалог са органима власти
 - 5.6. Ораганизација догађаја и промоција НПМ/превенције тортуре
 - 5.7. Сарадња са УН Комитетом против тортуре, Поткомитетом УН за превенцију тортуре и Европским комитетом за спречавање мучења
 - 5.8. Сарадња са другим НПМ
 - 5.9. Дистрибуција годишњег извештаја НПМ
 - 5.10. Разматрање годишњег извештаја НПМ
- 6. Стање и активности НПМ по областима у 2015. години**
 - 6.1. Полицијско /тужилачко задржавање
 - 6.2. Извршење мере притвора
 - 6.3. Извршење кривичних санкција
 - 6.4. Задржавање особа са менталним сметњама у психијатријским болницама
 - 6.5. Задржавање особа у установама социјалне заштите
 - 6.6. Поступање према избеглицама / мигрантима и осврт на избегличку кризу

ДОДАТАК I

- Препоруке НПМ упућене органима власти Републике Србије

ДОДАТАК II

II-1 Конвенција против тортуре

II-2 Опциони протокол

II-3 Пример Споразума о сарадњи

II-4 Одлука о висини накнаде за обављање послова НПМ

1. Увод

1.1. Општа оцена поштовања забране тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака у Р. Србији¹

Током вишегодишњег остваривања свог мандата утврђеног Опционим протоколом УН против тортуре², Заштитник грађана је у обављању послова Националног механизма за превенцију тортуре (НПМ) утврдио да је у Републици Србији дошло до значајног унапређења у погледу превенције тортуре и других облика злостављања, као и поступања према лицима лишеним слободе.

На основу бројних посета местима где се налазе или се могу налазити лица лишена слободе, НПМ је дошао до закључка да у Републици Србији не постоји тортура као организована и подстицана појава од стране државних органа.

Охрабрује чињеница да је у последњих неколико година преовладала свест државних службеника који поступају према лицима лишеним слободе да је тортура потпуно недозвољено поступање. У том смислу бројна су сведочења насумично интервјуисаних лица лишених слободе, нарочито у затворима, да нису били жртве тортуре.

Међутим, то не значи да тортуре или других облика злостављања у Републици Србији нема. Појединачни случајеви тортуре или злостављања су увек могући и очекивано је да их има. Наиме, тортура, као и свако друго злостављање, ситуационог је карактера, те су у том смислу лица лишена слободе континуирано изложена високом ризику.

Осим тога, уочена поједина поступања надлежних органа према лицима лишеним слободе која су резултат недостатака у систему и представљају досадашњу лошу праксу која није у складу са важећим стандардима, имајући у виду њихов интезитет и трајање, могу прерасти, а у појединим случајевима и прерастају, у понижавајуће или нечовечно поступање, па и тортуру.

Такође, системски недостаци у организацији и поступању према лицима лишеним слободе, попут неадекватних смештајних услова у појединим капацитетима, непостојања или неспровођења процедура, недостатка одговарајућег психо-социјалног третмана, неадекватне здравствене заштите и кадровских недостатака, могу, нарочито у свом континуитету, попримити карактер нечовечног или понижавајућег поступања.

НПМ указује да су установе у којима се налазе лица лишена слободе, а које је НПМ посетио током извештајног периода и упутио им препоруке, оствариле изетно добру сарадњу која је омогућила поступање НПМ у складу са његовим мандатом утврђеним Опционим протоколом уз Конвенцију УН против тортуре (омогућавање најављених и ненајављених посета установама детенције, приступ свим просторијама и инсталацијама, увид у све податке, као и обављања разговора са свим лицима лишеним слободе, запосленима и било којим другим лицима по избору НПМ).

Међутим, иако су начињени значајни кораци у погледу превенције тортуре и других облика злостављања, као и унапређења поступања према лицима лишеним слободе, НПМ указује да је потребно знатно побољшати поступање механизма унутрашње контроле, тужилаштва и судова, у циљу њихове ефективне и ефикасне борбе против тортуре. У том погледу, од значаја би било да се одредбе Кривичног законика у

¹ Види више под 6. овог извештаја.

² Усвојен 18. децембра 2002. године на 57. седници Генералне Скупштине УН по резолуцији А/RES/57/199, ступио на снагу 22. јуна 2006.

потпуности ускладе са дефиницијом тортуре из члана 1. Конвенције УН против тортуре.

НПМ је током 2016. године посетио бројна места у којима се налазе лица лишена слободе, као што су полицијске станице, Прихватилиште за странце, притворске јединице, затвори, психијатријске болнице и психијатријска одељења у општим болницама, установе социјалне заштите домског типа, центри за азил, као и прихватни центри за мигранте.

Поступајући по препорукама НПМ, упућеним у циљу заштите и остваривања права доведених и задржаних лица, као и превенције лошег поступања полиције према њима, посећене полицијске управе свим задржаним лицима уручују одговарајућа писана обавештења о правима задржаних лица и уредно воде записнике о задржавању лица.

Иако Упутство о поступању према доведеним и задржаним лицима још увек није измењено, полицијски службеници појединих полицијских управа прекинули су са праксом обавезног присуствовања лекарским прегледима свих задржаних лица, већ то чине само по захтеву лекара, из безбедносних разлога. У предмете сачињене поводом задржавања лица више се не улаже медицинска документација лица, а информације о здравственом стању задржаног лица су доступне полицијским службеницима само у мери у којој је то од значаја за поступање према лицу током задржавања.

Многе просторије за задржавање у полицијским станицама и даље не испуњавају савремене стандарде у погледу материјалних услова, а по препорукама НПМ да се унапреде услови у појединим просторијама за задржавање углавном није поступљено, уз истицање неприхватљивог оправдања - због непостојања материјално-техничких услова.

Према сазнањима НПМ, Министарство унутрашњих послова није организовало одговарајуће обуке за полицијске службенике свих полицијских управа у Републици Србији о поступању према лицима са менталним сметњама.

Имајући у виду да је важна додатна мера превенције и заштите од злостављања лица лишених слободе снимање прикупљања обавештења од грађана (тзв. информативних разговора) и саслушања осумњичених, Министарству унутрашњих послова је упућена препорука да у сарадњи са Министарством правде, у оквиру законом утврђених надлежности, обезбеди средства и потребну техничку опрему за тонско и оптичко снимање поступака саслушања. Међутим, по овој препоруци још увек није поступљено.

Положај притвореника је остао готово непромењен у односу на ранији период. И даље је утисак у јавности да се мере притвора олако изричу, да су често праћене повредом претпоставке невиности, да су у појединим случајевима непримерено дугог трајања, да су смештајни услови неадекватни, те да притвор неретко представља својеврсну казну пре осуде. Иако је НПМ упућивао препоруке заводима да се обезбеде просторије за дневни боравак притвореника, као и да се изнађу могућности за њихово радно ангажовање, они и даље највећи део дана проводе закључани у својим спаваоницама, без икаквих организованих сврсисходних активности.

НПМ, као и у претходним извештајима, указује на проблем што релативно мали број жена у једној притворској јединици има за последицу да су поједине од њих током извршења мере притвора, често на недопустиво дуги рок, практично у усамљењу. Иако у систему извршења кривичних санкција усамљење/самица представља посебну, односно дисциплинску меру, која је строго временски ограничена, у постојећој пракси то је за поједине притворенице редован начин извршења мере притвора, што довољно говори о негативном аспектима система притварања жена.

Током извештајног периода у појединим заводима за извршење кривичних санкција унапређени су материјални услови смештаја. Међутим, за три завода констатовано је да су потпуно неусловни и да их је немогуће адаптирати у складу са стандардима, те су упућене препоруке за њихово затварање, односно измештање (окожни затвори у Смедереву и Суботици и Одсек у Вршцу Окружног затвора у Панчеву).

У складу са препорукама НПМ, у циљу превенције злостављања заводски лекари у извештаје о обављеним прегледима након примене мера принуде уносе наводе лица према којима је мера примењена о начину настанка повреда и мишљења о повезаности примењене мере и насталих повреда, што је и њихова законска обавеза. Поред наведеног, поступајући сходно упућеним препорукама, заводи су успоставили Књигу повреда лица лишених слободе, као и праксу фотографисања повреда, а немедицинско особље престало је да редовно присуствује лекарским прегледима лица лишених слободе.

Пружање здравствене заштите у заводима је и даље у надлежности Министарства правде – Управе за извршење кривичних санкција. Наведено није у складу са постојећим примерима добре праксе у свету и не омогућује неопходну независност лекара пре свега у погледу стварања претпоставки за утврђење случајева тортуре.

У извештајном периоду, поступајући по препорукама НПМ, Министарство здравља почело је са редовним обављањем стручног надзора над радом здравствених служби у заводима.

Недостатак на који је НПМ указивао и који је и даље присутан је то да се не остварује принцип заједничког извршења казне. Наиме, велики број осуђених током дана не проводи расположиво време са другим осуђенима у заједничком боравку, већ су све време изоловани у ћелијама (сами или у малим групама).

У појединим заводима је уочен помак у повећању упослености лица лишених слободе, што треба развити на цео затворски систем.

Поступак класификације осуђених лица је недовољно транспарентан. Осуђенима се недовољно појашњавају критеријуми за напредовање, васпитачи се претежно баве администрирањем упитника. Механизам напредовања у третману по постојећим критеријумима подразумева отежан прелазак осуђених у повољније васпитне групе, тако да се многи осуђеници отпуштају из затвора из исте васпитне групе у коју су били разврстани одмах по пријему у затвор.

Затворски капацитети намењени малолетницима и женама су централне (једине) установе, у којима се смешта по 200 лица. У њима, нарочито онима намењеним малолетницима, стварају се јаки неформални системи, што рађа немогућност адекватног третмана. У тим централним установама проблем је и то што су поједини затвореници веома удаљени од својих пребивалишта, а то значајно отежава остваривање контакта са породицом.

Током 2016. године, НПМ се бавио и положајем трансродних лица лишених слободе. Надлежним органима је препоручено да се трансродној особи омогући да при пријему у завод изабере да ли ће њен лични претрес и преглед тела обављати само службено лице одређеног пола или да ће се обављати комбиновани лични претрес и преглед тела, да се службеници трансродним особама обраћају у роду којем те особе осећају припадност, осим ако особа другачије не затражи, као и да се спроведу одговарајуће обуке за запослене о начину поступања према лезбејкама, гејевима, бисексуалним, трансродним и интерсекс затвореницима.

Неопходно је посветити посебну пажњу на лишавање слободе и поступање према лицима смештеним у установама социјалне заштите домског типа. Пре свега, потребно је унапредити прописе тако да се уреди питање ограничавања права лица смештених у установама социјалне заштите домског типа, нарочито њихово принудно смештање и задржавање, као и њихово физичко спутавање.

Закључак НПМ је и да су међу лицима лишеним слободе у најлошијем положају лица са менталним сметњама, било да су смештена у установама социјалне заштите домског типа, психијатријским болницама, или у заводима за извршење кривичних санкција.³

Бројни су акти у којима је НПМ указао да лицима са тешким менталним поремећајима није место у редовном затворском режиму. Осим тога, НПМ указује да лица са тешким менталним поремећајима која су извршила одређено дело које садржи елементе кривичног дела које не представља нарочиту друштвену опасност, не треба да буду процесуирана по Законику о кривичном поступку, већ треба да се задрже и сместе у психијатријску установу сходно Закону о заштити лица са менталним сметњама. Непримерено је вишемесечно држање особе са тешким менталним поремећајем у притвору због упућених претњи преко друштвених мрежа, као и задржавање лица на мери безбедности обавезног лечења и чувања у здравственој установи преко десет година због крађе бицикла.

НПМ је става да треба престати са праксом задржавања лица са менталним и/или интелектуалним сметњама у резиденцијалним установама (психијатријским болницама и установама социјалне заштите домског типа) на дуги рок, за поједине доживотно. Наведено је у великој мери последица непостојања услова за збрињавање и подршку тим лицима ван таквих установа. Наиме, у Републици Србији није установљен ефикасан концепт деинституционализације који подразумева стварање услова за живот лица са менталним и/или интелектуалним сметњама у локалној заједници, са својим ближњима. Постојећи концепт је фрагментизован, а базира се на пружању услуга и администрирању смештаја, као облика збрињавања. Уместо тога, потребно је установити јединствен национални концепт збрињавања и подршке тим лицима и њиховим породицама, те на нивоу локалних заједница установити мултидисциплинарне службе које су потпуно кадровски, логистички и финансијски оспособљене за континуирано пружање подршке и збрињавање лица којима је то неопходно, као и њиховим породицама. Врсте услуга и облици смештаја не смеју бити администrirане унапред. Оне треба да су резултат потреба које су променљиве и које треба да су резултат брижљивих процена од стране посебне мултидисциплинарне службе на нивоу локалне заједнице.

Недостаци из Закона о заштити лица са менталним сметњама и даље нису отклоњени. Прописано је да се службе за заштиту менталног здравља у заједници организују као допунска делатност постојећих психијатријских установа и домова здравља, који нису кадровски оспособљени, нити заинтересовани у том погледу. Сходно таквом решењу, у Србији су активности на пољу деинституционализације не приметне. Законом је уведена мера изолације психијатријских пацијената, што не само да није у складу са важећим стандардима, већ и успостављеном праксом у Србији. Осим тога, Законом је прописана надлежност полицијских службеника за одржавање реда унутар психијатријских болница, што није у складу са важећим стандардима, имајући у виду да су то униформисана и наоружана лица.

Постојеће психијатријске болнице су гломазне, имају по неколико стотина пацијената. У великој мери попримају азиларни карактер, јер су у њима бројни пацијенти изопштени из заједнице већином преко месец дана, али многи и по десет година, а неки и доживотно. Присутна је појава да се велики број лица задржава у болницама пре свега из социјалних разлога, јер не постоји било какав облик подршке и њиховог лечења у заједници.

Одлуке суда о присилним хоспитализацијама особа са менталним сметњама углавном су засноване на вештачењима лекара који су запослени у болници која је предлагач те мере.

³Лица на извршењу мере обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи, мере притвора и казне затвора.

Осим тога, уочени су случајеви да пристанак на болничко лечење дају лица која су од стране полиције доведена у агитираном стању, иако изјаве дате под таквим околностима не могу бити узете као правно релевантне.

НПМ сматра да је неопходно интензивирати активности у циљу унапређења важећих прописа, као и поступања према особама са инвалидитетом смештеним у установама социјалне заштите домског типа. Наиме, велики број особа са менталним и интелектуалним сметњама је смештен у дислоцираним, често гломазним установама, далеко од заједнице и њиховог социјалног окружења. Поред тога, материјални услови смештаја су у многим од њих лоши, не остварује се потребан ниво психосоцијалног третмана. У установама је недовољан број запослених што има негативне последице, како на запослене, тако и на кориснике.

Сходно важећим прописима, уколико су лица лишена пословне способности, пристанак на медицинску меру даје њихов старалац, који је ретко присутан у моменту када над њима исту треба применити. Такође, изузетно је важно прописати улогу лица са менталним и интелектуалним сметњама у доношењу одлуке о примени медицинске мере, односно у давању пристанка на исту. У истом смислу треба унапредити прописе тако да се обезбеди појачана заштита тих лица приликом примене медицинских или научних огледа.

У извештајима о посетама НПМ је упућивао препоруке да се успоставе процедуре које се односе на физичко спутавање корисника услуга социјалне заштите, успостављање књига евиденција о повредама корисника и ангажовање независног овлашћеног лекара који би издавао потврде о смрти за кориснике. Такође, упућене препоруке односиле су се и на обезбеђивање потребног броја особља за рад са корисницима и неопходних ортопедских помагала за кориснике. У циљу поштовања приватности корисника упућиване су препоруке за обезбеђивање услова за поштовање њихове приватности. НПМ изражава забринутост, јер је у појединим установама социјалне заштите домског типа утврдио случајеве да су поједина лица са менталним и интелектуалним сметњама све време смештена у изолацији, а нека од њих у безусловним собама које подсећају на кавезе, без текуће воде и приступа тоалету. Такво поступање представља злостављање, а у продуженом трајању тортуру. Такође, утврђено је да се у установама социјалне заштите домског типа, осим изолације примењује и мера механичког спутавања везивањем корисника, иако у њима, за разлику од психијатријских установа, за оба таква поступања не постоји правни основ.

Корисницима је и даље ограничена слобода кретања ван установе, иако не постоји ваљан правни основ, нити процедуре којима би се регулисало њихово задржавање у установи. НПМ је у вези са ограничавањем слободе кретања корисника у установама социјалне заштите упутио препоруку Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања како би предузело мере из делокруга своје надлежности и ово питање уредило.

НПМ је у извештајима о посетама установама социјалне заштите домског типа упућивао препоруке да се донесе Правилник којим би се уредило питање обезбеђивања средстава за личне потребе корисника домског смештаја, сачини Протокол о поступању у случајевима неочекиване (напрасне) смрти корисника, као и обезбеди довољан број медицинског, неговатељског и другог особља.

Мигранти се сада дуже задржавају у Србији, па је проблем њиховог збрињавања далеко сложенији и компликованији. За разлику од прошлог периода када су само пролазили кроз Србију и боравили свега до неколико дана, они сада овде остају по неколико месеци. Неки од њих желе да траже азил у Србији, али већина и даље желе да настави пут до развијених земаља Европске уније. Имајући у виду да ће мигранти дужи временски период боравити у центрима, НПМ је крајем извештајног периода Комесаријату за избеглице и миграције упутио препоруку да успостави процедуру притуживања на рад лица ангажованих у центрима. Неизвесност наставка пута, продужени останак у Србији, несигурна будућност и неразумевање ситуације у којој се налазе проузрокује стрес код миграната, који је уочен приликом посета и разговора са

њима. Због свега овога важно је пружати психолошку помоћ мигрантима, која није организована у већини посећених центара. НПМ је препоручивао да се за ову врсту подршке обезбеди стручно особље и просторије за обављање разговора.

1.2. Најзначајнији подаци о активностима Заштитника грађана у обављању послова НПМ у 2016. години⁴

НПМ је током 2016. године обавио 92 посете установама у којима су смештена лица лишена слободе, а надлежним органима и посећеним институцијама упућено је укупно 318 препорука.

У оквиру редовних посета посећена је укупно 51 установа, и то: 33 полицијских станица, 8 завода за извршење кривичних санкција, 3 психијатријске болнице и 7 установа социјалне заштите домског типа. На основу обављених посета, посећеним установама достављани су извештаји о посетама, са препорукама за отклањање утврђених недостатака у раду, који могу довести или доводе до злостављања.

У 2016. години, НПМ је обавио четири посете у циљу праћења поступања по раније упућеним препорукама и то: Полицијској управи у Новом Пазару и станицама у њеном саставу, седишту Полицијске управе у Пироту, Полицијској станици у Вршцу и Окружном затвору у Лесковцу.

Уз подршку Канцеларије Високог комесаријата УН за избеглице у Србији (у даљем тексту: *UNHCR*), НПМ је и током 2016. године, у сарадњи са Београдским центром за људска права, обавио 52 тематске посете установама које су надлежне за поступање према тражиоцима азила и избеглицама. У тематским извештајима о посетама упућене су 72 препоруке за уклањање утврђених недостатака.

У сарадњи са Канцеларијом Високог комесара УН за људска права ОНСНР, Заштитник грађана је организовао округли сто на тему „Људска права и друштвено укључење избеглица и миграната у Републици Србији“, као и дводневни састанак у Београду Мреже НПМ југоисточне Европе, коме су присуствовали представници чланица Мреже, као и представници удружења из Србије. Тема састанка је била превентивни приступ заштити људских права избеглица и миграната у земљама Југоисточне Европе.

У циљу информисања миграната о њиховим правима и могућностима за остваривање различитих видова заштите у Републици Србији, Заштитник грађана је израдио писане брошуре на енглеском, француском, арапском, фарси и урду језику, које тимови НПМ деле мигрантима током посета.

У циљу промоције и заштите права лица лишених слободе и превенције тортуре представници НПМ су током 2016. године узели учешће у бројним конференцијама, округлим столовима, радионицама, семинарима и тренинзима.

⁴ Види више под 5. овог извештаја.

2. Забрана тортуре

2.1. Национални прописи

Устав Републике Србије⁵ јемчи људско достојанство, неприкосновеност људског живота, неповредивост физичког и психичког интегритета, а злостављање изричито забрањује⁶.

Устав Републике Србије, члан 25. став 2.

Нико не може бити изложен мучењу, нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању⁷.

Забрана мучења је предвиђена и другим прописима, између осталог, Закоником о кривичном поступку⁸, Законом о полицији⁹ и Законом о извршењу кривичних санкција¹⁰. Кривичним закоником¹¹ мучење и злостављање је одређено као посебно кривично дело¹².

Кривични законик Републике Србије, члан 137.

(1) Ко злоставља другог или према њему поступа на начин којим се вређа људско достојанство, казниће се затвором до једне године.

(2) Ко применом силе, претње, или на други недозвољени начин другоме нанесе велики бол или тешке патње с циљем да од њега или од трећег лица добије признање, исказ или друго обавештење или да се он или неко треће лице застраши или незаконито казни, или то учини из друге побуде засноване на било каквом облику дискриминације, казниће се затвором од шест месеци до пет година.

(3) Ако дело из ст. 1. и 2. овог члана учини службено лице у вршењу службе, казниће се за дело из става 1. затвором од три месеца до три године, а за дело из става 2. затвором од једне до осам година.

2.2. Међународни инструменти

Србија је држава чланица свих најважнијих конвенција које се односе на забрану, односно спречавање тортуре. Међународни пакт о грађанским и политичким правима¹³, који је у члану 7. преузео одредбу о забрани мучења из члана 5. Опште декларације о правима човека¹⁴, ратификован је 1971. године¹⁵.

⁵ "Сл. гласник РС", бр. 98/2006.

⁶ Устав РС, чланови 23, 24 и 25.

⁷ Преузето из члана 5. Опште декларације о правима човека, члана 7. Међународног пакта о грађанским и политичким правима и члана 3. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода.

⁸ "Сл. гласник РС", бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014.

⁹ "Сл. гласник РС", бр. 6/2016.

¹⁰ "Сл. гласник РС", бр. 55/2014.

¹¹ "Сл. гласник РС", бр. 85/2005, 88/2005-испр., 107/2005-испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014.

¹² Конвенција против тортуре, члан 4.: (1) Свака држава чланица настоји да се према њеном кривичном праву сва акта тортуре сматрају кривичним делима. Исти је случај и са покушајем вршења тортуре или неког другог акта који изврши неко лице, а који представља саучесништво или учествовање у акту тортуре. (2) Свака држава чланица одређује за ова кривична дела одговарајуће казне којима је узета у обзир њихова тежина.

¹³ Потписан 19. децембра 1966. године у Њујорку.

¹⁴ Усвојена од стране Генералне скупштине Уједињених нација 10. децембра 1948. године у Паризу.

¹⁵ "Сл. лист СФРЈ", бр. 7/71.

Конвенција против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака¹⁶ (Конвенција против тортуре) ратификована је 1991. године¹⁷. Она је један од најзначајнијих међународних инструмената у области забране тортуре.

Конвенција против тортуре, члан 1. став 1.

Тортура означава сваки акт којим се једном лицу намерно наносе бол или тешке физичке или менталне патње у циљу добијања од њега или неког трећег лица обавештења или признања или његовог кажњавања за дело које је то или неко треће лице извршило или за чије извршење је осумњичено, застрашивања тог лица или вршења притиска на њега или застрашивања или вршења притиска на неко треће лице, или из било којег другог разлога заснованог на било ком облику дискриминације ако тај бол или те патње наноси службено лице или било које друго лице које делује у службеном својству или на његов подстицај или са његовим изричитим или прећутним пристанком. Тај израз се не односи на бол или патње које су резултат искључиво законитих санкција, неодвојивих од тих санкција или које те санкције проузрокују.

Осим што даје најпотпунију дефиницију тортуре, Конвенција против тортуре садржи низ одредби значајних за искорењивање тортуре.

Конвенција против тортуре, члан 2. став 1.

Свака држава чланица предузима законске, административне, судске или друге ефикасне мере како би спречила извршење аката тортуре на територији под њеном јурисдикцијом.

Конвенција против тортуре садржи и одредбе којима се забрањује протеривање и изручивање лица држави у којој би био изложен тортури.

Конвенција против тортуре, члан 3. став 1. и 2.

Ни једна држава чланица неће протерати, истерати нити изручити једно лице другој држави ако постоје озбиљни разлози да се посумња да може бити подвргнуто тортури.

Да би утврдили постојање таквих разлога, надлежни органи водиће рачуна о свим релевантним околностима, укључујући, евентуално, постојање низа систематских, озбиљних, очигледних или масовних повреда права човека у тој држави.

Конвенција против тортуре обавезује државе чланице да се старају да упознавање и информисање о забрани тортуре буде саставни део образовања службених лица, медицинског особља, носилаца јавних функција, као и свих осталих лица која на било који начин долазе у контакт са лицима лишеним слободе¹⁸.

Конвенција против тортуре, члан 12.

Свака држава чланица се стара да надлежни органи неодложно изврше непристрасну истрагу сваки пут кад постоје оправдани разлози да се посумња да је акт тортуре извршен на некој територији под њеном јурисдикцијом.

У том смислу свака држава чланица је дужна да сваком ко сматра да је био подвргнут тортури омогући право да се жали надлежном органу који је обавезан да неодложно и непристрасно испита случај, уз обезбеђење заштите лицу које се жалило и сведока од

¹⁶ Усвојена 10. децембра 1984. године у Њујорку.

¹⁷ "Сл. лист СФРЈ - Међународни уговори", бр. 9/91.

¹⁸ Конвенција против тортуре, члан 10. став 1.

сваког лошег поступања или било каквог застрашивања због поднете жалбе или дате изјаве¹⁹.

Конвенција против тортуре, члан 14. став 1.

Свака држава чланица гарантује жртви акта тортуре право добијања накнаде и праведног и одговарајућег обештећења, укључујући средства потребна за његову што потпунију рехабилитацију.²⁰

Свака држава чланица се стара да изјава за коју се докаже да је добијена тортуром не може да буде наведена као доказни елемент у неком поступку, осим против лица оптуженог за тортуру да би се утврдило да је изјава дата²¹.

Конвенцијом против тортуре је установљен Комитет против тортуре²². Државе чланице су дужне да Комитету подносе извештаје о мерама које предузимају да би испуниле своје Конвенцијом преузете обавезе. Комитет разматра сваки извештај, када оцени за потребно, даје коментаре о извештају и доставља их свакој заинтересованој држави чланици, на шта држава чланица може да одговори²³. Република Србија је доставила Извештаје Комитету, на шта је Комитет доставио Коментаре²⁴.

Република Србија је држава чланица Савета Европе. Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода²⁵ и Европска конвенција о спречавању мучења и нечовечних или понижавајућих поступака и кажњавања²⁶ (Европска конвенција о спречавању мучења) су ратификоване 2003. године.²⁷

Европском конвенцијом о спречавању мучења установљен је Европски комитет за спречавање мучења.²⁸ Држава је обавезна да дозволи посете Комитету свим местима у којима се налазе лица лишена слободе.²⁹ Држава је дужна да Комитету омогући приступ на њену територију и путовање по земљи без ограничења, потпуне информације о свим местима у којима се налазе особе лишене слободе, као и неограничен приступ свим местима у којима се налазе особе лишене слободе, укључујући и право на слободно кретање унутар тих места и право да слободно разговара без присуства сведока са особама лишеним слободе и са било којом особом за коју верује да поседује релевантне информације.³⁰ После сваке посете Комитет саставља извештај о чињеничном стању утврђеном приликом посета.³¹ Комитет је, до краја 2015. године, четири пута посетио Србију, и то 2004, 2007, 2011. и 2015. године.³²

¹⁹ Конвенција против тортуре, члан 13.

²⁰ Конвенција против тортуре, члан 14.

²¹ Конвенција против тортуре, члан 15.

²² Конвенција против тортуре, члан 17.

²³ Конвенција против тортуре, члан 19. став 1.

²⁴ Коментар Комитета против тортуре са 41 седнице од 3. до 21. 11. 2008. године на Извештај Р.Србије.

²⁵ Сачињена 4. новембра 1950. године у Риму.

²⁶ Потписана 26. новембра 1987. године у Стразбуру.

²⁷ "Сл. лист СЦГ - Међународни уговори", бр. 9/2003, 5/2005 и 7/2005 - испр. и Сл. лист СЦГ - Међународни уговори, бр. 9/2003).

²⁸ Европска конвенција о спречавању мучења, члан 1.

²⁹ Европска конвенција о спречавању мучења, члан 2. и члан 7. став 1.

³⁰ Европска конвенција о спречавању мучења, члан 8.

³¹ Европска конвенција о спречавању мучења, члан 10. став 1.

³² Извештаје о посетама Р. Србији и одговоре Владе Р. Србије види на интернет страници Европског комитета за спречавање мучења www.cpt.coe.int/en/states/srb.htm.

3. Опциони протокол уз Конвенцију против тортуре

Опционим протоколом уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака³³ (Опциони протокол) државе чланице су потврдиле да је злостављање забрањено и да представља озбиљно кршење људских права³⁴.

Опционим протоколом државе чланице су се споразумеле да успоставе систем редовних посета местима где се налазе лица лишена слободе од стране независних међународних и домаћих тела, ради превенције тортуре и других сурових нељудских или понижавајућих казни и поступака.³⁵

Интенција Опционог протокола да се омогуће посете, односно стално присуство механизма за превенцију тортуре у установама у којима се налазе лица лишена слободе последица је схватања да је највећи проблем затворених институција управо то што су затворене, што су дешавања у њима склоњена од очију јавности.

Државе чланице Опционог протокола обавезне су да дозволе посете од стране механизма установљених Опционим протоколом сваком месту под њиховом надлежношћу и управом где се налазе или се могу налазити лица лишена слободе било по основу наредбе издате од стране државног органа или на његов подстицај, или уз њихову сагласност или пристанак (места задржавања).³⁶

3.1. Поткомитет за превенцију тортуре³⁷

Опционим протоколом успостављен је Поткомитет за превенцију тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака³⁸.

Поткомитет за превенцију тортуре је овлашћен да обилази сва места задржавања и да даје препоруке државама чланицама у вези са заштитом лица лишених слободе од тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака.³⁹

Државе чланице Опционог протокола обавезне су:

- да приме Поткомитет за превенцију тортуре на своју територију;
- да му омогуће неограничен приступ свим местима задржавања, њиховим инсталацијама и објектима, по слободном избору;
- да му омогуће да насамо, по слободном избору, разговара са лицима лишеним слободе без сведока, било лично или уз помоћ преводиоца уколико се сматра потребним, као и са било којим другим лицем за које Поткомитет за превенцију тортуре верује да може да пружи релевантне информације;
- да му омогуће неограничен приступ свим информацијама у вези с бројем лица лишених слободе на местима задржавања, бројем таквих места и њиховом локацијом, неограничен приступ свим информацијама које се односе на поступање с тим лицима и условима притвора, као да му пружи релевантне информације које Поткомитет за превенцију тортуре може тражити ради процене потреба и мера које би требало

³³ Усвојен 18. децембра 2002. године у Њујорку, на 57. седници Генералне скупштине Уједињених нација резолуцијом A/REC/57/199, ступио на снагу 22. јуна 2006. године.

³⁴ Опциони протокол, преамбула.

³⁵ Опциони протокол, члан 1.

³⁶ Опциони протокол, члан 4. став 1.

³⁷ www2.ohchr.org/english/bodies/cat/opcat/.

³⁸ Опциони протокол, члан 2. став 1.

³⁹ Опциони протокол, члан 11. тачка (а).

усвојити ради јачања заштите лица лишених слободе од тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака;

- да разматрају препоруке Поткомитета за превенцију тортуре и да ступе у дијалог са њим о могућим имплементационим мерама.⁴⁰

Поткомитет за превенцију тортуре до сада није посетио Србију.

3.2. Национални механизми за превенцију тортуре (НПМ)

Опционим протоколом одређено је да свака држава чланица има обавезу да има, успостави или одреди једно или више тела на националном нивоу која врше посете ради превенције тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака⁴¹.

НПМ има право:

- на приступ свим подацима о броју и третману лица лишених слободе у установама задржавања, као и броју установа и њиховој локацији;
- на приступ свим притворским установама, њиховим инсталацијама и објектима, по слободном избору;
- на несметане разговоре са лицима лишеним слободе без присуства сведока, било лично или са преводиоцем уколико је потребно, као и било којом другом особом за коју НПМ сматра да може да пружи значајне информације, по слободном избору⁴².

НПМ је овлашћен да редовно проверава третман лица лишених слободе у установама задржавања, да даје препоруке надлежним органима у циљу побољшања третмана и положаја лица лишених слободе и да се спрече тортура, сурови, нељудски или понижавајући поступци и кажњавање, узимајући у обзир релевантне норме Уједињених нација, као и да подноси предлоге и даје мишљења у вези с важећим или предложеним законима⁴³.

Држава је дужна да гарантује функционалну независност НПМ као и независност његовог особља⁴⁴.

Ниједан орган или службено лице не могу да наложе, примене, допусте или толеришу било коју санкцију против било ког лица или организације зато што су НПМ саопштили неку информацију, било истиниту или неистиниту, и ниједно такво лице или организација не смеју сносити неке друге консеквенце ни на који начин⁴⁵.

Држава је обавезна да стави на располагање потребна средства за функционисање НПМ⁴⁶.

Однос између НПМ и државних органа базиран је на принципу поверења и сарадње.

⁴⁰ Опциони протокол, члан 12. и 14.

⁴¹ Опциони протокол, члан 3.

⁴² Опциони протокол, члан 20.

⁴³ Опциони протокол, члан 19.

⁴⁴ Опциони протокол, члан 18. тачка 1.

⁴⁵ Опциони протокол, члан 21. тачка 1.

⁴⁶ Опциони протокол, члан 18. тачка 3.

Надлежни државни органи дужни су да размотре препоруке НПМ и ступе у дијалог с њим у вези с могућим мерама имплементације⁴⁷.

Надлежни државни органи дужни су да објаве и дистрибуирају годишње извештаје НПМ.

3.3. Успостављање НПМ у Србији

Србија је потписала Опциони протокол 25. септембра 2003. године, а ратификовала га 1. децембра 2005. године⁴⁸.

Србија је постала држава чланица Опционог протокола⁴⁹ 26. септембра 2006. године.

Србија је четири године каснила са извршењем своје обавезе да има, одреди или уведе, независни национални механизам за превенцију тортуре на националном нивоу, најкасније годину дана након ступања на снагу Опционог протокола или након његове ратификације или приступања државе.⁵⁰

НПМ је у Србији установљен Законом о допуни Закона о ратификацији Опционог протокола, усвојеним 28. јула 2011. године.⁵¹

У складу са сагласношћу постигнутом током јавне расправе, у Србији није формиран нови орган НПМ, већ је изабран аутентичан, комплексан модел НПМ, који подразумева да послове НПМ обавља постојећи независни државни орган, у сарадњи са органима децентрализованих јединица и цивилним сектором.

Послове НПМ обавља Заштитник грађана у сарадњи са омбудсменима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода⁵².

Приликом одабира комплексног модела НПМ у Србији узети су у обзир принципи који се односе на статус и функционисање националних институција за унапређење и заштиту људских права⁵³.

Заштитник грађана је Уставом Републике Србије⁵⁴ одређен као независан државни орган који штити права грађана и контролише рад органа државне управе и других носилаца јавних овлашћења⁵⁵. Законом о Заштитнику грађана⁵⁶ прописано је да је Заштитник грађана независан државни орган, самосталан у обављању послова, који штити и стара

⁴⁷ Опциони протокол, члан 22.

⁴⁸ "Сл. лист СЦГ - Међународни уговори", бр. 16/2005, измене 2/2006.

⁴⁹ достављањем ратификационог акта Генералном секретару УН.

⁵⁰ Опциони протокол, члан 17.

⁵¹ Закон о допуни Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака „Сл. гласник РС – међународни уговори“ бр. 7/11.

⁵² Закон о допуни Закона о ратификацији Опционог протокола, члан 2а.

⁵³ Опциони протокол, члан 18. тачка 4.

⁵⁴ "Сл. гласник РС", бр. 98/2006.

⁵⁵ Устав Републике Србије, члан 138, став 1.

⁵⁶ "Сл. гласник РС", бр. 79/2005 и 54/2007.

се о унапређењу права грађана⁵⁷. У априлу месецу 2010. године препознат је као орган који своје поступање базира на Париским принципима⁵⁸.

Заштитник грађана је независан и самосталан државни орган, омбудсман универзалне надлежности, акредитован као Национална институција за људска права са „А“ статусом при Међународном координационом комитету (ICC).

Заштитник грађана је Законом о Заштитнику грађана овлашћен да обавља посете установама у којима су смештена лица лишена слободе, да насамом разговора са њима и свим запосленима у установи, а такође има и приступ свим подацима који су од значаја за остварење циља његовог превентивног деловања, без обзира на степен њихове тајности⁵⁹.

Надлежност Заштитника грађана у области заштите права лица лишених слободе прописана Законом о Заштитнику грађана подударна је са мандатом НПМ предвиђеним Опционом протоколом.

У образложењу предлога закона којим је установљен НПМ⁶⁰ предвиђено је обезбеђење материјалних услова потребних за остваривање мандата НПМ, и то запошљавање потребног броја извршилаца у Стручној служби Заштитника грађана, као и обезбеђење потребних финансијских средстава, као наменска линија у оквиру буџета Заштитника грађана⁶¹.

4. Методологија, ресурси и организација НПМ у 2016. г.

4.1. Методологија НПМ

НПМ Србије у свом раду има искључиво превентивни приступ. НПМ не врши контролу законитости и правилности рада надлежних органа у појединачним случајевима, већ о томе благовремено обавештава организациону јединицу Заштитника грађана која поступа по притужбама лица лишених слободе.

НПМ Србије посете установама у којима су смештена лица лишена слободе обавља по унапред утврђеној методологији.

Методологија рада НПМ Србије првенствено је заснована на одредбама Опционог протокола које одређују мандат НПМ у обављању сталних посета установама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе.

Методологија НПМ препознаје следеће врсте посета: редовне, посете ради праћења поступања по препорукама (*follow-up*), тематске и ванредне (*ad hoc*). Посете могу бити најављене и ненајављене.

⁵⁷ Закон о Заштитнику грађана, члан 1. став 1. и 2. и члан 2. став 1.

⁵⁸ http://www.ohchr.org/Documents/Countries/NHRI/Chart_Status_NIs.pdf.

⁵⁹ Закон о Заштитнику грађана, члан 21. став 1. и 2. и члан 22.

⁶⁰ Закон о допуни Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре.

⁶¹ Предлог Закона о допуни Закона о ратификацији Опционог протокола, образложење.

У методологији НПМ Србије посебна пажња се придаје припреми и спровођењу ненајављених посета установама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе.

Након почетног периода, у ком је циљ утврђен методологијом био да се обаве редовне посете свим установама, планирано је да се у наредном периоду повећа број накнадних (*follow-up*) посета. Тиме се омогућује праћење стања утврђеног током редовних посета, нарочито поступање надлежних органа по упућеним препорукама НПМ.

У методологији НПМ Србије посебан значај се поклања накнадним (*follow-up*) посетама установама у којима се налазе лица лишена слободе.

У склопу припреме посете установи, разматрају се постојеће информације о установи. Врши се подела задужења, тако што се тим за посету по правилу дели у четири тематске групе – прва опажа смештајне услове (група за опажање услова смештаја), друга разматра остваривање правне заштите у установи (правна група), трећа се бави питањима третманског рада са лицима лишеним слободе (третманска група), док четврта испитује остваривање здравствене заштите лица смештених у установи (здравствена група). У циљу повећања ефикасности у прикупљању релевантних информација током посете, свим члановима тима се унапред доставља радни материјал (упитници, структура и модели делова извештаја), који им служи као водич.

Тимови НПМ за посете установама у којима су смештена лица лишена слободе су мултидисциплинарни, по правилу састављени од искусних правника, психијатра, лекара форензичара и психолога.

Редовне посете се по правилу обављају по унапред одређеним фазама. Прва фаза је разговор са руководством установе, други део је заједнички обилазак установе. У трећој фази, представници тематских група тима НПМ (правна, третманска и здравствена група), обављају разговоре са руководиоцима референтних служби и разматрају документацију. У четвртој фази се обављају разговори са лицима лишеним слободе, а у петој фази се након кратког састанка свих тематских група обавља завршни разговор са руководством установе на ком се износе прелиминарни утисци о посети и уоченом стању. Поступање по утврђеним фазама није обавезно, оно зависи од врсте посете и других околности. Уобичајена је пракса да се у другим врстама посета поједине фазе изостављају.

Ради ефикаснијег и систематичнијег рада сачињени су упитници које чланови тима користе, односно попуњавају током посете, као и збирке извода из релевантних прописа и стандарда у одређеним областима рада.

У складу са методологијом рада, извештаји се по правилу сачињавају по унапред утврђеној структури. Међутим, у зависности од врсте посете и података који се прикупљају током конкретне посете, на предлог чланова тима унапред задата структура извештаја се може изменити и прилагодити карактеру посете.

У извештајима о посетама установама у којима су смештена лица лишена слободе НПМ утврђује пропусте и упућује препоруке за отклањање уочених недостатака који могу довести или доводе до тортуре или злостављања. Када се утврди недостатак, односно неправилност у раду уз упућену препоруку наводе се и релевантни прописи и стандарди са којима би требало ускладити постојеће стање, односно поступање.

Извештаји се достављају посећеној установи и надлежном министарству, којима се по правилу оставља рок у ком је потребно да се изјасне о поступању по упућеним препорукама, са позивом за успостављање дијалога у циљу разматрања спровођења препорука.

Методологијом НПМ предвиђено је да се са посећеном установом и надлежним министарством успостави дијалог ради спровођења препорука.

Циљ дијалога са посећеном установом и надлежним министарствима је сагледавање стања у посећеној установи и систему као целини, пре свега ради изналажења најбољег начина за спровођење препорука које је НПМ упутио након обављених посета.

У циљу одржавања равнотеже између поверљивости и транспарентности у раду, НПМ извештај о посети установи, у коме су анонимизовани сви лични подаци, објављује се након изјашњења надлежних органа по упућеним препорукама из извештаја. Извештаји и одговори органа се објављују на интернет страници Заштитника грађана и подстраници НПМ.

Методологијом НПМ предвиђено је да се посебна пажња посвети заштити лица лишених слободе, запослених у установама детенције, као и свим осталим лицима која су имала контакт са НПМ, пружила му информације о поступању према лицима лишеним слободе или указала на појаву злостављања.

У методологији НПМ Србије посебан значај је посвећен предупредбењу појаве одмазде на тај начин што штити извор информација, односно податке о лицима која су пружила информације. Уколико је њихов идентитет препознат, НПМ своју превентивну активност остварује путем накнадних посета тим лицима и праћењем њиховог положаја, односно опхођења запослених у установама детенције према њима. Осим тога, одговорним лицима се предочава да предузимање одмазде према лицима која су сарађивала са НПМ представља најтежи начин злостављања.

Методологијом НПМ предвиђене су интензивне активности у циљу борбе против некажњивости за тортуру, или било који други облик злостављања. Надлежним органима се указује на појаве, односно поступања која представљају тортуру, односно злостављање, уз очекивање да ће у тим случајевима предузети расположиве мере и активности из своје надлежности у циљу утврђивања одговорности запослених.

НПМ Србије поклања пажњу активностима надлежних органа у циљу остваривања борбе против некажњивости за тортуру, и утврђивање како индивидуалне, тако и објективне одговорности.

4.2. Материјални услови и финансијска независност НПМ

Ради успешног остваривања послова НПМ у складу са мандатом утврђеним Законом о ратификацији Опционог протокола, неопходно је обезбедити потребна материјална средства за рад, уз остварење његове финансијске независности.

За потребе обављања послова НПМ, у оквиру усвојеног буџета Заштитника грађана за 2016. годину обезбеђена су финансијска средства у висини од 10.871.057,00 динара (око 87.600,00 €).

За потребе запослених на пословима НПМ током 2016. године коришћене су две канцеларије у згради Заштитника грађана, као и наменско комби возило за превоз чланова тима за посете установама. Запослени на пословима НПМ имали су на располагању сву потребну канцеларијску и другу неопходну опрему и материјал (компјутери, штампачи, лаптопови, фотоапарати, мерачи даљине и влажности и сл.).

4.3. Посебна НПМ јединица и њена функционална независност

Крајем 2015. године Народна скупштина Републике Србије донела је Одлуку о давању сагласности на Правилник о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места у стручној служби Заштитника грађана бр. 48-709/14 од 22. 10. 2014. године, којим је предвиђено формирање посебне јединице за обављање послова НПМ - Секретаријат НПМ. Сходно одредбама Правилника, Секретаријат НПМ је издвојен из Стручне службе Заштитника грађана и непосредно одговоран за свој рад Заштитнику грађана, односно заменику Заштитника грађана задуженом за послове НПМ.

Током 2016. године Заштитник грађана је у радни однос примио још једног дипломираног правника на радно место самостални саветник у Секретаријату НПМ, тако да послове НПМ сада обавља четворо запослених.

Предвиђен број запослених није довољан за унапређење рада Националног механизма за превенцију тортуре.

Предвиђени број извршилаца у Секретаријату НПМ (један виши саветник, један самостални саветник и два саветника) није довољан, с обзиром на мандат и потребе ефикасног обављања свих задатака. Стога је потребно оформити посебан сектор у оквиру институције Заштитника грађана, на чијем челу би био Секретар НПМ, који би био у нивоу Генералног секретара Стручне службе Заштитника грађана. Секретару НПМ би помагала два помоћника (један за мониторинг и један за сарадњу, извештавање и унапређење прописа). Такође, потребно је да помоћник и запослени задужени за мониторинг, имајући у виду карактер послова које обављају, имају сва права запослених у инспекцијским органима, полицијских службеника и запослених у Управи за извршење кривичних санкција који су у непосредном контакту са осуђенима. За потребе остваривања мандата НПМ неопходно је формирати посебну буџетску линију у оквиру буџета Заштитника грађана. У циљу стварања услова за ефикасан рад НПМ, потребно је без одлагања донети посебан Закон о НПМ или извршити допуну постојећег Закона о Заштитнику грађана, којим ће се уредити организација и начин остваривања мандата НПМ.

4.4. Учесће Покрајинског Заштитника грађана у активностима НПМ

Представници Покрајинског омбудсмана су током 2016. године учествовали у 14 посета.

Заштитник грађана је у складу са закљученим Меморандумом о сарадњи, током 2016. године наставио сарадњу са Покрајинским заштитником грађана- омбудсман АП Војводине (Покрајински омбудсман) у обављању посета местима задржавања на територији АП Војводине.

Заштитника грађана је, у обављању послова НПМ, заједно са Покрајинским омбудсманом обавио посете Полицијској управи у Суботици, Окружном затвору у Суботици, Дому за децу и одрасле ометене у развоју „Ветерник“, Геронтолошки центар у

Новом Саду, Дом за лица ометена у менталном развоју Otthon, као и Геронтолошки центару у Вршцу.

Представници Покрајинског Омбудсмана су узели учешће и у тематским посетама НПМ-а, ради праћења поступања надлежних органа према избеглицама / мигрантима. Заједно са Заштитником грађана, Покрајински омбудсман је током 2016. године посетио Прихватни центар за мигранте у Суботици и Сомбору, граничне прелазе Хоргош и Келебија, Окружни затвор у Суботици, Казнено - поправни завод у Сомбору, као и регионалне центре граничне полиције према Мађарској и Румунији.

4.5. Учесће цивилног сектора у активностима НПМ

Почетком 2016. године, у складу са чланом 2а. став 2 Закона о Ратификацију Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака („Сл.лист СЦГ – Међународни уговори“, број 16/05 и 2/06 и „Сл. гласник РС- Међународни уговори“, број 7/11), Заштитник грађана је упутио Јавни позив удружењима, чијим је статутом предвиђен циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слободе, за сарадњу у обављању послова НПМ, и то, учешће представника удружења и сарадника удружења у посетама местима у којима су смештена лица лишена слободе, сачињавања извештаја, препорука, мишљења, и других аката, као и обављање осталих послова НПМ.

На основу спроведеног поступка по јавном позиву⁶², Заштитник грађана донео Одлуку⁶³ којом је изабрао 9 удружења са којима ће остваривати сарадњу у обављању послова НПМ, и то Београдски центар за људска права, Виктимолошко друштво Србије, Група 484, Иницијативу за права особа са менталним инвалидитетом (MDRI-S), Комитет правника за људска права (YUCOM), Међународну мрежу помоћи (IAN), Одбор за људска права – Ваљево, Хелсиншки одбор за људска права у Србији и Центар за људска права – Ниш.

На основу Одлуке о избору удружења Заштитник грађана је са наведеним удружењима закључио појединачне споразуме о сарадњи у обављању послова НПМ којим се дефинишу сва питања од значаја за реализацију сарадње (послови, радње, права, обавезе, овлашћења, накнада трошкова и др.).⁶⁴

За активности које Удружења предузимају на основу Споразума о сарадњи, Заштитник грађана је донео Одлуку о висини накнаде за обављање послова НПМ⁶⁵. Овом одлуком утврђена је висина накнаде трошкова Удружења која сарађују са Заштитником грађана у обављању послова НПМ-а.⁶⁶

4.6. Учесће спољних стручњака у активностима НПМ

Тимови НПМ за посете установама у којима се налазе лица лишена слободе би требало да имају мултидисциплинарни карактер.

Представници Заштитник грађана, Покрајинског заштитника грађана и удружења у тимовима за посету установама у којима се налазе лица лишена слободе су углавном

⁶² Објављен 29. јануара 2016. године у „Службеном гласнику Републике Србије“.

⁶³ Број 285-7/16 од 23.2. 2016. године

⁶⁴ Пример Споразума о сарадњи у делу Извештаја ДОДАТАК II

⁶⁵ Дел. бр. 6174 од 24.2.2016.године

⁶⁶ Члан 2. Одлуке о висини накнаде за обављање послова НПМ

правници, тако да је за ефикасан рад НПМ неопходно ангажовање спољних сарадника других струка.

У раду НПМ ангажовани су стручњаци у области форензичке медицине, психијатрије, психологије, специјалне превенције и интерне медицине.

Током 2016. године у раду НПМ учествовали су: проф. др Ђорђе Алемпијевић, специјалиста за судску медицину, Медицински факултет Универзитета у Београду; Проф. др Драган Јечменица, специјалиста за судску медицину, Медицински факултет Универзитета у Београду; доцент др Снежана Павлекић, специјалиста за судску медицину, Медицински факултет Универзитета у Београду, проф. др Владимир Јовић, специјалиста психијатар, Филозофски факултет Универзитета у Приштини/Косовској Митровици, др Радомир Самарџић, специјалиста психијатар и др Мира Петровић, специјалиста психијатар.

Стручни доприноси ангажованих спољних стручњака допринели су унапређењу и подизању квалитета рада НПМ, пре свега сачињених извештаја и бројних упућених препорука за отклањање утврђених недостатака.

4.7. Обука чланова НПМ

Представници НПМ су током 2016. године похађали семинар на тему *Мониторинг присилног повратка*. Дводневни семинар је одржан у Варшави у организацији Европске агенције за чување граница FRONTEX.

Организована је и студијска посета Заштитнику људских права Јерменије. Представници Заштитника грађана су током посете посебну пажњу посветили остваривању и заштити права лица лишених слободе и сагледавању начину рада Националног механизма за превенцију тортуре Јерменије, а обављене су и заједничке посете институцијама у којима се налазе лица лишена слободе (затвор и полицијско задржавање).

Представник НПМ је прошао обуку о миграцијама и међународном праву људских права, који су организовали невладине организације Група 484 и Организација за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС), а који је био усмерен на питање заштите миграната пред међународним судовима и на тренутни развој европског права у овој области.

У будућем раду НПМ потребно је посветити већу пажњу стручној обуци чланова НПМ.

4.8. Остали облици сарадње

У 2016. години настављена је сарадња са Одбором за рад, социјална питања, друштвену искљученост и смањење сиромаштва Народне скупштине Републике Србије, у циљу размене информација о стању и актуелним проблемима у збрињавању избеглица и миграната, са нарочитим фокусом на рањиве категорије, као то су жене деца, особе са инвалидитетом, стари итд.

Настављена је интезивна сарадња са *UNHCR*, као и удружењима Београдски центар за људска права и Група 484, у циљу спровођења активности унапређења и заштите од злостављања избеглица/миграната у Србији.

НПМ је организовао округли сто на тему „Људска права и друштвено укључење избеглица и миграната у Републици Србији“ како би покренуо дијалог између свих релевантних актера у постизању конкретних планова у циљу адекватне и правовремене

инклузије избеглица и миграната у Србији и заштите њихових права. Округли сто организован је у оквиру пројекта „Људска права миграната и избеглица: Србија и балканска рута – Националне институције за заштиту људских права и међународно-правне активности“, који су заједнички спровели Заштитник грађана и Канцеларија Високог комесара УН за људска права OHCHR, уз подршку Федералне Владе Републике Немачке.

Уз подршку Канцеларије Високог комесара УН за људска права OHCHR, НПМ је одржао конференцију за штампу приликом обележавања десет година од ступања на снагу Опционог протокола уз Конвенцију УН против тортуре и других, нељудских и понижавајућих казни (OPCAT), као и састанак Мреже НПМ југоисточне Европе у Београду. Тема састанка је била превентивни приступ заштити људских права избеглица и миграната у земљама југоисточне Европе. Такође, уз подршку Канцеларије Високог комесара УН за људска права OHCHR, НПМ је обавио неколико посета местима где се смештају мигранти и израдио брошуре о правима избеглица и миграната и механизмима за њихово остављање и заштиту на територији Републике Србије на енглеском, француском, арапском, фарси и урду језику. У циљу што већег информисања миграната, наведене брошуре чланови тима НПМ деле избеглицама и мигрантима током посета.

5. Остваривање мандата НПМ током 2016. г.

5.1. Посете установама у којима су смештена лица лишена слободе

НПМ је током 2016. године обавио 92 посете установама у којима се смештају лица лишена слободе.

Обављене су укупно 33 посете полицијским управама и полицијским станицама у њиховом саставу (ПУ Крушевац и пет полицијских станица у њеном саставу; ПУ Пожаревац и седам полицијских станица у њеном саставу; ПУ Суботица; ПУ Ниш и шест полицијских станица у њеном саставу; ПУ Лесковац и пет станица у њеном саставу; ПУ Пирот; ПУ Нови Пазар и две полицијске станице у њеном саставу и ПС Вршац). Поред редовних посета, обављено је и пет посета ради праћења поступања по раније упућеним препорукама (ПУ Пирот, ПС Вршац и ПУ Нови Пазар и станице у њеном саставу). У извештајима о овим посетама надлежним органима је упућено укупно 88 препорука.

НПМ је посетио укупно 9 завода за извршење кривичних санкција (Окружни затвор у Суботици; Казнено-поправни завод у Нишу; Казнено-поправни завод у Београду; Казнено-поправни завод у Падинској Скели; Окружни затвор у Смедереву, Окружни затвор у Панчеву – Одсек у Вршцу, Окружни затвор у Врању, Окружни затвор у Лесковцу и Казнено-поправни завод у Сомбору) и упутио 104 препоруке за уклањање утврђених недостатака. Од укупног броја посета, две су обављене ради праћења поступања по раније упућеним препорукама (*follow-up* посете) – посете Окружном затвору у Лесковцу и Казнено-поправном заводу у Нишу, четири су биле тематске – посете Окружном затвору у Врању и казнено-поправним заводима у Београду, Падинској Скели и Сомбору, а преостале три су биле редовне системске посете - Окружни затвор у Суботици, Окружни затвор у Панчеву – Одсек у Вршцу и Окружни затвор у Смедереву.

НПМ је посетио 7 установа социјалне заштите домског типа (Дом за децу и омладину ометену у развоју „Ветерник“; Дом за смештај одраслих лица Кулина; Геронтолошки

центар у Новом Саду; Дом за стара лица Велики Поповац; Дом Слепих „Збрињавање“; Дом за лица ометена у менталном развоју „Otthon“; Геронтолошки центар у Вршцу⁶⁷) и у извештајима о посетама упутио 44 препоруке. Само једна посета је била у циљу праћења раније упућених препорука и то посета Дому „Ветерник“.

Обављене су и 2 посете специјалним психијатријским болницама (Специјална болница за психијатријске болести у Вршцу и Специјална болница за психијатријске болести у Ковину), као и 1 посета Одељењу психијатрије Опште болнице у Суботици којом приликом је упућено 8 препорука.⁶⁸

У сарадњи са Београдским центром за људска права, а уз подршку *UNHCR*, обављене су 52 тематске посете, ради праћења поступања надлежних органа према избеглицима и мигрантима који пролазе кроз Републику Србију и том приликом су у извештајима о посетама упућене 72 препоруке за уклањање утврђених недостатака.

Преглед остварења Плана посета за 2016. годину:

ПОСЕТЕ	планирано посета у 2016. год.	обављено посета у 2016. год.
Полицијске станице	35	33
Затвори (укључујући и притворске јединице)	13	8
Психијатријске болнице и одељења	2	3
Установе социјалне заштите домског типа	4	4
Домови за старе и геронтолошки центри	3	3
Регионални центар граничне полиције МУП	3	4
Центари за смештај тражиоца азила	5	4
Прихватни центри за мигранте	6	16
Прихватилиште МУП за странце	1	2
Окружни затвор – положај миграната	3	3
Заводи за смештај малолетних страних лица	2	3
Центри за социјални рад – поступање према мигрантима	1	1
Неформална места окупљања миграната	0	6
Гранични прелази	0	2
УКУПНО	78	92

⁶⁷ С обзиром да је посета Геронтолошком центру у Вршцу обављена крајем године, извештај о посети са препорукама упућен је почетком 2017. године, те стога упућене препоруке нису наведене у овом Извештају.

⁶⁸ Како су посете специјалним психијатријским болницама обављене крајем године, извештаји о посетама са препорукама упућени су почетком 2017. године, те стога упућене препоруке нису наведене у овом Извештају.

Остварени број посета у односу на предвиђен план представља увећање од скоро 117%.

5.2. Сарадња органа власти са НПМ током посета установама

НПМ је током 2016. године омогућен несметан приступ у све установе у којима су смештена лица лишена слободе, разговор са свим затеченим лицима лишеним слободе и запосленима, као и увид у целокупну документацију.

Током посета НПМ установама у којима су смештена лица лишена слободе обављеним 2016. године, надлежни органи и установе поступали су у складу са чл. 20. Опционог протокола.

Наведено поступање надлежних органа представља вишегодишњи континуитет у омогућавању НПМ у несметаном остваривању свог мандата.

5.3. Извештаји о посетама установама

НПМ је током 2016. године сачинио 54 извештаја о посетама установама у којима се смештају лица лишена слободе.

Након сваке посете, сходно утврђеној методологији и пракси, НПМ сачињава извештаје о посетама са препорукама за отклањање утврђених недостатака, као и важећим прописима и стандардима којима се НПМ руководио приликом утврђивања постојећих недостатака у раду установе.

Разлика у броју посећених установа (92) и сачињених извештаја (54) је последица тога што је у појединим случајевима сачињаван јединствен извештај за више посећених институција, из разлога потребе за системским сагледавањем одређеног проблема.

У сачињавању извештаја о обављеним посетама, односно уоченом стању, учествовали су чланови тима за посету, и то представници Заштитника грађана, Покрајинског заштитника грађана – Омбудсмана АП Војводине и удружења, као и ангажовани стручњаци.

5.4. Препоруке за отклањање утврђених недостатака

У извештајима о посетама установама у којима су смештена лица лишена слободе, НПМ надлежним органима упућује препоруке за отклањање недостатака.

НПМ је током 2016. године надлежним органима упутио 318 препорука за отклањање утврђених недостатака.

Уз упућене препоруке, поред утврђених чињеница, односно недостатака у раду, утврђених повреда права лица лишених слободе, наводе се и релевантни прописи и стандарди којима се НПМ руководио приликом утврђивања постојећих недостатака у раду установе, а са којима би посећена установа требало да усклади постојеће стање, односно поступање.

Због специфичног положаја избеглица и миграната који су се затекли на територији Републике Србије на свом путу ка развијеним земљама Европске уније, НПМ је био приморан да због недостатка правног оквира који би у потпуности био примењив на

новонасталу ситуацију, креира сопствене стандарде и *ad-hoc* методологију рада у области мониторинга поштовања права избеглица/миграната.

Сачињени извештаји са препорукама за отклањање утврђених недостатака достављају се посећеним установама и надлежним министарствима.

Надлежним министарствима извештаји се достављају ради упознавања са недостацима у раду посећене установе као и ради праћења спровођења препорука.

Све препоруке упућене посећеним установама / надлежним министарствима налазе се у делу Извештаја – ДОДАТАК I.

5.4.1. Поступање надлежних органа по препорукама Народне скупштине Републике Србије

Својим закључцима Народна скупштина Републике Србије⁶⁹ обавезала је надлежне органе да приступе спровођењу препорука НПМ, као и да о њиховом спровођењу писаним путем известе Народну скупштину. Према информацијама са којима НПМ располаже, током извештајног периода надлежни органи нису поступили по препорукама Народне скупштине.

5.5. Дијалог са органима власти

НПМ је, у сарадњи са Управом за извршење кривичних санкција и удружењем Иницијатива младих за људска права организовао округли сто „Здравствена заштита у затворском систему Србије“, на коме су се окупили лекари и друго медицинско особље ангажовано у заводима за извршење кривичних санкција. Учесницима су се поред заменика заштитника грађана и представника НПМ, обратили и директор Управе за извршење кривичних санкција, управник Специјалне затворске болнице, као и стручњаци из области људских права и пружања здравствене заштите. Циљ округлог стола био је обука учесника о стандардима пружања здравствене заштите у заводима, као и упознавање са најзначајнијим налазима и препорукама Националног механизма за превенцију тортуре.

НПМ је организовао округли сто на тему „Људска права и друштвено укључење избеглица и миграната у Републици Србији“ како би покренуо дијалог између свих релевантних актера у постизању конкретних планова у циљу адекватне и правовремене инклузије избеглица и миграната у Србији и заштите њихових права. Округли сто организован је у оквиру пројекта „Људска права миграната и избеглица: Србија и балканска рута – Националне институције за заштиту људских права и међународно-правне активности“, који су заједнички спровели Заштитник грађана и Канцеларија Високог комесара УН за људска права OHCHR, уз подршку Федералне Владе Републике Немачке.

⁶⁹ Закључци РС број 72, 73 и 74 од 23. октобра 2014. године, доступни на сајту НПМ:
http://npm.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=461:2015-04-08-12-43-10&catid=108:2012-01-18-20-51-23&Itemid=71

5.6. Организација догађаја и промоција НПМ/превенције тортуре

У циљу промоције и заштите права лица лишених слободе, представници НПМ су током 2016. године узели учешће на бројним конференцијама, округлим столовима, семинарима и тренинзима. Заменик Заштитника грађана учествовао је на годишњем састанку НПМ-ова, који је одржан у Бечу, у организацији Канцеларије ОЕБС-а за демократске институције и људска права и удружења Асоцијација за превенцију тортуре. На састанку су учествовали представници Европског комитета за спречавање мучења, УН Подкомитета за превенцију тортуре, НПМ-ова, ОЕБСа, Асоцијације за превенцију тортуре, као и бројни експерти. Циљ састанка је био да се укаже на постигнућа и изазове у раду НПМ-ова, унапређење стратегије и спровођења мандата НПМ-ова и регионалних Мисија ОЕБС-а, као и њихове међусобне сарадње.

НПМ је организовањем Конференције за штампу обележио десет година од ступања на снагу Опционог протокола уз Конвенцију УН против тортуре и других, нељудских и понижавајућих казни (ОРСАТ). На конференцији су своја искуства у раду са лицима лишених слободе и на превенцији тортуре изнели заменик заштитника грађана, стална координаторка УН и представница *UNDP* у Србији, као и експерти НПМ Србије, директор Комитета правника за људска права, члан НПМ Србије и представница Управе за извршење кривичних санкција.

Студентима Правног факултета, Универзитета у Београду, представници НПМ су презентovali начин рада НПМ. Такође, удружење Иницијатива младих за људска права је организовало предавања за студенте на тему „Мониторинг затворског система“, на којем су представници НПМ грађана били једни од предавача.

Представница НПМ учествовала је на састанку који су организовали ЕУ Агенција за фундаментална права (*FRA*), Савет Европе, Европска мрежа тела за равноправност (*Equinet*) и Европска мрежа националних институција за људска права (*ENNHRI*) ради израде Платформе за 2016. годину и план рада Европске мреже Институција за људска права, у области заштите права избеглица и миграната. Том приликом је представљен рад Заштитника грађана и послови које обавља као Национални механизам за превенцију тортуре у контексту заштите права избеглица и мигранта. Такође, учесницима је представљена и Декларација о заштити и промовисању права избеглица и миграната, коју су усвојили Омбудсмани/националне институције за заштиту људских права у Београду у новембру 2015. године.

Заштитник грађана и генерална секретарка НПМ су учествовали на радионици, коју је у Солуну организовао грчки Омбудсман, на тему „Избеглице/мигранти и људска права: Заједнички регионални акциони план омбудсмана“. Том приликом усвојен је Заједнички акциони план институција омбудсмана у региону, који почива на Београдској декларацији. Такође, Заштитник грађана и генерална секретарка НПМ су учествовали и на дводневној Међународној конференцији „Одговор омбудсмана на актуелне изазове у Европи“ у Барселони, коју је организовао Омбудсман Каталоније који председава Европском групом Међународног института Омбудсмана, а једна од тема скупа била је „Мигранти и избеглице“.

На интернет страници НПМ (<http://npm.rs>), на српском и енглеском језику, налазе се све актуелности, извештаји о посетама и одговори органа о поступању по препорукама, као и остале активности НПМ у Србији.

5.7. Сарадња са УН Комитетом против тортуре, Поткомитетом УН за превенцију тортуре и Европским комитетом за спречавање мучења

НПМ Србије је и током 2016. године наставио сарадњу са УН Комитетом против тортуре, Поткомитетом УН за превенцију тортуре и Европским комитетом за спречавање мучења.

НПМ је наставио са уобичајеном праксом да доставља УН Комитету против тортуре, Поткомитету УН за превенцију тортуре и Европском комитету за спречавање мучења своје годишње извештаје.

Имајући у виду да Министарство здравља није доставило одговор о поступању по препорукама⁷⁰ које је Европски комитет за спречавање мучења упутио Републици Србији у свом Извештају о посети 2015. године⁷¹, НПМ је организовао посету Специјалној болници за психијатријске болести „Др Славољуб Бакаловић“ – Вршац ради праћење спровођења препорука из Извештаја о посети Европског комитета за спречавање мучења Републици Србији 2015. године. У извештају о наведеној посети који је сачињен почетком 2017. године, НПМ је упутио 20 препорука за уклањање утврђених недостатака Министарству здравља.

5.8. Сарадња са другим НПМ

НПМ Србије је и у 2016. години наставио сарадњу са НПМ у оквиру Мреже НПМ земаља југоисточне Европе.

Током 2016. године представници НПМ учествовали су на састанцима Мреже НПМ земаља југоисточне Европе (НПМ Мрежа), који су одржани у Салцбургу, Бечу и Загребу. Услови смештаја и третман у установама социјалне заштите са посебним фокусом на домове за стара лица и ограничења слободе уз прекомерну медикацију била је тема састанка НПМ Мреже одржаног у Салцбургу у априлу 2016. године, док су у Бечу тема састанка били домови за стара лица, односно стандарди пружања медицинске заштите и медицински заснивано лишење слободе. Састанак Мреже који је одржан у Загребу, у новембру, имао је неколико тема: унапређење праћења поступања по препорукама националних механизма, имплементација Мендела правила УН, као и улога НПМ у заштити избеглица и миграната.

Средином децембра 2016. године, НПМ Србије организовао је дводневни састанак НПМ Мреже у Београду, коме су присуствовали представници чланица Мреже, као и представници удружења из Србије. Тема састанка је била превентивни приступ заштити људских права избеглица и миграната у земљама југоисточне Европе. Првог дана састанка чланови Мреже пренели су своја искуства из посета местима на којима се налазе избеглице и мигранти, као и будуће планове и изазове који се тичу заштите и унапређења права избеглица и миграната. Након излагања, учесници састанка, подељени у две групе, посетили су Центар за азил у Крњачи, као и неформално место окупљања мигранта у Београду. Другог дана, чланови НПМ Мреже поделили су своје утиске и запажања из посета у Београду и расправљали су о будућим изазовима у раду Мреже, након чега су одређени наредни кораци НПМ у региону у превенцији злостављања избеглице и миграната.

⁷⁰ У документу *Одговори и коментари надлежних власти Републике Србије на Извештај Европског комитета за спречавање мучења и нечовечних или понижавајућих казни или поступака поводом четврте периодичне посете Републици Србији спроведене у периоду од 26. маја до 5. јуна 2015. године*, који је Влада доставила Комитету.

⁷¹ СРТ (2015) 60, усвојен 6. новембра 2015. године

5.9. Дистрибуција годишњег извештаја НПМ

Република Србија је обезбедила да се, као и ранијих година, годишњи извештај НПМ за 2015. годину објави и дистрибуира.⁷² То је непосредно спровео НПМ.

Извештај НПМ за 2015. годину достављен је Народној скупштини, ресорним министарствима, као и удружењима и стручњацима са којима је НПМ сарађивао у различитим специјалистичким областима. У циљу обавештавања шире јавности Извештај је објављен на интернет страници Заштитника грађана и НПМ⁷³. Поред тога, доступна је и публикација на српском и енглеском језику.

Извештај на енглеском језику достављен је Поткомитету УН за превенцију тортуре (SPT), Комитету УН за против тортуре (CAT), Европском комитету за спречавање мучења (CPT), Асоцијацији за превенцију тортуре (APT) и другим релевантним међународним организацијама.

5.10. Разматрање Годишњег извештаја НПМ за 2015. годину

Народна скупштина Републике Србије, као и њени надлежни одбори, пропустили су да размотре препоруке из Извештаја НПМ за 2015. годину.

Иако је у Србији установљена пракса да Народна скупштина Републике Србије, као и њени надлежни одбори, разматрају годишње извештаје НПМ, током 2016. године, до достављања овог извештаја, уопште није разматран Извештај НПМ за 2015. годину нити од стране Народне скупштине Републике Србије, нити било ког од њених одбора.

НПМ указује да је обавеза надлежних органа да разматрају препоруке из годишњег извештаја НПМ⁷⁴.

Разматрање препорука из Извештаја НПМ за 2015. годину уједно би била и прилика да се размотре и поступања надлежних органа по закључцима Народне скупштине од 23. октобра 2014. године поводом поступања по препорукама из Извештаја НПМ за 2013. годину⁷⁵.

⁷² Опциони протокол, члан 23.

⁷³ http://www.zastitnik.rs/attachments/2902_izvestaj_%20NPM_%202012.pdf.

⁷⁴ Опциони протокол, члан 22.

⁷⁵ http://ombudsman.npm.rs/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=108&Itemid=71.

6. Стање и активности НПМ по областима у 2016. г.

Током вишегодишњег остваривања свог мандата утврђеног Опционим протоколом УН против тортуре⁷⁶, Заштитник грађана је у обављању послова Националног механизма за превенцију тортуре (НПМ) утврдио да је у Републици Србији дошло до значајног унапређења у погледу превенције тортуре и других облика злостављања, као и поступања према лицима лишеним слободе.

На основу бројних посета местима где се налазе или се могу налазити лица лишена слободе, НПМ је дошао до закључка да у Републици Србији не постоји тортура као организована и подстицана појава од стране државних органа.

Охрабрује чињеница да је у последњих неколико година преовладала свест државних службеника који поступају према лицима лишеним слободе да је тортура потпуно недозвољено поступање. У том смислу бројна су сведочења насумично интервјуисаних лица лишених слободе, нарочито у затворима, да нису били жртве тортуре.

Међутим, то не значи да тортуре или других облика злостављања у Републици Србији нема. Појединачни случајеви тортуре или злостављања су увек могући и очекивано је да их има. Наиме, тортура, као и свако друго злостављање, ситуационог је карактера, те су у том смислу лица лишена слободе континуирано изложена високом ризику.

Осим тога, уочена поједина поступања надлежних органа према лицима лишеним слободе која су резултат недостатака у систему и представљају досадашњу лошу праксу која није у складу са важећим стандардима, имајући у виду њихов интезитет и трајање, могу прерастати, а у појединим случајевима и прерастају, у понижавајуће или нечовечно поступање, па и тортуру.

Такође, системски недостаци у организацији и поступању према лицима лишеним слободе, попут неадекватних смештајних услова у појединим капацитетима, непостојања или неспровођења процедура, недостатка одговарајућег психосоцијалног третмана, неадекватне здравствене заштите и кадровских недостатака, могу, нарочито у свом континуитету, попримити карактер нечовечног или понижавајућег поступања.

НПМ указује да су установе у којима се налазе лица лишена слободе, а које је НПМ посетио током извештајног периода и упутио им препоруке, оствариле изетно добру сарадњу која је омогућила поступање НПМ у складу са његовим мандатом утврђеним Опционим протоколом уз Конвенцију УН против тортуре (омогућавање најављених и ненајављених посета установама детенције, приступ свим просторијама и инсталацијама, увид у све податке, као и обављања разговора са свим лицима лишеним слободе, запосленима и било којим другим лицима по избору НПМ).

Међутим, иако су начињени значајни кораци у погледу превенције тортуре и других облика злостављања, као и унапређења поступања према лицима лишеним слободе, НПМ указује да је потребно знатно побољшати поступање механизма унутрашње контроле, тужилаштва и судова, у циљу њихове ефективне и ефикасне борбе против тортуре. У том погледу, од значаја би било да се одредбе Кривичног законика у потпуности ускладе с0430 дефиницијом тортуре из члана 1. Конвенције УН против тортуре.

НПМ је током 2016. године посетио бројна места у којима се налазе лица лишена слободе, као што су полицијске станице, Прихватилиште за странце, притворске јединице, затвори, психијатријске болнице и психијатријска одељења у општим болницама,

⁷⁶ Усвојен 18. децембра 2002. године на 57. седници Генералне Скупштине УН по резолуцији А/RES/57/199, ступио на снагу 22. јуна 2006.

установе социјалне заштите домског типа, центри за азил, као и прихватни центри за мигранте.

Поступајући по препорукама НПМ, упућеним у циљу заштите и остваривања права доведених и задржаних лица, као и превенције лошег поступања полиције према њима, посећене полицијске управе свим задржаним лицима уручују одговарајућа писана обавештења о правима задржаних лица и уредно воде записнике о задржавању лица.

Иако Упутство о поступању према доведеним и задржаним лицима још увек није измењено, полицијски службеници појединих полицијских управа прекинули су са праксом обавезног присуствовања лекарским прегледима свих задржаних лица, већ то чине само по захтеву лекара, из безбедносних разлога. У предмете сачињене поводом задржавања лица више се не улаже медицинска документација лица, а информације о здравственом стању задржаног лица су доступне полицијским службеницима само у мери у којој је то од значаја за поступање према лицу током задржавања.

Многе просторије за задржавање у полицијским станицама и даље не испуњавају савремене стандарде у погледу материјалних услова, а по препорукама НПМ да се унапреде услови у појединим просторијама за задржавање углавном није поступљено, уз истицање неприхватљивог оправдања - због непостојања материјално-техничких услова.

Према сазнањима НПМ, Министарство унутрашњих послова није организовало одговарајуће обуке за полицијске службенике свих полицијских управа у Републици Србији о поступању према лицима са менталним сметњама.

Имајући у виду да је важна додатна мера превенције и заштите од злостављања лица лишених слободе снимање прикупљања обавештења од грађана (тзв. информативних разговора) и саслушања осумњичених, Министарству унутрашњих послова је упућена препорука да у сарадњи са Министарством правде, у оквиру законом утврђених надлежности, обезбеди средства и потребну техничку опрему за тонско и оптичко снимање поступака саслушања. Међутим, по овој препоруци још увек није поступљено.

Положај притвореника је остао готово непромењен у односу на ранији период. И даље је утисак у јавности да се мере притвора олако изричу, да су често праћене повредом претпоставке невиности, да су у појединим случајева непримерено дугог трајања, да су смештајни услови неадекватни, те да притвор неретко представља својеврсну казну пре осуде. Иако је НПМ упућивао препоруке заводима да се обезбеде просторије за дневни боравак притвореника, као и да се изнађу могућности за њихово радно ангажовање, они и даље највећи део дана проводе закључани у својим спаваоницама, без икаквих организованих сврсисходних активности.

НПМ, као и у претходним извештајима, указује на проблем што релативно мали број жена у једној притворској јединици има за последицу да су поједине од њих током извршења мере притвора, често на недопустиво дуги рок, практично у усамљењу. Иако у систему извршења кривичних санкција усамљење/самица представља посебну, односно дисциплинску меру, која је строго временски ограничена, у постојећој пракси то је за поједине притворенице редован начин извршења мере притвора, што довољно говори о негативном аспектима система притварања жена.

Током извештајног периода у појединим заводима за извршење кривичних санкција унапређени су материјални услови смештаја. Међутим, за три завода констатовано је да су потпуно неусловни и да их је немогуће адаптирати у складу са стандардима, те су упућене препоруке за њихово затварање, односно измештање (окожни затвори у Смедереву и Суботици и Одсек у Вршцу Окружног затвора у Панчеву).

У складу са препорукама НПМ, у циљу превенције злостављања заводски лекари у извештаје о обављеним прегледима након примене мера принуде уносе наводе лица према којима је мера примењена о начину настанка повреда и мишљења о повезаности примењене мере и насталих повреда, што је и њихова законска обавеза. Поред наведеног, поступајући сходно упућеним препорукама, заводи су успоставили Књигу повреда лица лишених слободе, као и праксу фотографисања повреда, а немедицинско

особље престало је да редовно присуствује лекарским прегледима лица лишених слободе.

Пружање здравствене заштите у заводима је и даље у надлежности Министарства правде – Управе за извршење кривичних санкција. Наведено није у складу са постојећим примерима добре праксе у свету и не омогућује неопходну независност лекара пре свега у погледу стварања претпоставки за утврђење случајева тортуре.

У извештајном периоду, поступајући по препорукама НПМ, Министарство здравља почело је са редовним обављањем стручног надзора над радом здравствених служби у заводима.

Недостатак на који је НПМ указивао и који је и даље присутан је то да се не остварује принцип заједничког извршења казне. Наиме, велики број осуђених током дана не проводи расположиво време са другим осуђенима у заједничком боравку, већ су све време изоловани у ћелијама (сами или у малим групама).

У појединим заводима је уочен помак у повећању упослености лица лишених слободе, што треба развити на цео затворски систем.

Поступак класификације осуђених лица је недовољно транспарентан. Осуђенима се недовољно појашњавају критеријуми за напредовање, васпитачи се претежно баве администрирањем упитника. Механизам напредовања у третману по постојећим критеријумима подразумева отежан прелазак осуђених у повољније васпитне групе, тако да се многи осуђеници отпуштају из затвора из исте васпитне групе у коју су били разврстани одмах по пријему у затвор.

Затворски капацитети намењени малолетницима и женама су централне (једине) установе, у којима се смешта по 200 лица. У њима, нарочито онима намењеним малолетницима, стварају се јаки неформални системи, што рађа немогућност адекватног третмана. У тим централним установама проблем је и то што су поједини затвореници веома удаљени од својих пребивалишта, а то значајно отежава остваривање контакта са породицом.

Током 2016. године, НПМ се бавио и положајем трансродних лица лишених слободе. Надлежним органима је препоручено да се трансродној особи омогући да при пријему у завод изабере да ли ће њен лични претрес и преглед тела обављати само службено лице одређеног пола или да ће се обављати комбиновани лични претрес и преглед тела, да се службеници трансродним особама обраћају у роду којем те особе осећају припадност, осим ако особа другачије не затражи, као и да се спроведу одговарајуће обуке за запослене о начину поступања према лезбејкама, гејевима, бисексуалним, трансродним и интерсекс затвореницима.

Неопходно је посветити посебну пажњу на лишавање слободе и поступање према лицима смештеним у установама социјалне заштите домског типа. Пре свега, потребно је унапредити прописе тако да се уреди питање ограничавања права лица смештених у установама социјалне заштите домског типа, нарочито њихово принудно смештање и задржавање, као и њихово физичко спутавање.

Закључак НПМ је и да су међу лицима лишеним слободе у најлошијем положају лица са менталним сметњама, било да су смештена у установама социјалне заштите домског типа, психијатријским болницама, или у заводима за извршење кривичних санкција.⁷⁷

Бројни су акти у којима је НПМ указао да лицима са тешким менталним поремећајима није место у редовном затворском режиму. Осим тога, НПМ указује да лица са тешким менталним поремећајима која су извршила одређено дело које садржи елементе

⁷⁷Лица на извршењу мере обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи, мере притвора и казне затвора.

кривичног дела које не представља нарочиту друштвену опасност, не треба да буду процесуирана по Закону о кривичном поступку, већ треба да се задрже и сместе у психијатријску установу сходно Закону о заштити лица са менталним сметњама. Непримерено је вишемесечно држање особе са тешким менталним поремећајем у притвору због упућених претњи преко друштвених мрежа, као и задржавање лица на мери безбедности обавезног лечења и чувања у здравственој установи преко десет година због крађе бицикла.

НПМ је става да треба престати са праксом задржавања лица са менталним и/или интелектуалним сметњама у резиденцијалним установама (психијатријским болницама и установама социјалне заштите домског типа) на дуги рок, за поједине доживотно. Наведено је у великој мери последица непостојања услова за збрињавање и подршку тим лицима ван таквих установа. Наиме, у Републици Србији није установљен ефикасан концепт деинституционализације који подразумева стварање услова за живот лица са менталним и/или интелектуалним сметњама у локалној заједници, са својим ближњима. Постојећи концепт је фрагментизован, а базира се на пружању услуга и администрирању смештаја, као облика збрињавања. Уместо тога, потребно је установити јединствен национални концепт збрињавања и подршке тим лицима и њиховим породицама, те на нивоу локалних заједница установити мултидисциплинарне службе које су потпуно кадровски, логистички и финансијски оспособљене за континуирано пружање подршке и збрињавање лица којима је то неопходно, као и њиховим породицама. Врсте услуга и облици смештаја не смеју бити администриране унапред. Оне треба да су резултат потреба које су променљиве и које треба да су резултат брижљивих процена од стране посебне мултидисциплинарне службе на нивоу локалне заједнице.

Недостаци из Закона о заштити лица са менталним сметњама и даље нису отклоњени. Прописано је да се службе за заштиту менталног здравља у заједници организују као допунска делатност постојећих психијатријских установа и домова здравља, који нису кадровски оспособљени, нити заинтересовани у том погледу. Сходно таквом решењу, у Србији су активности на пољу деинституционализације не приметне. Законом је уведена мера изолације психијатријских пацијената, што не само да није у складу са важећим стандардима, већ и успостављеном праксом у Србији. Осим тога, Законом је прописана надлежност полицијских службеника за одржавање реда унутар психијатријских болница, што није у складу са важећим стандардима, имајући у виду да су то униформисана и наоружана лица.

Постојеће психијатријске болнице су гломазне, имају по неколико стотина пацијената. У великој мери попримају азиларни карактер, јер су у њима бројни пацијенти изопштени из заједнице већином преко месец дана, али многи и по десет година, а неки и доживотно. Присутна је појава да се велики број лица задржава у болницама пре свега из социјалних разлога, јер не постоји било какав облик подршке и њиховог лечења у заједници.

Одлуке суда о присилним хоспитализацијама особа са менталним сметњама углавном су засноване на вештачењима лекара који су запослени у болници која је предлагач те мере. Осим тога, уочени су случајеви да пристанак на болничко лечење дају лица која су од стране полиције доведена у агитираном стању, иако изјаве дате под таквим околностима не могу бити узете као правно релевантне.

НПМ сматра да је неопходно интензивирати активности у циљу унапређења важећих прописа, као и поступања према особама са инвалидитетом смештеним у установама социјалне заштите домског типа. Наиме, велики број особа са менталним и интелектуалним сметњама је смештен у дислоцираним, често гломазним установама, далеко од заједнице и њиховог социјалног окружења. Поред тога, материјални услови смештаја су у многим од њих лоши, не остварује се потребан ниво психосоцијалног

третмана. У установама је недовољан број запослених што има негативне последице, како на запослене, тако и на кориснике.

Сходно важећим прописима, уколико су лица лишена пословне способности, пристанак на медицинску меру даје њихов старалац, који је ретко присутан у моменту када над њима исту треба применити. Такође, изузетно је важно прописати улогу лица са менталним и интелектуалним сметњама у доношењу одлуке о примени медицинске мере, односно у давању пристанка на исту. У истом смислу треба унапредити прописе тако да се обезбеди појачана заштита тих лица приликом примене медицинских или научних огледа.

У извештајима о посетама НПМ је упућивао препоруке да се успоставе процедуре које се односе на физичко спутавање корисника услуга социјалне заштите, успостављање књига евиденција о повредама корисника и ангажовање независног овлашћеног лекара који би издавао потврде о смрти за кориснике. Такође, упућене препоруке односиле су се и на обезбеђивање потребног броја особља за рад са корисницима и неопходних ортопедских помагала за кориснике. У циљу поштовања приватности корисника упућиване су препоруке за обезбеђивање услова за поштовање њихове приватности. НПМ изражава забринутост, јер је у појединим установама социјалне заштите домског типа утврдио случајеве да су поједина лица са менталним и интелектуалним сметњама све време смештена у изолацији, а нека од њих у безусловним собама које подсећају на кавезе, без текуће воде и приступа тоалету. Такво поступање представља злостављање, а у продуженом трајању тортуру. Такође, утврђено је да се у установама социјалне заштите домског типа, осим изолације примењује и мера механичког спутавања везивањем корисника, иако у њима, за разлику од психијатријских установа, за оба таква поступања не постоји правни основ.

Корисницима је и даље ограничена слобода кретања ван установе, иако не постоји ваљан правни основ, нити процедуре којима би се регулисало њихово задржавање у установи. НПМ је у вези са ограничавањем слободе кретања корисника у установама социјалне заштите упутио препоруку Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања како би предузело мере из делокруга своје надлежности и ово питање уредило.

НПМ је у извештајима о посетама установама социјалне заштите домског типа упућивао препоруке да се донесе Правилник којим би се уредило питање обезбеђивања средстава за личне потребе корисника домског смештаја, сачини Протокол о поступању у случајевима неочекиване (напрасне) смрти корисника, као и обезбеди довољан број медицинског, неговатељског и другог особља.

Мигранти се сада дуже задржавају у Србији, па је проблем њиховог збрињавања далеко сложенији и компликованији. За разлику од прошлог периода када су само пролазили кроз Србију и боравили свега до неколико дана, они сада овде остају по неколико месеци. Неки од њих желе да траже азил у Србији, али већина и даље желе да настави пут до развијених земаља Европске уније. Имајући у виду да ће мигранти дужи временски период боравити у центрима, НПМ је крајем извештајног периода Комесаријату за избеглице и миграције упутио препоруку да успостави процедуру притуживања на рад лица ангажованих у центрима. Неизвесност наставка пута, продужени останак у Србији, несигурна будућност и неразумевање ситуације у којој се налазе проузрокује стрес код миграната, који је уочен приликом посета и разговора са њима. Због свега овога важно је пружати психолошку помоћ мигрантима, која није организована у већини посећених центара. НПМ је препоручивао да се за ову врсту подршке обезбеди стручно особље и просторије за обављање разговора.

6.1. Полицијско / тужилачко задржавање

У циљу праћења поступања полиције према доведеним, ухапшеним и задржаним лицима НПМ је у 2016. години обишао укупно 33 полицијске станице.⁷⁸ Сачињено је 8 извештаја о посетама полицијским управама, у којима је упућено 88 препорука. Од овог броја упућених препорука, надлежни органи поступили су по 44 препоруке, делимично по 40, а нису поступили по 4 препоруке.

Поступајући по препорукама НПМ, упућеним у циљу заштите и остваривања права доведених и задржаних лица, као и превенције лошег поступања према њима, полицијске управе у Крушевцу, Лесковцу, Нишу, Новом Пазару и Пироту свим задржаним лицима уручују одговарајућа писана обавештења о правима задржаних лица. У складу са упућеним препорукама, у полицијским управама у Крушевцу, Нишу и Пожаревцу сачињавају се и уредно воде записници о задржавању лица.

Полицијски службеници полицијских управа у Крушевцу, Лесковцу и Суботици прекинули су са праксом обавезног присуствовања лекарским прегледима свих задржаних лица, већ то чине само по захтеву лекара, из безбедносних разлога. У полицијским управама у Лесковцу и Нишу у предмете сачињене поводом задржавања лица више се не улаже медицинска документација лица, а информације о здравственом стању задржаног лица су доступне полицијским службеницима само у мери у којој је то од значаја за поступање према лицу током задржавања.

Поступајући по препоруци НПМ, лицима која се задржавају по основу Законика о кривичном поступку у Казнено-поправном заводу у Нишу – Одсеку притвора у Пироту, током трајања задржавања омогућени су боравак на свежем ваздуху, туширање и основна хигијенска средства.

Након упућивања препорука унапређени су материјални услови у просторијама за задржавање у неколико полицијских управа.⁷⁹ Поред тога, 2016. године у Полицијском одељењу у Батајници и Полицијској станици у Бачу изграђене су нове просторије за задржавање.⁸⁰ Полицијске управе у Новом Пазару и Пожаревцу су унапредиле систем противпожарне заштите у зградама које користе. Ипак, многе просторије за задржавање и даље не испуњавају савремене стандарде у погледу материјалних услова у њима,⁸¹ а по препорукама НПМ да се унапреде услови у појединим просторијама за задржавање углавном није поступљено, уз истицање неприхватљивог оправдања - због непостојања материјалнотехничких услова.⁸²

У циљу уредног документовања сваког случаја употребе средстава принуде и објективне оцене оправданости и правилности њихове употребе НПМ је полицијским управама у Крушевцу, Нишу и Пожаревцу препоручио да прибављају писане изјаве лица према

⁷⁸ У оквиру 8 полицијских управа (ПУ Крушевац и пет полицијских станица у њеном саставу; ПУ Пожаревац и седам полицијских станица у њеном саставу; ПУ Суботица; ПУ Ниш и шест полицијских станица у њеном саставу; ПУ Лесковац и пет станица у њеном саставу; ПУ Пирот; ПУ Нови Пазар и две полицијске станице у њеном саставу и ПС Вршац). Поред редовних посета, обављено је и пет посета ради праћења поступања по раније упућеним препорукама (ПУ Пирот, ПС Вршац и ПУ Нови Пазар и станице у њеном саставу).

⁷⁹ У просторијама у седишту Полицијске управе у Крушевцу и Полицијској станици у Тутину је побољшана вештачка осветљеност, а у просторијама у седишту Полицијске управе у Лесковцу и Полицијској станици у Лебану су побољшани вештачка осветљеност и проветреност.

⁸⁰ Допис МУП, 02/5 број: 251/16-34 од 27. октобра 2016. године.

⁸¹ Просторије за задржавање у седиштима полицијских управа у Нишу и Новом Пазару; полицијским станицама у Брусу, Трстенику, Варварину, Ћићевцу, Лебану, Меровини, Свљигу, Ражњу, Дољевцу, Алексинцу, Сјеници, Великом Градишту и Кучеву; Полицијској испостави у Пожаревцу.

⁸² Просторије за задржавање у седиштима полицијских управа у Нишу и Новом Пазару; полицијским станицама у Лебану, Меровини, Свљигу, Ражњу, Дољевцу, Алексинцу и Сјеници.

којима су примењена средства принуде у вези са околностима употребе средстава и настанка евентуалних повреда, по чему су ове полицијске управе поступиле.

НПМ већ годинама уназад указује на неопходност измене Упутства о поступању према доведеним и задржаним лицима,⁸³ због његове неусклађености са позитивним прописима и стандардима. Нарочито су проблематичне одредбе које прописују обавезну употребу средстава за везивање када се врши транспорт лица, као и обавезу полицијских службеника да присуствују здравственом прегледу задржаног лица. Упркос упућеним примедбама, Министарство унутрашњих послова још увек није предузело активности у циљу измене Упутства.

Према сазнањима НПМ, Министарство унутрашњих послова није организовало обуке за полицијске службенике свих полицијских управа у Републици Србији о поступању према лицима са менталним сметњама.

Важна додатна мера превенције и заштите од злостављања лица лишених слободе је снимање прикупљања обавештења од грађана (тзв. информативних разговора) и саслушања осумњичених. Министарству унутрашњих послова је упућена препорука да у сарадњи са Министарством правде, у оквиру законом утврђених надлежности, обезбеди средства и потребну техничку опрему за тонско и оптичко снимање поступака саслушања.⁸⁴ Међутим, по овој препоруци још увек није поступљено.

ОПШТЕ ПРЕПОРУКЕ ЗА ОТКЛАЊАЊЕ НЕДОСТАКА

Полицијски службеници неће присуствовати лекарским прегледима задржаних лица, осим ако, изузетно, то изричито затражи лекар. Полицијски службеник ће лекару благовремено пружити све расположиве информације које су релевантне за доношење одлуке лекара о присуству полицијског службеника лекарском прегледу задржаног лица.

Министарство унутрашњих послова треба да изврши адаптацију постојећих, односно обезбеди нове просторије за полицијско задржавање у складу са важећим стандардима.

Министарство унутрашњих послова треба да усклади поједине одредбе Упутства о поступању према доведеним и задржаним лицима са важећим прописима и стандардима.

Министарство унутрашњих послова треба да организује обуке за полицијске службенике свих полицијских управа у Републици Србији о поступању према лицима са менталним сметњама.

Министарство унутрашњих послова треба да у сарадњи са Министарством правде, у оквиру законом утврђених надлежности, обезбеди средства и потребну техничку опрему за тонско и оптичко снимање поступака саслушања.

6.2. Извршење мере притвора

Током извештајног периода НПМ је посетио 6 притворских јединица, у оквиру завода за извршење кривичних санкција и то: ОЗ Суботица, ОЗ Лесковац, ОЗ Смедерево, ОЗ Панчево – Одсек у Вршцу, ОЗ Врање и КПЗ Сомбор. Надлежним органима је упућено око 50 препорука за уклањање утврђених недостатака који се односе на остваривање права притвореника.

⁸³ 01 бр. 7989/12-10 од 12. децембра 2012. године.

⁸⁴ Извештај о посети Полицијској управи у Нишу, број 281-24/16, дел. бр. 18085 од 17. маја 2016. године и Извештај о посети Полицијској управи у Лесковцу, број 281-40/16, дел. бр. 23301 од 20. јуна 2016. године.

У притворској јединици ОЗ Врање повећани су смештајни капацитети, а у окружним затворима у Лесковцу и Врању унапређени су материјални услови смештаја. Међутим, лоши материјални услови просторија у којима притвореници бораве је и даље присутан у највећем броју завода.

Приликом посета НПМ окружним затворима у Суботици и Смедереву, односно увидом у досијее притвореника, констатовано је да постоји правило да суд за сваку посету издаје одобрење и одређује време трајања посете. Према наводима притворених лица, трајање посете је 15 минута, док службена лица истичу да је дуже трајање посете, до пола часа, дозвољено уколико посетилац долази из удаљенијег места. У разговору са управама завода констатовано је да судови одређују искључиво краткотрајне посете, како би било омогућено одвијање свих пријављених посета. НПМ је у оба случаја упутио препоруку заводима да обезбеде услове да посете притвореницима могу трајати један час и да обавесте надлежни суд о постојању могућности да посете притвореницима трају у складу са прописима. Заводи су обавестили НПМ да ће предузети мере како би се наведене посете спроводиле у складу са прописима.

Упркос учињеном помаку у повећању уписаности лица лишених слободе у заводима за извршење кривичних санкција и даље велики број њих није радно ангажован нити укључен у друге активности. Ово се нарочито односи на осуђене разврстане у затворена одељења и притворенике.

Иако је НПМ упућивао препоруке заводима да се обезбеде просторије за дневни боравак притвореника, они и даље највећи део дана проводе закључани у својим спаваоницама, без икаквих организованих сврсисходних активности.

Проблем да релативно мали број притвореница у одређеној притворској јединици има за последицу да су поједине од њих, често на дужи рок, практично у усамљењу, односно самици, на који НПМ већ годинама указује, и даље је присутан. Тиме, оно што представља посебну или дисциплинску меру за лица на извршењу казне затвора, за притворенице неретко представља начин извршења мере притвора.

ОПШТЕ ПРЕПОРУКЕ ЗА ОТКЛАЊАЊЕ НЕДОСТАТАКА

Управа за извршење кривичних санкција треба да настави са активностима усклађивања смештајних услова у притворским јединицама завода за извршење кривичних санкција са важећим стандардима.

Заводи за извршење кривичних санкција треба да свим притвореним лицима омогуће да расположиво време током дана проводе ван спаваоница, са другим притвореницима са којима им одлуком суда није забрањен контакт.

Заводи за извршење кривичних санкција треба да наставе са унапређивањем могућности за радно ангажовање лица на извршењу мере притвора и њиховим укључивањем у социјалне и културне активности.

Управа за извршење кривичних санкција предузеће потребне активности у циљу измене и допуне Правилника о извршењу мере притвора, којима ће се ближе уредити начин на који притвореници расположиво време током дана проводе ван спаваоница, у заједничким просторијама са другим притвореницима са којима им одлуком суда није забрањен контакт, као и да се ближе уреди начин остваривања права притвореника на радно ангажовање и укључивање у социјалне и културне активности.

Потребно је предузети активности како би се обезбедило да се притворенице, због своје малобројности у притворским јединицама, фактички не налазе у усамљењу, односно самици.

6.3. Извршење кривичних санкција

НПМ је посетио укупно 9 завода за извршење кривичних санкција (Окружни затвор у Суботици; Казнено-поправни завод у Нишу; Казнено-поправни завод у Београду; Казнено-поправни заводу у Падинској Скели; Окружни затвор у Смедереву, Окружни затвор у Панчеву – Одсек у Вршцу, Окружни затвор у Врању, Окружни затвор у Лесковцу и Казнено-поправни завод у Сомбору). Од укупног броја посета, две су обављене ради праћења поступања по раније упућеним препорукама (*follow-up* посете) – посете Окружном затвору у Лесковцу и Казнено-поправном заводу у Нишу, четири су биле тематске – посете Окружном затвору у Врању и казнено-поправним заводима у Београду, Падинској Скели и Сомбору, а преостале три су биле редовне системске посете - Окружни затвор у Суботици, Окружни затвор у Панчеву – Одсек у Вршцу и Окружни затвор у Смедереву. Укупно су упућене 104 препоруке за уклањање утврђених недостатака. Заводи су поступили по 77 препорука, није поступљено по 6, док је за 21 препорука потребно даље праћење.

Током извештајног периода у окружним затворима у Лесковцу и Врању, као и у КПЗ Ниш унапређени су материјални услови смештаја. У ОЗ Лесковац извршена је адаптација и опремање просторије за посете блиских лица, реновиране су кухиња и трпезарија, зидови су санирани од влаге, реновиран је већи број заједничких купатила и мокрих чворова и извршено је редовно хигијенско кречење свих просторија и ходника „старог павиљона“.

Окружни затвори у Смедереву и Суботици и Одсек у Вршцу Окружног затвора у Панчеву налазе се у зградама које су неусловне за боравак лица лишених слободе и у којима им се не може обезбедити остваривање свих права предвиђених прописима и стандардима.⁸⁵ С обзиром на то да постојеће недостатке није могуће исправити реновирањем и адаптацијом, НПМ је Управи за извршење кривичних санкција упутио препоруке да обезбеди одговарајуће објекте за ове заводе. Управа је обавестила НПМ да ће нови Казнено-поправни завод у Панчеву почети са радом 01. 01. 2018. године, као и да ће за ОЗ Суботица покушати да пронађу финансијска средства за изградњу и реконструкцију објекта, о чему ће благовремено обавестити НПМ.

Будући да је обављање лекарског прегледа у складу са правилима струке и одредбама позитивних прописа битан предуслов за остваривање дужности државе да предузима мере у циљу спречавања некажњивости за било који облик злостављања и значајан сегмент у превенцији насиља над лицима лишеним слободе, НПМ је заводима упућивао препоруке да лекар у извештајима о обављеним лекарским прегледима осуђених након примене мера принуде и увек када осуђени наводи или када друге околности указују да је према њему поступано насилно, уноси наводе лица о начину настанка повреда и изнесе своје мишљење о повезаности навода о начину настанка повреда–и насталих повреда, што је и њихова законска обавеза,⁸⁶ као и да детаљно опише и фотографише констатоване повреде. Такође, НПМ је готово у свим извештајима о посетама заводима упућивао препоруку да завод обезбеди да се лекарски прегледи осуђених не обављају у присуству немедицинског особља, осим ако то затражи лекар из безбедносних разлога, на које разлоге су лекару дужни да укажу припадници Службе за обезбеђење. У случају присуства немедицинског особља лекарском прегледу, потребно је да завод обезбеди да прегледу не присуствује припадник Службе за обезбеђење који је наложио или применио мере принуде, нити друго лице на које је осуђени указао да је према њему насилно поступало. Уколико лекар захтева присуство немедицинског особља, неопходно је да та чињеница и подаци о присутном немедицинском особљу буду забележени у медицинској документацији осуђеног.

⁸⁵ Илустративни пример је да се Окружни затвор у Суботици налази у згради из 1880. године.

⁸⁶ Члан 144. став 4. и члан 115. тачка 6. Закона о извршењу кривичних санкција, „Службени гласник РС“, број 55/14.

У складу са препорукама НПМ, лекари окружних затвора у Лесковцу, Смедереву и Суботици у извештаје о обављеним прегледима након примене мера принуде уносе наводе лица према којима је мера примењена о начину настанка повреда и мишљења о повезаности примењене мере и насталих повреда. Поред наведеног, ОЗ Смедерево је, поступајући сходно упућеним препорукама, успоставио Књигу повреда лица лишених слободе, као и праксу фотографисања повреда, док је у ОЗ Суботица немедицинско особље престало да присуствује лекарским прегледима лица лишених слободе, сем у ситуацијама када лекар то затражи из безбедносних разлога.

Окружни затвори у Смедереву и Суботици су у извештајном периоду унапредили здравствену заштиту лица лишених слободе: предузете су мере у циљу уреднијег вођења здравствених картона, обезбеђивања лекова и адекватних медицинских средстава, редовнијих прегледа код лекара специјалиста и психолошке помоћи лицима лишеним слободе.

Ипак, и даље су присутни бројни недостаци у пружању здравствене заштите у заводима за извршење кривичних санкција: у заводима је недовољан број здравственог особља, како лекара опште праксе и специјалиста, тако и медицинских техничара; у многим заводима није обезбеђено континуирано присуство службеника са медицинском квалификацијом, због чега се дешава да терапију дели немедицинско особље; лица са менталним сметњама и даље се смештају у редовни затворски режим који није адекватан за њихово лечење и психо-социјални третман; приметни су проблеми у обезбеђивању потребних лекова и медицинских средстава; у неким заводима није обезбеђена поверљивост лекарских прегледа и података о здравственом стању лица лишених слободе; заводске службе за здравствену заштиту и даље су организационе јединице завода за извршење кривичних санкција, уместо да се здравствена заштита у заводима обезбеђује од стране Министарства здравља или да, као прелазно решење, службе за здравствену заштиту завода постану део јединствене организационе јединице у седишту Управе.

Иако Министарство здравља углавном не врши редован стучни надзор над радом здравствених служби у заводима, у извештајном периоду, поступајући по препоруци НПМ, ово министарство извршило је стручни надзор над радом здравствене службе ОЗ Смедерево. Том приликом показао се значај ове врсте надзора. Између осталог, утврђена је испуњеност услова за обављање одређених послова здравствене делатности у Амбуланти за здравствену негу и за рад Ординације лекара опште медицине, а у циљу унапређења здравствене заштите Завод је потписао уговоре са Општом болницом у Смедереву.

Приликом посете ОЗ Смедерево је утврђено да се осуђеници према којима је одређена примена посебне мере смештај под појачани надзор налазе у спаваоницама које служе за редован смештај и да су са њима, у истим спаваоницама, смештена и осуђена лица према којима није одређена примена ове мере. Поступајући по препоруци НПМ, Завод је исправио ову неправилност.

Управник ОЗ Суботица је по добијању препорука НПМ издао наредбе надлежним организационим јединицама Завода којима је наложио исправљање утврђених недостатака, поред осталог, да се осуђеним лицима омогући стручна правна помоћ у дисциплинском поступку, да се у оквиру програма поступања адекватно дефинишу циљеви и да се омогући обављање телефонских разговора странаца лишених слободе са иностранством.

НПМ је препоручио КПЗ Београд да осуђеним лицима омогући да проводе расположиво време током дана ван спаваоница, у заједничком простору за дневни боравак, заједно са другим осуђеницима. Завод је обавестио НПМ да су предузети кораци у циљу обезбеђивања новчаних средстава за формирање дневних боравака, а да ће се одмах приступити пренамени одређених службених просторија веће квадратуре у ове сврхе.

Упркос учињеном помаку у повећању уписаности лица лишених слободе у заводима за извршење кривичних санкција, и даље велики број њих није радно ангажован нити укључен у друге активности. Ово се нарочито односи на осуђене разврстане у затворена одељења. Уз то, друштвени догађаји који се у заводима организују су често спорадични и предвиђени за мали број лица. Као разлог се често истиче немотивисаност лица да се ангажују на пословима и укључе у активности које заводи могу да организују. Ипак, НПМ сматра да би заводи за извршење кривичних санкција требало да понуде што шири спектар послова и свакодневних сврсисходних активности свим лицима лишеним слободе и мотивишу их да учествују у њима. Као позитиван пример истиче се КПЗ Ниш који је значајно унапредио свој рад и поступање према лицима лишеним слободе и на тај начин постао пример добре праксе у раду завода за извршење кривичних санкција. Овај Завод је знатно побољшао своје смештајне услове и пружио различите садржаје за активност осуђених, а у Заводу је од укупно 1400 осуђених, радно ангажовано њих око 1000.⁸⁷

Током 2016. године, НПМ се бавио и положајем трансродних лица лишених слободе. Надлежним органима је препоручено да се трансродној особи омогући да при пријему у завод изабере да ли ће њен лични претрес и преглед тела обављати само службено лице одређеног пола или да ће се обављати комбиновани лични претрес и преглед тела, да се службеници трансродним особама обраћају у роду којем те особе осећају припадност, осим ако особа другачије не затражи, као и да се спроведу одговарајуће обуке за запослене о начину поступања према лезбејкама, гејевима, бисексуалним, трансродним и интерсекс затвореницима. НПМ је одговорено да се због важећих прописа не може поступити по препорукума које се односе на лични претрес и преглед тела и обраћање трансродним особама, али да се запослени обучавају о механизмима за постизање родне равноправности, стандардима и принципима једнакости и недискриминације у односу на сексуалну оријентацију и родни идентитет, као и о одговарајућој комуникацији са ЛГБТИ популацијом.

ОПШТЕ ПРЕПОРУКЕ ЗА ОТКЛАЊАЊЕ НЕДОСТАТАКА

Управа за извршење кривичних санкција треба да настави са активностима усклађивања смештајних услова у заводима за извршење кривичних санкција са важећим стандардима.

Управа за извршење кривичних санкција треба да обезбеди довољан број здравствених радника, потребне количине лекова и медицинских средстава и унапреди здравствену заштиту у заводима за извршење кривичних санкција.

Управа за извршење кривичних санкција треба да обезбеди да сва лица са менталним сметњама која издржавају казну затвора буду измештена из редовног затворског режима и да им се у стационарној здравственој јединици унутар завода, Специјалној затворској болници или другој одговарајућој здравственој установи пружи здравствена заштита примерена њиховој болести и потреби за лечењем.

Министарство здравља треба периодично да врши надзор над стручним радом здравствених служби у заводима за извршење кривичних санкција.

Министарство правде и Министарство здравља треба да предузму мере да службе за здравствену заштиту у заводима за извршење кривичних санкција постану организациони део Министарства здравља или да, као прелазно решење, постану део јединствене организационе јединице у седишту Управе.

⁸⁷ „У нишком затвору почела производња делова за аутомобиле, али има осуђеника који не желе да раде“, Блиц, 16. јануар 2017, <http://www.blic.rs/vesti/drustvo/u-niskom-zatvoru-pocela-proizvodnja-delova-za-automobile-ali-ima-osudenika-koji-ne/htv2dijy>.

Заводи за извршење кривичних санкција треба да свим лицима на извршењу казне затвора омогуће да расположиво време током дана проводе ван спаваоница, у заједничким просторијама са другим осуђенима.

Заводи за извршење кривичних санкција треба да наставе са унапређивањем могућности за радно ангажовање лица на извршењу казне затвора и њиховим укључивањем у друге свакодневне активности.

Министарство правде треба да предузме мере у циљу доношења прописа којима ће се омогућити да се казне затвора према женама и малолетницима и васпитне мере упућивања у васпитно-поправни дом извршавају у више установа.

Министарство правде треба да предузме мере да Одељење за инспекцију постане организациони део тог министарства, ван Управе за извршење кривичних санкција.

6.4. Задржавање особа са менталним сметњама у психијатријским болницама

Током 2016. године НПМ је обавио 2 посете специјалним психијатријским болницама у Вршцу и Ковину, као и 1 ненајављену ноћну посету Одељењу психијатрије Опште болнице у Суботици, након чега је упућено 8 препорука. Болница у Вршцу је посећена у циљу праћења спровођења препорука из Извештаја о посети Европског комитета за спречавање мучења Републици Србији 2015. године, а Болница у Ковину ради праћења поступања по препорукама НПМ из Извештаја о посети из 2014. године (*follow-up* посета).⁸⁸ Надлежни органи су поступили по свим упућеним препорукама. Такође, у вези појединих препорука⁸⁹ које су систематске природе, НПМ у наредном периоду планира дијалог са Министарством здравља, а у циљу изналагања начина за поступање и по овим препорукама.

У извештајном периоду НПМ није констатовао било какво системско унапређење поступања према лицима чија је слобода кретања ограничена у психијатријским установама, али је учињено више појединачних. У циљу унапређења поступања према пацијентима, Служба за психијатрију Опште болнице у Суботици и СБПБ Ковин сходно законским прописима спроводи процедуре за пријем у психијатријску установу, док се медицинске мере према пацијентима примењују само уз пристанак пацијента, а одлуку о задржавању пацијената са менталним сметњама у болници доноси конзилијум психијатријске установе уз поштовање свих законских процедура. Такође, пацијенти се обавештавају о својим правима и дужностима приликом пријема у Болницу, док се пацијенти према којима је потребно применити меру физичког спутавања фиксирају у посебним просторијама, без присуства других пацијената.⁹⁰

⁸⁸ Извештај о посети Болници „Ковин“ број 281-109/16 и Вршац, Извештај број 281 – 102/16. са укупно 22 препоруке упућени су у 2017. години.

⁸⁹ Препоруке које се односе на унапређење прописа у делу који се тиче сагласности пацијената на медицинску меру сходно важећим међународним прописима и стандардима, а који су смештеним у психијатријским болницама, препоруке у вези упошљавања довољног броја медицинског, неговатељског и другог особља и препоруке које се односе на изворе финансирања психијатријских болнице. Опширније у Извештају о посети Специјалној болници за психијатријске болести „Ковин“ - праћење поступања по препорукама из Извештаја из 2014. године, бр. 281-109/16 и Извештају о посети Специјалној болници за психијатријске болести „Др Славољуб Бакаловић“ – Вршац, праћење спровођења препорука из Извештаја о посети СРТ Републици Србији 2015. г. бр. 281 – 102/16.

⁹⁰ Извештај о посети Специјалној болници за психијатријске болести „Ковин“ – праћење поступања по препорукама из Извештаја из 2014. године.

Међутим, иако су учињени одређени помаци у циљу унапређења поступања према психијатријским пацијентима, у великим психијатријским болницама⁹¹ и даље се на дуг рок налази велики број пацијената у смештајним условима који нису у складу са важећим стандардима, спаваонице великог капацитета нису претворене у мање просторије, нити постоје посебне просторије за посете пацијентима, а и даље је присутан недовољан број медицинског, неговатељског и другог особља. Активности усмерене ка успостављању ванинституционалног збрињавања и подршке у заједници особама са менталним сметњама (и њиховим породицама) и даље нису спроведене. Одредбе Закона о заштити лица са менталним сметњама⁹² и Правилника о ближим условима за примену физичког спутавања и изолације лица са менталним сметњама која се налазе на лечењу у психијатријским установама⁹³ садрже значајне недостатке у погледу формирања служби за заштиту менталног здравља у заједници, процедура добровољне и принудне хоспитализације, улоге полиције у односу на лица са менталним сметњама, физичког спутавања, а нарочито оних одредби којима је предвиђена мера изолације пацијената.⁹⁴ Потребно је постепено, али системски и без одлагања, затварати велике психијатријске болнице. Као предуслов у том погледу, потребно је хитно започети успостављање ефикасних механизма у локалним заједницама за прихват, подршку и збрињавање лица са менталним и интелектуалним сметњама.

Такође, нису унапређени ни прописи који регулишу сагласност пацијента, нарочито оних смештених у психијатријским установама, на медицинску меру сходно важећим међународним прописима и стандардима. Потребно је брисати одредбе Закона о заштити особа са менталним сметњама којима је прописана изолација психијатријских пацијената. Уз агитирана лица, била она физички спутана или не, треба да је присутан неко од медицинског особља, јер принудно осамљивање особа са менталним сметњама може имати погубне последице по њихово психичко стање.⁹⁵ У сврху заштите лица са менталним и интелектуалним сметњама, неопходно је ревидирати одредбе прописа које на општи начин уређују пристанак на медицинску меру. Сходно важећим прописима, уколико су та лица лишена пословне способности, пристанак на медицинску меру даје њихов старалац, који је ретко присутан у моменту када над њима исту треба применити. Такође, изузетно је важно прописати улогу лица са менталним и интелектуалним сметњама у доношењу одлуке о примени медицинске мере, односно у давању пристанка на исту. У истом смислу треба унапредити прописе тако да се обезбеди појачана заштита тих лица приликом примене медицинских или научних огледа.

ОПШТЕ ПРЕПОРУКЕ ЗА ОТКЛАЊАЊЕ НЕДОСТАКА

Министарство здравља треба, без даљих одлагања, да спроведе све потребне активности усмерене на успостављање ванинституционалног збрињавања и подршке у заједници особама са менталним сметњама (и њиховим породицама), односно рационализацију служби у секундарним и терцијарним психијатријским институцијама, фокусирање лечења лица са менталним сметњама на дневне болнице и диспанзерско лечење, односно да обезбеди да се формирају посебне организационе јединице које обављају послове заштите менталног здравља у заједници.

⁹¹ Специјална болница за психијатријске болести „Ковин“ и Специјална болница за психијатријске болести „Др Славољуб Бакаловић“.

⁹² „Службени гласник РС“, број 45/13.

⁹³ „Службени гласник РС“, број 94/13.

⁹⁴ Видети више: Милош Јанковић, „Слобода и права лица са менталним сметњама“, *Crimen*, 1/2015, стр. 61-80. Доступно на: http://www.ius.bg.ac.rs/crimenjournal/articles/crimen_001-2015/Crimen%202015-01-4.pdf.

⁹⁵ Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, Juan E. Méndez, para. 83. http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session22/A.HRC.22.53_English.pdf.

Министарство здравља треба да предузме мере из своје надлежности у циљу доношења Закона о изменама Закона о заштити лица са менталним сметњама, односно унапређења одредби које се односе на формирање служби за заштиту менталног здравља у заједници, процедуре добровољне и принудне хоспитализације, улогу полиције у односу на лица са менталним сметњама, физичко спутавање, а нарочито оних којима је предвиђена мера изолације пацијената. У складу са тим потребно је изменити и Правилник о ближим условима за примену физичког спутавања и изолације лица са менталним сметњама која се налазе на лечењу у психијатријским установама.

Министарство здравља треба да предузме мере у циљу адаптације смештајних капацитета у великим психијатријским болницама.

Министарство здравља треба да предузме мере у циљу упошљавања довољног броја медицинског, неговатељског и другог особља како би се пружање услуга здравствене заштите подигле на виши ниво.

6.5. Задржавање особа у установама социјалне заштите

НПМ је у 2016. години обишао укупно 6 установа социјалне заштите домског типа, у циљу праћења положаја корисника који су смештени у њима, и то: Дом „Ветерник“, Дом за смештај одраслих лица - Кулина, Установу за одрасле и старије „Гвозден Јованчићевић“ Велики Поповац, Дом за лица са оштећеним видом „Збрињавање“, Геронтолошки центар Нови Сад - Радна јединица Дом за пензионере и старија лица на Новом насељу и Геронтолошки центар у Вршцу. Сачињено је 6 извештаја, од којих су четири упућена у 2016. години, а два почетком 2017. године. У извештајима о посетама, надлежним органима током 2016. године упућене су 44 препоруке за отклањање утврђених недостатака у раду. Од наведеног броја, надлежни органи поступили су по 27 препорука, за 8 препорука потребно је даље праћење, док за 9 препорука које су систематске природе НПМ у наредном периоду планира дијалог са надлежним министарствима⁹⁶ у циљу заједничког изналагања начина за спровођење препорука и унапређење поступања у складу са стандардима.

У извештајима о посетама⁹⁷ НПМ је упућивао препоруке да се успоставе процедуре које се односе на физичко спутавање корисника услуга социјалне заштите, успостављање књига евиденција о повредама корисника и ангажовање независног овлашћеног лекара који би издавао потврде о смрти за кориснике. Такође, упућене препоруке односиле су се и на обезбеђивање потребног броја особља за рад са корисницима и неопходних ортопедских помагала за кориснике. Упућиване су и препоруке и циљу обезбеђивања услова за поштовање приватности корисника. НПМ изражава забринутост, јер је у појединим установама социјалне заштите домског типа утврдио случајеве да су поједина лица са менталним и интелектуалним сметњама све време смештена у изолацији, а нека од њих у неусловним собама које подсећају на кавезе,⁹⁸ без текуће воде и приступа тоалету. Такво поступање представља злостављање, а у продуженом трајању тортуру. Такође, утврђено је да се у установама социјалне заштите домског типа, осим изолације примењује и мера механичког спутавања везивањем корисника, иако у њима, за разлику од психијатријских установа, за оба таква поступања не постоји правни основ.

⁹⁶ Министарство здравља и Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања

⁹⁷ Дом за смештај одраслих лица Кулина, број Извештаја 281-36/16, Геронтолошки центар Нови Сад, број Извештаја 281-58/16, Установи за одрасле и старије „Гвозден Јованчићевић“ Велики Поповац, број Извештаја 281-70/16, Дом за лица са оштећеним видом „Збрињавање“ број Извештаја, 281-80/16.

⁹⁸ Утврђено током посете Националног механизма за превенцију тортуре Дому за лица ометена у менталном развоју „Otthon“ у Старој Моравици, обављеној 6. 10. 2016. године.

Поступајући по упућеним препорукама НПМ, а у циљу унапређења поступања према корисницима, Дом за смештај одраслих лица Кулина и Геронтолошки центар Нови Сад усвојили су процедуре приликом примене мере физичког спутавања – фиксације. У Дому за смештај одраслих лица Кулина унапређено је поступање на тај начин што је прекинута пракса примене мере дугогодишње изолације према једној корисници. У Установи за одрасле и старије „Гвозден Јованчићевић“ Велики Поповац и Дому за смештај одраслих лица Кулина успостављене су књиге евиденције о повредама корисника, а стручно утврђивање узрока и времена смрти корисника који су преминули у установи више не обављају лекари запослени у установама, већ лекари који су решењем органа локалне самоуправе одређени за стручно утврђивање времена и узрока смрти умрлих изван здравствених установа и издавања потврда о смрти. У циљу унапређења услова живота и поступања према корисницима, Дом за лица са оштећеним видом „Збрињавање“ обезбедио је поштовање приватности корисника и чешће психијатријске контроле здравственог стања корисника, посебно осетљивих категорија. Такође, предузете су мере и на обезбеђивању ортопедских помагала у циљу унапређења рехабилитације и неге корисника у овом Дому.

НПМ је у извештајима о посетама установама социјалне заштите домског типа⁹⁹ упућивао препоруке да се донесе Правилник којим би се уредило питање обезбеђивања средстава за личне потребе корисника домског смештаја, сачини Протокол о поступању у случајевима неочекиване (напрасне) смрти корисника, као и обезбеди довољан број медицинског, неговатељског и другог особља. Охрабрује чињеница да је Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања по истеку извештајног периода, односно почетком 2017. године, доставило одговоре на претходно наведене препоруке, што указује на спремност да се у наредном периоду успостави дијалог у циљу изналажења могућности и најбољих модела за спровођење препорука, а пре свега у циљу унапређења људских права.

Иако су начињени појединачни помаци у циљу унапређења поступања према корисницима, НПМ забрињава чињеница да још увек није успостављен систем ванинституционалног збрињавања и подршке у заједници особама са менталним сметњама, као и да нису спроведене системске активности у погледу деинституционализације, нити су створени услови за збрињавање и подршку у локалној заједници. У установама социјалне заштите домског типа и даље је, на неодређено дуг рок, смештен велики број корисника. Такође, корисницима је и даље ограничена слобода кретања ван установе, иако не постоји ваљан правни основ, нити процедуре којима би се регулисало њихово задржавање у установи. Заштитник грађана је у вези са ограничавањем слободе кретања корисника у установама социјалне заштите упутио препоруку Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, како би предузело мере из делокруга своје надлежности и ово питање уредило. Међутим, Министарство није доставило информацију Заштитнику грађана о правном основу за ограничавање слобода кретања ван установе, нити је успоставило процедуре ограничавања и одобравања кретања корисника ван установа.

Неспорна је потреба да се појединим лицима, у њиховом најбољем интересу, а у зависности од њиховог менталног стања или интелектуалних способности, ограничи могућност напуштања установе. Међутим, таква ограничења морају бити прецизно регулисана.

У сврху заштите лица са менталним и интелектуалним сметњама, неопходно је ревидирати одредбе прописа које на општи начин уређују пристанак на медицинску меру. Сходно важећим прописима, уколико су та лица лишена пословне способности, пристанак на медицинску меру даје њихов старалац, који је ретко присутан у моменту

⁹⁹ Извештај о посети Дому за смештај одраслих лица „Кулина“, Извештај о посети Установи за одрасле и старије „Гвозден Јованчићевић“ Велики Поповац.

када над њима исту треба применити. Такође, изузетно је важно прописати улогу лица са менталним и интелектуалним сметњама у доношењу одлуке о примени медицинске мере, односно у давању пристанка на исту. У истом смислу треба унапредити прописе тако да се обезбеди појачана заштита тих лица приликом примене медицинских или научних огледа.

ОПШТЕ ПРЕПОРУКЕ ЗА ОТКЛАЊАЊЕ НЕДОСТАКА

Потребно је да Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, у координацији са другим надлежним органима, спроведе системске активности у циљу деинституционализације, односно стварања услова за збрињавање и подршку особама са интелектуалним и менталним тешкоћама (и њиховим породицама) у локалној заједници.

Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања треба да предузме мере из своје надлежности у циљу доношења прописа којим ће се уредити услови и поступак ограничавања слободе кретања и физичког спутавања корисника смештених у установама социјалне заштите домског типа.

Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања треба да донесе Правилник којим се детаљно уређује питање обезбеђивања средстава за личне потребе корисника домског смештаја.

Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања треба да, у сарадњи са релевантним органима власти, сачини Протокол о поступању у случајевима неочекиване (напрасне) смрти корисника у установама социјалне заштите домског типа.

Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања треба да предузме мере у циљу запошљавања довољног броја медицинског, неговатељског и другог особља како би се пружање услуга социјалне заштите подигло на виши ниво.

6.6. Поступање према избеглицама / мигрантима и осврт на избегличку кризу

У сарадњи са Београдским центром за људска права, а уз подршку *UNHCR*, обављене су 52 тематске посете, ради праћења поступања надлежних органа према избеглицама и мигрантима који пролазе кроз Републику Србију. Посећени су Центри за азил у Крњачи, Боговађи, Тутину и Сјеници, Прихватни центри у Суботици, Сомбору, Шиду, Принциповцу, Адашевцима, Бујановцу и Прешеву, Прихватилиште за странце у Падинској Скели, Полицијска станица у Вршцу, Полицијске управе у Београду, Нишу, Лесковцу, Новом Пазару и Врању, Регионални центри граничне полиције према Мађарској, Румунији – север, Бугарској и Македонији, Центар за социјални рад у Прешеву, установе социјалне заштите које пружају услугу домског смештаја малолетницима у Суботици, Београду и Нишу, заводи за извршење кривичних санкција у Врању и Сомбору, као и неформална места окупљања миграната уз Граничне прелазе Хоргош и Келебија и на више локација у граду Београду. У извештајима о посетама надлежним органима су упућене 72 препоруке за уклањање утврђених недостатака: по 41 препорука је поступљено, по 10 није и потребно је даље праћење поступања по 21 препорука.

Имајући у виду да су Мађарска и Хрватска појачале контролу уласка на њихову територију, Србија је у циљу контроле граница са Бугарском и Македонијом и одвраћања миграната од уласка у земљу на местима где то није дозвољено и спречавања кријумчарења људи, оформила мешовите војно-полицијске патроле. Ове патроле

обављају задатке у циљу линијског и дубинског обезбеђења државне границе и под командом су Војске Србије.

Мигранти се сада дуже задржавају у Србији, па је проблем њиховог збрињавања далеко сложенији и компликованији. За разлику од прошлог периода када су само пролазили кроз Србију и боравили свега до неколико дана, они сада овде остају по неколико месеци. Неки од њих желе да траже азил у Србији, али већина и даље желе да настави пут до развијених земаља Европске уније. Свесни чињенице да ће до овакве ситуације доћи, НПМ је у свом Годишњем извештају за 2015. годину Влади упутио предлог да сачини План збрињавања избеглица и мигранта који су затечени или враћени у Србију, План поступања према онима којима није одобрена заштита у Србији и План интеграције оних којима је одобрен азил у Србији. Влада је крајем године донела Уредбу о начину укључивања у друштвени, културни и привредни живот лица којима је признато право на уточиште,¹⁰⁰ којом је предвиђено да Комесаријат за избеглице и миграције обезбеђује интеграцију ових миграната кроз потпуно и правовремено информисање о правима, могућностима и обавезама; учење српског језика; упознавање са српском историјом, културом и уставним поретком; помоћ при укључивању у образовни систем; помоћ у остваривању права на здравствену и социјалну заштиту и помоћ при укључивању на тржиште рада. Ипак, планови поступања према мигрантима који су затечени или враћени у Србију и према онима којима овде није одобрена заштита и даље не постоје на државном нивоу, па је поступање према овим мигрантима условљено ситуацијом на терену у различитим деловима земље. Последице овога, између осталог, су различита правила која су успостављена у прихватним центрима, различит начин поступања полицијских службеника према затеченим мигрантима из ратом захваћених земаља и различит обим заштите која се пружа малолетним мигрантима без пратње. Уз то, утисак је да комплетан систем збрињавања миграната у овом тренутку зависи од хуманитарне помоћи домаћих и страних организација цивилног друштва и страних држава, те успешности Комесаријата у проналажењу донатора за различите потребе. На дуже стазе, такав систем је неодржив и потребно је да се на националном нивоу донесу планови поступања.

Према процени *UNHCR*, у земљи се крајем године налазило око 6.400 миграната. Од тог броја, на дан 30. новембар 2016. године њих око 5.300 се налазило у званичним центрима, док су остали на неформалним местима окупљања, ван институција система. Подаци Комесаријата показују да је током 2016. године само у центре за азил (Тутин, Крњача, Сјеница, Бања Ковиљача и Боговађа) примљено око 7.000 миграната, највише у Центар за азил у Крњачи: њих око 4.300.¹⁰¹

Током 2016. године је отворено или је дефинитивно приведено намени још неколико центара за прихват (Пирот, Димитровград, Дивљана код Беле Паланке, Босилеград, Бујановац и Сомбор), а најављено је отварање још неколико. Комесаријат је уложио видне напоре да у свим центрима обезбеди адекватне услове за смештај миграната, да им омогући исхрану, одржавање хигијене, здравствену заштиту, гардеробу и обућу и задовољење других основних потреба.

НПМ је у оквиру праћења поступања надлежних органа према мигрантима посећивао и импровизоване кампове и друга неформална места окупљања. Овде су мигранти боравили у неприхватљивим условима, у којима им је било угрожено здравље и где нису имали могућности за одржавање хигијене. Највећи број њих није регистрован. Поред тога, оваква ситуација је угрожавала јавно здравље и безбедност у деловима насељених места у којима се кампови налазе, а ове локације су нарочито неприхватљиве за боравак малолетника, који су примећени током обилазака. Приликом поновљених посета

¹⁰⁰ "Службени гласник РС", број 101 од 16. децембра 2016.

¹⁰¹ Према подацима Комесаријата, највећи пријем миграната у центре за азил је био у периоду јул – септембар 2016. године, када је у ове центре примљено њих 2.632, за разлику од осталих тромесечних квартала када је примано око 1.500 миграната.

камповима уз граничне прелазе Хоргош и Келбија уочено је да је смањен број миграната који се тамо налазе. Импровизована места окупљања миграната који су ван институција система су постојала до краја извештајног периода, а ситуација је нарочито била лоша у напуштеном магацину у близини Београдске аутобуске станице.¹⁰² Након посета Парку Луке Ђеловића (парк код Економског факултета Универзитета у Београду) и Светониколском тргу (парк код долазног перона Београдске аутобуске станице), НПМ је заузео став да би без одлагања требало предузети мере у циљу смештања миграната у институције система. Комесаријат за избеглице и миграције је обавестио НПМ да су службеници Комесаријата појачали активности на информисању и саветовању миграната о могућностима смештаја у Центар за азил у Крњачи и да је у сарадњи локалном самоуправом организован редован превоз до Крњаче (4 аутобуса дневно).

Након затварања тзв. балканске руте, мигрантима се више не издају потврде о уласку на територију Републике Србије за стране држављане који долазе из земаља у којима су њихови животи у опасности, на основу Одлуке Владе о издавању истоимене потврде,¹⁰³ с обзиром на то да су са овом потврдом могли да бораве у Србији до 72 сата од њеног издавања. Последица престанка издавања потврде је да значајан део миграната који су ушли у земљу, а који нису изразили намеру да траже азил, није био евидентиран од стране Министарства унутрашњих послова, већ само од стране Комесаријата за избеглице и миграције приликом њиховог смештања у центре. Евидентирање од стране Комесаријата је подразумевало уношење личних података миграната у једнообразне електронске евиденције. У другој половини године Министарство унутрашњих послова је обавило регистрацију свих миграната који бораве у центрима, која је обухватала узимање личних података од свих и фотографисање и дактилоскопирање миграната старијих од 14 година.

Приликом посета центрима за смештај малолетних страних лица без пратње који се налазе у оквиру завода за васпитање деце и омладине у Нишу и Београду, НПМ је утврдио да ови заводи малолетним страним лицима без пратње пружају услуге смештаја, здравствене заштите и исхране и покривају трошкове превоза, па је у циљу задовољења потреба малолетних странаца и пружања услуга социјалне заштите предложио Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања да повећа финансијска средства која се издвајају за ове заводе. Министарство је обавестило НПМ да су обезбеђена средства за унапређење система заштите малолетних миграната без пратње, јачање капацитета запослених у систему социјалне заштите и повећање смештајних капацитета у институцијама социјалне заштите, као и да су набављена возила која ће бити уступљена на трајно коришћење институцијама система социјалне заштите које се баве прихватом малолетних миграната без пратње. Поред тога, ангажовани су теренски радници за рад са рањивим категоријама миграната. Ипак, приликом посете Прихватном центру у Суботици утврђено је да су теренски радници недовољно посвећени стручном раду са рањивим групама. Током посета је утврђено и да у центрима постоји тзв. кутак за децу, одговарајуће опремљена просторија предвиђена за дневни боравак деце, у којима са њима раде стручњаци. У транзитној зони Аеродрома „Никола Тесла“ мајке са децом којима је одбијен улазак у земљу бораве у просторијама које су посебно намењене и опремљене за њихов боравак.

Приликом посете прихватним центрима у Шиду и Адашевцима мигранти су имали велики број примедби на поступање службеника Комесаријата и других ангажованих лица према њима, о чему службеници који руководе радом ових центара нису имали сазнања. Имајући у виду наведено, као и да ће мигранти дужи временски период боравити у центрима, НПМ је крајем извештајног периода Комесаријату за избеглице и

¹⁰² Почетком 2017. године, велики број миграната је измештен у новоотворени Прихватни центар у Обреновцу.

¹⁰³ "Службени гласник РС", број 81 од 24. септембра 2015.

миграције упутио препоруку да успостави процедуру притуживања на рад лица ангажованих у центрима.

Неизвесност наставка пута, продужени останак у Србији, несигурна будућност и неразумевање ситуације у којој се налазе проузрокује стрес код миграната, који је уочен приликом посета и разговора са њима. Ако се на ове околности дода да су мигранти дужи период на путу, током којег су многи претпрели или су присуствовали насиљу и да су многи изгубили чланове својих породица или су се одвојили од њих, тренутна ситуација у којој се мигранти налазе ће неминовно довести до погоршања њиховог психичког стања и може довести до конфликтних ситуација како међу мигрантима тако и између миграната и службеника. Због свега овога важно је пружати психолошку помоћ мигрантима, која није организована у већини посећених центара. За ову врсту подршке је неопходно обезбедити стручно особље и просторије за обављање разговора.

Канцеларија за азил је и даље организациони део Дирекције полиције – Управе граничне полиције, што значи да Канцеларија и даље нема пожељни цивилни карактер и да нису испуњени сви предуслови за независност у вођењу поступака и доношењу одлука поводом захтева за азил и престанка тог права. Нацртом закона о азилу и привременој заштити који је достављен Заштитнику грађана ради давања мишљења, било је предвиђено да је Канцеларија за азил организациона јединица Министарства унутрашњих послова, чији службеници не припадају униформисаном саставу Министарства. У мишљењу о овом Нацрту Заштитник грађана је истакао да сматра да би требало изричито прописати да Канцеларија за азил није организациони део Дирекције полиције и да службеници Канцеларије нису полицијски службеници.¹⁰⁴

Приликом посета прихватним центрима, уочено је да се у већини центара налазе и мигранти који су изразили намеру да траже азил и они који то нису учинили. Наиме, од како су попуњени капацитети центара за азил, као установа у којима се примарно обезбеђују смештај и основни животни улови лицима која траже азил, мигранти који су изразили ову намеру се од стране надлежне полицијске управе упућују у неки од прихватних центара, за који од Комесаријата за избеглице и миграције добију информацију да у њему има слободних места. Упркос томе, Канцеларија за азил није ова лица регистровала, издала им личне карте за лица која траже азил нити им је омогућила да овлашћеном службенику поднесу захтев за азил. НПМ је након посета центрима за азил у Боговађи, Тутину и Сјеници и Прихватном центру у Адашевцима препоручивао Канцеларији за азил да према овим лицима предузме законом прописане радње, али по овим препорукама није поступљено. Управа граничне полиције је непоступање по препорукама образлагала околношћу да од Комесаријата за избеглице и миграције нису добили личне и друге податке за ова лица, да се ови мигранти не задржавају дуже од пар дана у центрима, да нема доступних преводилаца и да је изражена појава да се ова лица, након смештања у центре, изјашњавају службеницима Комесаријата да не желе азил.

Током извештајног периода на територији Републике Србије укупно је евидентирано око 144.000 миграната, од чега су више од једне трећине малолетници (54.882). Према подацима Министарства унутрашњих послова, током 2016. године издато је 12.814 потврда о израженим намерама за тражње азила. Упркос томе, Канцеларија за азил је регистровала само 916 лица, а одлучено је о захтевима за азил укупно 580 лица: уточиште је добило 19 лица, субсидијарну заштиту њих 23, захтеви 43 лица су одбачени, а за 39 лица одбијени, док је за 466 лица обустављен поступак.

С обзиром на то да нису испуњени услови за независност у вођењу поступака и доношењу одлука поводом захтева за азил и престанка тог права, да Канцеларија за азил не предузима законом прописане радње према свим лицима која су изразила намеру да

¹⁰⁴ Мишљење Заштитника грађана о Нацрту закона о азилу и привременој заштити, доступно на: <http://www.ombudsman.rs/index.php/2011-12-11-11-34-45/4944-ishlj-nj-z-sh-i-ni-gr-d-n-n-n-cr-z-n-zilu-i-privr-n-z-sh-i-i>.

траже азил у Републици Србији и велику разлику у броју потврда о израженим намерама, броју регистрованих лица и броју оних по чијим захтевима је донета одлука, НПМ оцењује да у Републици Србији још увек није успостављен ефикасан систем азила.

НПМ је још 2015. године указивао да просторија на Аеродрому „Никола Тесла“ у коју се смештају странци који не испуњавају услове за улазак у земљу није примерена вишедневном боравку лица и да не постоји могућност боравка ових лица на свежем ваздуху.¹⁰⁵ Приликом посета Станици граничне полиције и транзитној зони Аеродрома током 2016. године, утврђено је да је итуација непромењена, због чега су поновљене препоруке да се отклоне ови недостаци. НПМ је обавештен да су у новембру 2016. године на састанку Управе граничне полиције са представницима АД Аеродром „Никола Тесла“ размотрени сви детаљи и аспекти сачињавања Идејног пројекта адаптације.

НПМ је након посета регионалним центрима граничне полиције према Бугарској и Македонији, Полицијској управи у Врању, Прихваталишту за странце у Падинској Скели и Станици граничне полиције Београд на Аеродрому „Никола Тесла“ препоручивао Министарству унутрашњих послова да обезбеди писане брошуре о правној ситуацији у којој се мигранти налазе и правима која имају, на језицима које они разумеју, а које ће полицијски службеници уручивати мигрантима, као и да за потребе јасне и прецизне комуникације обезбеди преводиоце. Ипак, Министарство је обавестило НПМ да није поступило по овим препорукама због недостатка финансијских и људских капацитета, али да ће се у наредном периоду размотрити могућности израде брошуре.

НПМ је утврдио битне недостатке у организацији здравствене заштите странаца којима је одређен боравак у Прихваталишту за странце у Падинској Скели и заштити података о њиховом здравственом стању и преписаној терапији. Након препоруке упућене у циљу исправљања уочених недостатака, НПМ је обавештен да Министарство унутрашњих послова не поседује кадровске, просторне ни финансијске могућности да обезбеди стално присуство медицинског особља у Прихваталишту, као и да ће предузети додатне мере како би оближњи Казнено-поправни завод у Београду – Падинској Скели обезбедио редовну здравствену заштиту странцима.

Током извештајног периода, НПМ је посебну пажњу посветио заштити најрањивијих група избеглица и миграната, а нарочито деце и жена. Током посета НПМ проверавани су услови смештаја деце, мигранткиња трудница и породиља, пружање здравствене заштите мигранткињама и деци, као и да ли су адекватно и благовремено реаговали надлежни органи на случајеве насиља у породици, трговине људима, као и злостављања и занемаривања деце.

Уочено је отежано идентификовање малолетника без пратње, због чега је НПМ Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања упутио препоруку да предузме мере у циљу успостављања одговарајућих процедура и развијања механизма за ефикасније идентификовање малолетника без пратње, као и других нарочито осетљивих категорија лица којима је потребна додатна помоћ и пажња.

ОПШТЕ ПРЕПОРУКЕ ЗА ОТКЛАЊАЊЕ НЕДОСТАКА

Влада треба да сачини План збрињавања миграната који су затечени или враћени у Србију и План поступања према онима којима није одобрена заштита.

Министарство унутрашњих послова треба да успостави ефикасан систем азила.

Министарство унутрашњих послова треба да предузме мере у циљу измештања Канцеларије за азил из Дирекције полиције – Управе граничне полиције.

¹⁰⁵ Извештај о посети Аеродрому „Никола Тесла“, стр. 9. и 10, http://npm.rs/attachments/513_Izvestaj.pdf.

Канцеларија за азил треба да према свим мигрантима којима су издате потврде о израженим намерама за тражење азила предузме законом предвиђене радње.

Министарство унутрашњих послова треба да омогући несметану комуникацију полицијских службеника и миграната.

Министарство унутрашњих послова треба да обезбеди стално присуство медицинског особља у Прихваталишту за странце у Падинској Скели.

Министарство унутрашњих послова треба да обезбеди просторију за смештај странаца којима је на Аеродрому „Никола Тесла“ одбијен улазак у земљу у складу са важећим стандардима и да овим лицима омогући боравак на свежем ваздуху.

Комесаријат за избеглице и миграције и Министарство унутрашњих послова треба да предузму мере у циљу смештања свих миграната у институције система.

Комесаријат за избеглице и миграције треба да у свим центрима за прихват и збрињавање миграната успостави процедуру притуживања на рад лица ангажованих у центрима.

Комесаријат за избеглице и миграције треба да обезбеди психолошку подршку мигрантима смештеним у центрима.

ДОДАТАК I

Препоруке НПМ упућене органима власти Републике Србије

I-1 – Препоруке упућене полицијским управама и станицама

Полицијска управа у Крушевцу¹⁰⁶

ПУ Крушевац и ПС у њеном саставу ће лицима задржаним по основу ЗКП уручивати писана обавештења о правима, која ће садржати права одређена ЗКП и сва права предвиђена тачком 4. Упутства.

ПУ Крушевац и ПС у њеном саставу ће за сва задржана лица сачињавати писана обавештења о правима задржаних лица у два примерка, од којих ће један уручивати задржаном лицу, а други уложити у предмет о задржавању. Оба примерка писаног обавештења о правима морају бити потписана од стране задржаног лица или ће на њима бити констатовано да је лице одбило да их потпише.

Министарство унутрашњих послова ће изменити постојеће Упутство о поступању према доведеним и задржаним лицима и ускладити га са релевантним стандардима Савета Европе, тако што ће прописати да полицијски службеници не смеју присуствовати здравственим прегледима лица лишених слободе, изузев ако лекар који врши преглед то захтева.

Полицијски службеници ПУ Крушевац, ПС Александровац, ПС Брус, ПС Трстеник и ПС Тићевац неће присуствовати лекарском прегледу задржаних лица, осим ако то затражи лекар који врши преглед.

Полицијски службеници ПУ Крушевац, ПС Александровац, ПС Брус, ПС Трстеник и ПС Тићевац су дужни да лекара упозоре на све безбедносне аспекте који су релевантни за доношење одлуке од стране лекара о присуству немедицинског особља лекарском прегледу. Полицијски службеници ПУ Крушевац и ПС у њеном саставу ће, у случајевима када лекар затражи да присуствују лекарском прегледу задржаног лица, бити присутни тако да не могу да чују разговор између лекара и задржаног лица. Полицијски службеници ПУ Крушевац и ПС у њеном саставу ће, у случајевима када се врши лекарски преглед задржаног лица, писано констатовати да ли је полицијски службеник био присутан прегледу.

ПС Брус ће задржаним лицима дозволити да током задржавања код себе држе решење о задржавању, као и осталу релевантну документацију (нпр. потврду о одузетим предметима, формулар о правима и сл.).

ПУ Крушевац и ПС у њеном саставу почетак задржавања ће рачунати од момента када је лице лишено слободе, односно од момента када је приступило по позиву у просторије полиције, у случајевима када је лице позвано као осумњичени или када је приступило по позиву као грађанин ради прикупљања обавештења па је оцењено током прикупљања тих обавештења да се може сматрати осумњиченим.

¹⁰⁶ Извештај о посети Полицијској управи у Крушевцу, број 281-11/16, дел. бр. 6894 од 29. фебруара 2016. године.

У седишту ПУ Крушевац, ПС Александровац, ПС Брус, ПС Трстеник и ПС Варварин сачињаваће се записник о задржаном лицу, када се лице задржава по ЗКП, који ће бити у складу са Правилником о полицијским овлашћењима.

Став НПМ је да би у будућем раду, полицијски службеници у седишту ПУ Крушевац, ПС Александровац, ПС Трстеник, ПС Варварин и ПС Ћићевац требало прибављати писане изјаве лица над којима су примењена средства принуде у вези са околностима употребе средстава принуде и настанка евентуалних повреда у циљу потпунијег увида у све околности случаја, како би се оцена о оправданости и правилности средстава принуде могла дати на што објективнији начин.

Имајући у виду да Закон о заштити лица са менталним сметњама прописује асистенцију полиције, као и довођење лица у здравствену установу ради прегледа, када постоји сумња да се ради о лицу са менталним сметњама, НПМ је става да је неопходно да се организују обуке, за полицијске службенике свих ПУ у Републици Србији о поступању према лицима са менталним сметњама.

ПУ Крушевац ће предузети потребне мере како би се побољшала вештачка осветљеност унутар просторија за задржавање.

ПУ Крушевац ће на видном месту унутар просторија за задржавање поставити обавештење да су просторије под видео надзором.

ПУ Крушевац, у сарадњи са Министарством унутрашњих послова, предузеће мере да се зграда полиције у Александровцу без одлагања адаптира, како би били обезбеђени услови за ефикасан рад полицијских службеника ПС Александровац.

ПС Крушевац, у сарадњи са Министарством унутрашњих послова, ће у адаптираној згради полиције у Александровцу формирати просторију за задржавање у складу са важећим стандардима.

ПС Брус предузеће мере како би се у просторији за задржавање побољшао доток природне светлости и свежег ваздуха.

ПС Брус ће предузети одговарајуће мере како би се у просторији за задржавање уклонила влага са зида око мокрог чвора и редовно ће одржавати хигијену истог.

ПС Брус ће унутар просторије за задржавање уградити дугме за укључивање испирача мокрог чвора.

ПУ Крушевац, у сарадњи са Министарством унутрашњих послова, ће предузети потребне мере како би се у ПС Брус унапредио систем видео надзора просторије за задржавање и обезбедило да се ови видео записи снимају и чувају/архивирају у трајању не краћем од 30 дана.

ПС Брус ће на видном месту унутар просторије за задржавање поставити обавештење да је просторија под видео надзором.

ПС Трстеник предузеће мере како би се у просторији за задржавање побољшао доток природне светлости и свежег ваздуха.

ПУ Крушевац, у сарадњи са Министарством унутрашњих послова, предузеће мере како би се у ПС Трстеник обезбедио довољан број ћебади и јастука за задржана лица, као и довољан број одеће и обуће за ова лица када се доводе у мокрој и неподесној одећи.

ПС Трстеник ће унутар просторије за задржавање уградити испирач мокрог чвора.

ПС Трстеник ће предузети одговарајуће мере како би се мокри чвор у просторији за задржавање одвојио зидом од остатка просторије.

ПУ Крушевац, у сарадњи са Министарством унутрашњих послова, ће предузети одговарајуће мере како би се у просторији за задржавање ПС Трстеник унапредио систем видео надзора и обезбедило да се ови видео записи снимају и чувају/архивирају у трајању не краћем од 30 дана.

ПС Варварин ће предузети мере како би се у просторији за задржавање побољшала природна и вештачка осветљеност и омогућио адекватан доток свежег ваздуха.

ПС Варварин ће предузети одговарајуће мере како би се у просторији за задржавање уклонила влага са зида око мокрог чвора и редовно ће одржавати хигијену истог.

ПС Варварин ће предузети одговарајуће мере како би се унутар просторије за задржавање оспособити испирач мокрог чвора.

ПС Варварин ће на видном месту унутар просторије за задржавање поставити обавештење да је просторија под видео надзором.

ПС Ћићевац ће предузети одговарајуће мере како би се омогућило да просторија за задржавање буде довољно осветљена вештачком светлошћу, као и да се редовно одржава хигијена и обезбеди доток свежег ваздуха у просторији.

ПУ Крушевац, у сарадњи са Министарством унутрашњих послова, ће предузети потребне мере како би просторија за задржавање у ПС Ћићевац била покривена системом видео надзора, као и да се ови видео записи чувају/архивирају у трајању не краћем од 30 дана.

ПУ Крушевац ће унапредити систем противпожарне заштите тако што ће на одговарајућем видљивом месту у згради седишта ПУ и зградама ПС у њеном саставу поставити план евакуације и упутство за поступање у случају пожара, а све у циљу заштите физичког интегритета задржаних лица.

ПУ Крушевац и ПС у њеном саставу ће организовати и спровести одговарајућу обуку полицијских службеника из области заштите од пожара.

ПУ Крушевац, у сарадњи са Министарством унутрашњих послова, предузеће одговарајуће мере како би се обезбедио довољан број возила у ПС Александровац, ПС Брус, ПС Трстеник, ПС Варварин и ПС Ћићевац.

Полицијска управа у Лесковцу¹⁰⁷

ПУ Лесковац и полицијске станице у њеном саставу ће задржаним лицима, по свим основама лишења слободе, уручивати писано обавештење о правима задржаних лица предвиђеним тачком 4. Упутства. ПУ Лесковац и полицијске станице у њеном саставу свим лицима задржаним по основу ЗКП уручиваће и писана обавештења о правима задржаних лица која садрже права одређена важећим ЗКП.

Министарство унутрашњих послова ће изменити постојеће Упутство о поступању према доведеним и задржаним лицима и ускладити га са релевантним стандардима, тако што

¹⁰⁷ Извештај о посети Полицијској управи у Лесковцу, број 281-40/16, дел. бр. 23301 од 20. јуна 2016. године.

ће прописати да полицијски службеници неће присуствовати здравственим прегледима лица лишених слободе, изузев ако лекар који врши преглед то захтева.

Полицијски службеници неће присуствовати лекарском прегледу задржаних лица, осим ако то затражи лекар који врши преглед. Полицијски службеници су дужни да лекара упозоре на све безбедносне аспекте који су релевантни за доношење одлуке од стране лекара о присуству немедицинског особља лекарском прегледу. Полицијски службеници ће, у случајевима када лекар затражи да присуствују лекарском прегледу задржаног лица, бити присутни тако да не могу да чују разговор између лекара и задржаног лица. Полицијски службеници ће, у случајевима када се врши лекарски преглед задржаног лица, писано констатовати да ли је полицијски службеник био присутан прегледу.

ПУ Лесковац и полицијске станице у њеном саставу на лекарски преглед спроводиће сва задржана лица код којих се утврди да имају више од два промила алкохола у крви.

ПУ Лесковац ће уједначити праксу поступања у полицијским станицама у њеном саставу, када су у питању лекарски налази и мишљења лекара о здравственом стању задржаног лица, тако што се у предметима сачињеним поводом лишења слободе и задржавања неког лица неће се прилагати медицинска документација за то лице, а која је сачињена у вези са прегледима извршеним поводом задржавања. Изузетно, информације о здравственом стању задржаног лица ће бити доступне полицијским службеницима само уколико је то од значаја за поступање према лицу лишеном слободе током задржавања. Увид у податке о здравственом стању лица лишених слободе полицијски службеници треба да имају само у мери неопходној за обављање њиховог посла.

Полицијски службеници треба да од лекара прибаве информације које су релевантне за даље поступање полиције и то: мишљење лекара о томе да ли је лице у здравственом стању које дозвољава да буде задржано у полицији и да ли му је током задржавања потребна посебна пажња или нега (нпр. терапија, посебна исхрана или слично).

Полицијски службеници полицијских станица у оквиру ПУ Лесковац ће у свом будућем поступању решења о задржавању доносити и уручивати задржаним лицима најкасније у року од два часа од почетка задржавања.

ПУ Лесковац уједначиће праксу рачунања времена задржавања на основу одредаба ЗКП, тако што ће све станице у њеном саставу рачунати почетак задржавања лица од момента одазивања на позив, а не од момента када је лицу саопштено да је осумњичено, односно да ће се према њему одредити мера задржавања.

Министарство унутрашњих послова ће у сарадњи са Министарством правде, у оквиру законом утврђених надлежности, обезбедити средства и потребну техничку опрему за тонско и оптичко снимање поступака саслушања окривљених лица.

ПУ Лесковац и станице у њеном саставу ће вршити тонско и оптичко снимање саслушања окривљених лица.

Министарство унутрашњих послова ће изменити Упутство о поступању према доведеним и задржаним лицима тако што ће прописати да ће се средства за везивање користити само када је то заиста неопходно, а не приликом превоза, односно транспорта сваког лица чије се довођење врши, као што је сада одређено.

У ПУ Лесковац полицијски службеници неће приликом довођења лица службеним возилом свако лице везивати, већ ће то чинити само из оправданих разлога, у законом предвиђеним случајевима.

Став НПМ је да би, полицијски службеници ПУ Лесковац, у будућем раду, требало да прибављају писане изјаве лица над којима су примењена средства принуде у вези са околностима употребе средстава принуде и настанка евентуалних повреда у циљу потпунијег увида у све околности случаја, како би се оцена о оправданости и правилности средстава принуде могла дати на што објективнији начин.

ПУ Лесковац ће предузети одговарајуће мере и активности у циљу побољшања вештачке осветљености и дотока свежег ваздуха.

ПС Лебане предузеће мере како би се у просторији за задржавање побољшало природно и вештачко осветљење и омогућио доток свежег ваздуха.

ПС Лебане унапредиће грејање у просторијама за задржавање.

ПУ Лесковац ће предузети потребне мере, како би се обезбедило да се просторија за задржавање у ПС Лебане покрије аудио видео надзором, као и да се видео записи чувају/ архивирају у трајању не краћем од 30 дана.

Полицијска управа у Нишу¹⁰⁸

ПУ Ниш и полицијске станице у њеном саставу ће задржаним лицима, по свим основама лишења слободе, уручивати обавештење о правима задржаних лица предвиђена тачком 4. Упутства. ПУ Ниш и полицијске станице у њеном саставу свим лицима задржаним по основу ЗКП уручиваће и писана обавештења о правима задржаних лица која садрже права одређена ЗКП.

Пријем обавештења о правима, задржано лице ће потврдити својим потписом на примерку који остаје у предмету о задржавању, а у случају да задржано лице одбије да потврди пријем обрасца о правима, на обрасцу ће се констатовати да је лице одбило да исти потпише.

Министарство унутрашњих послова ће изменити постојеће Упутство о поступању према доведеним и задржаним лицима и ускладити га са релевантним стандардима, тако што ће прописати да полицијски службеници неће присуствовати здравственим прегледима лица лишених слободе, изузев ако лекар који врши преглед то захтева. Полицијски службеници неће присуствовати лекарском прегледу задржаних лица, осим ако то затражи лекар који врши преглед. Полицијски службеници су дужни да лекара упозоре на све безбедносне аспекте који су релевантни за доношење одлуке од стране лекара о присуству немедицинског особља лекарском прегледу. Полицијски службеници ће, у случајевима када лекар затражи да присуствују лекарском прегледу задржаног лица, бити присутни тако да не могу да чују разговор између лекара и задржаног лица. Полицијски службеници ће, у случајевима када се врши лекарски преглед задржаног лица, писано констатовати да ли је полицијски службеник присуствовао прегледу.

ПУ Ниш и полицијске станице у њеном саставу убудуће ће на лекарски преглед спроводити сва лица која показују знакове тежег тровања алкохолом.

ПУ Ниш ће уједначити праксу поступања у полицијским станицама у њеном саставу, када су у питању лекарски налази и мишљења лекара о здравственом стању задржаног лица, тако што се такви извештаји неће налазити у предметима о задржавању, осим уколико нису релевантни за полицијско задржавање.

¹⁰⁸ Извештај о посети Полицијској управи у Нишу, број 281-24/16, дел. бр. 18085 од 17. маја 2016. године.

ПУ Ниш уједначиће праксу рачунања времена задржавања по ЗКП, тако што ће све станице у њеном саставу рачунати почетак задржавања лица од момента одазивања на позив, а не од момента када је лицу саопштено да је осумњичено, односно да ће се према њему одредити мера задржавања.

Министарство унутрашњих послова ће у сарадњи са Министарством правде, у оквиру законом утврђених надлежности, обезбедити средства и потребну техничку опрему за тонско и оптичко снимање поступака саслушања окривљених лица. ПУ Ниш и станице у њеном саставу ће вршити тонско и оптичко снимање саслушања окривљених лица.

ПУ Ниш и полицијске станице у њеном саставу убудуће ће у све предмете о задржавању, улагати уредно попуњене и стандардизоване записнике о задржавању, који ће по његовом сачињавању, задржано лице својим потписом потврдити, уз могућност да унесе примедбе на исти у писаној форми. У случају да лице одбије да потпише записник, службено лице ће то констатовати у писаној форми уз навођење разлога за одбијање потписивања истог. Потписани примерак записника о задржавању ће се улагати у предмет о задржавању.

Став НПМ је да би, полицијски службеници ПУ Ниш, у будућем раду, требало да прибављају писане изјаве лица над којима су примењена средства принуде у вези са околностима употребе средстава принуде и настанка евентуалних повреда у циљу потпунијег увида у све околности случаја, како би се оцена о оправданости и правилности средстава принуде могла дати на што објективнији начин.

Министарство унутрашњих послова ће без одлагања направити план и програм обуке полицијских службеника о поступању полиције према лицима са менталним сметњама у поступку њиховог довођења у здравствену установу ради прегледа, као и осталим активностима полиције у складу са Законом о заштити лица са менталним сметњама .

ПУ Ниш и полицијске станице у њеном саставу упутиће на обуку неопходан број полицијских службеника, како би се унапредило поступање полиције према лицима са менталним сметњама.

Министарство унутрашњих послова ће у складу са својом надлежношћу предузети одговарајуће мере и активности у циљу адаптације и опремања просторија за задржавање у ПУ Ниш, у складу са важећим стандардима.

ПС Меровина предузеће мере како би се у просторији за задржавање побољшало природно и вештачко осветљење и омогућио доток свежег ваздуха. Такође, извршиће се кречење просторије и побољшаће се одржавање хигијене.

ПС Меровина инсталираће грејање у просторији за задржавање. ПУ Ниш ће предузети потребне мере како би се у ПС Меровина унапредио систем видео надзора у просторијама за задржавање, а видео записи ће се чувати/архивирати у трајању не краћем од 30 дана.

ПС Сврљиг предузеће мере како би се у просторији за задржавање побољшало вештачко осветљење, омогућио доток природне светлости и свежег ваздуха, инсталираће грејање у просторији за задржавање и обезбедиће задржаним лицима приступ пристојном и чистом санитарном чвору.

ПУ Ниш ће предузети потребне мере, како би се обезбедило да се просторија за задржавање у ПС Сврљиг покрије видео надзором, као и да се видео записи чувају/архивирају у трајању не краћем од 30 дана и инсталираће дугме аларма за позивање дежурног полицијског службеника.

ПС Ражањ предузеће мере како би се у просторији за задржавање омогућио доток природне светлости и свежег ваздуха и извршиће кречење, а убудуће ће се редовно одржавати хигијена просторије.

ПУ Ниш ће предузети потребне мере како би се у ПС Ражањ унапредио систем видео надзора у просторијама за задржавање, а видео записи ће се чувати/архивирати у трајању не краћем од 30 дана.

ПС Дољевац ће предузети мере како би се у просторији за задржавање побољшало вештачко и природно осветљење и омогућио доток свежег ваздуха.

ПС Дољевац предузеће одговарајуће мере како би се задржаним лицима омогућио приступ мокром чвору, који ће се налазити или у просторији за задржавање или у њеној непосредној близини. Министарство унутрашњих послова ће предузети мере и активности у циљу обезбеђења просторије за задржавање у ПС Алексинац, у складу са важећим стандардима.

Полицијска управа у Новом Пазару¹⁰⁹

Полицијска управа у Новом Пазару и полицијске станице у њеном саставу ће лицима задржаним по основу ЗКП уручивати писана обавештења о правима, и то оним која су одређена ЗКП, као и оним која су наведена у тачки 4. Упутства о поступању према доведеним и задржаним лицима.

У ПУ Нови Пазар и ПС Сјеница лицу које је у полицијску станицу приступило ради прикупљања обавештења од грађанина, а коме се током прикупљања обавештења статус променио у осумњиченог и одређено му задржавање, време почетка задржавања ће се рачунати од часа одазивања на позив.

ПУ Нови Пазар предузеће мере како би се у просторији за задржавање у седишту Полицијске управе побољшао доток природне и вештачке светлости.

ПУ Нови Пазар предузеће мере како би се у просторији за задржавање у ПС Тутин побољшао доток вештачке светлости.

ПУ Нови Пазар предузеће мере како би се у просторији за задржавање у ПС Сјеница побољшао доток природне и вештачке светлости.

ПУ Нови Пазар ће унапредити систем противпожарне заштите у ПС Сјеница и ПС Тутин, тако што ће на одговарајућим видљивим местима у зградама полицијских станица поставити план евакуације и упутство за поступање у случају пожара.

Полицијска управа у Новом Пазару ће обезбедити исхрану за задржана лица у ПС Сјеница и Тутин, о трошку Полицијске управе.

Полицијски службеници ПС Сјеница неће, уколико задржане особе то не желе, обавештавати њима блиска лица о задржавању.

¹⁰⁹ Извештај о посети Полицијској управи у Новом Пазару, број 281-72/16, дел. бр. 36334 од 21. септембра 2016. године.

Полицијска управа у Пироту¹¹⁰

ПУ Пирот и полицијске станице у њеном саставу ће лицима задржаним по основу ЗКП уручивати писана обавештења о правима и то оним која су одређена ЗКП, као и свим правима која су наведена у тачки 4. Упутства о поступању према доведеним и задржаним лицима.

Полицијска управа у Пожаревцу¹¹¹

ПУ Пожаревац и полицијске станице у њеном саставу свим лицима задржаним по основу ЗКП уручиваће писана обавештења о правима која ће садржати права одређена ЗКП и сва права предвиђена тачком 4. Упутства. ПУ Пожаревац и полицијске станице у њеном саставу ће лицима задржаним по основу Закона о прекршајима уручивати права предвиђена тачком 4. Упутства.

Полицијски службеници ће у записнику о задржавању констатовати да ли је полицијски службеник присуствовао лекарском прегледу задржаног лица, а уколико јесте навешће и разлоге за такво поступање.

ПУ Пожаревац и полицијске станице у њеном саставу убудуће ће на лекарски преглед спроводити сва лица која показују знакове тежег тровања алкохолом.

ПУ Пожаревац уједначиће праксу рачунања времена задржавања по ЗКП-у, тако што ће наложити да све станице у њеном саставу рачунају почетак задржавања лица од часа одазивања на позив, а не од момента када је лицу саопштено да је осумњичено, односно да ће се према њему одредити мера задржавања.

ПУ Пожаревац и полицијске станице у њеном саставу убудуће ће у записнике о задржавању уносити све податке прописане Упутством о поступању према доведеним и задржаним лицима, укључујући и податке који се односе на исхрану, обилазак, извођење и лекарски преглед задржаних особа.

ПУ Пожаревац ће предузети потребне мере како би се омогућио доток свежег ваздуха и природне светлости унутар просторија за задржавање. Даље, предузеће се мере како би се побољшала хигијена мокрог чвора унутар просторије и иста редовно одржавала. Такође, унутар просторије уградиће се дугме за укључивање испирача мокрог чвора.

ПС Велико Градиште предузеће мере како би се у просторији за задржавање омогућио доток природне светлости и свежег ваздуха, извршиће кречење просторије и побољшаће одржавање хигијене у просторији.

ПС Велико Градиште предузеће мере и инсталираће грејање у просторији за задржавање, као и дугме за укључивање испирача мокрог чвора.

ПС Кучево предузеће мере како би се у просторији за задржавање омогућио доток природне светлости и свежег ваздуха. Такође, ПС Кучево предузеће мере и инсталираће грејање у просторији за задржавање.

Министарство унутрашњих послова ће у ПС Петровац без одлагања унапредити услове потребне за рад полицијских службеника, као и услове за боравак задржаних лица.

¹¹⁰ Извештај о посети Полицијској управи у Пироту, број 281-61/16, дел. бр. 31204 од 15. августа 2016. године.

¹¹¹ Извештај о посети Полицијској управи у Пожаревцу, број 281-17/16, дел. бр. 11717 од 30. марта 2016. године.

ПС Петровац ће на видном месту унутар просторије за задржавање поставити обавештење да је просторија под видео надзором.

ПУ Пожаревац, ПС Велико Градиште и ПС Кучево предузеће потребне мере како би се унапредио систем видео надзора у просторијама за задржавање, а видео записи ће се чувати/архивирати у трајању не краћем од 30 дана.

ПУ Пожаревац ће унапредити систем противпожарне заштите тако што ће на одговарајућем видљивом месту у згради седишта ПУ и зградама ПС у њеном саставу поставити план евакуације и упутство за поступање у случају пожара, а све у циљу заштите физичког интегритета задржаних лица.

ПУ Пожаревац и ПС у њеном саставу ће организовати и спровести одговарајућу обуку полицијских службеника из области заштите од пожара.

Став НПМ је да би у будућем раду, полицијски службеници ПУ Пожаревац требали да прибављају писане изјаве лица над којима су примењена средства принуде у вези са околностима употребе средстава принуде и настанка евентуалних повреда у циљу потпунијег увида у све околности случаја, како би се оцена о оправданости и правилности средстава принуде могла дати на што објективнији начин.

Имајући у виду да Закон о заштити лица са менталним сметњама прописује асистенцију полиције, као и довођење лица у здравствену установу ради прегледа (када постоји сумња да се ради о лицу са менталним сметњама), НПМ је става да је неопходно да се организују обуке за полицијске службенике свих ПУ у Републици Србији о поступању према лицима са менталним сметњама.

Полицијска управа у Суботици¹¹²

Министарство унутрашњих послова ће обавестити све полицијске станице да је потребно да дежурни полицијски службеници имају кључеве свих службених просторија, односно успоставиће механизам који ће омогућити да се у случају посета НПМ полицијским станицама омогући благовремен приступ свим просторијама и инсталацијама.

У ПУ Суботица задржаним лицима ће се омогућити да током трајања задржавања држе код себе сву релевантну документацију (решење о задржавању, образац Права задржаних лица, потврду о привремено одузетим предметима, извештај лекара и др.).

Министарство унутрашњих послова ће изменити постојеће Упутство о поступању према доведеним и задржаним лицима и ускладити га са релевантним стандардима, тако што ће прописати да полицијски службеници не смеју присуствовати здравственим прегледима лица лишених слободе, изузев ако лекар који врши преглед то захтева. Полицијски службеници ПУ Суботица, неће присуствовати лекарском прегледу задржаних лица, осим ако то затражи лекар који врши преглед. Полицијски службеници ПУ Суботица, су дужни да лекара упозоре на све безбедносне аспекте који су релевантни за доношење одлуке од стране лекара о присуству немедицинског особља лекарском прегледу. Полицијски службеници ПУ Суботица у случајевима када лекар затражи да присуствују лекарском прегледу задржаног лица, биће присутни тако да не могу да чују разговор између лекара и задржаног лица. Полицијски службеници ће у записнику о задржавању констатовати да ли је полицијски службеник присуствовао лекарском прегледу задржаног лица, а уколико јесте навешће и разлоге за такво поступање.

¹¹² Извештај о посети Полицијској управи у Суботици, број 281-20/16, дел. бр. 14689 од 19. априла 2016. године.

ПУ Суботица ће постојеће обрасце о правима задржаних лица сачињене на мањинским и страним језицима адекватно обележити, односно на сваком ће на разумљив начин назначити на ком је језику, како би поступајући полицијски службеници могли да, у случају задржавања лица које не разуме српски језик, одштапају и уруче том лицу образац о правима на језику које то лице разуме.

НПМ понавља своју препоруку која се односи на примену средстава за везивање, упућену у ПУ Суботица у свом претходном Извештају бр. 71-14/14 од 07. 3. 2014. године. Приликом примене овлашћења везивања потребно је у извештају о примењеном овлашћењу навести тачно време почетка примене овлашћења, као и тачно време завршетка примене овлашћења.

Полицијски службеници ПУ Суботица ће у свом будућем поступању решења о задржавању доносити и уручивати задржаним лицима најкасније у року од два часа од почетка задржавања.

Полицијска станица у Вршцу¹¹³

Министарство унутрашњих послова ће у Полицијској станици у Вршцу обезбедити просторију за задржавање лица, која ће испуњавати савремене стандарде у погледу димензија и материјалних услова.

Полицијска станица у Вршцу ће свим задржаним лицима, а не њиховим правним заступницима, уручивати један примерак писаног обавештења о њиховим правима, а други примерак обавештења са потписом и потврдом лица о пријему ће чувати у предмету задржавања, као доказ да је том лицу обавештење уручено.

¹¹³ Извештај о посетама Полицијској станици у Вршцу и Регионалном центру граничне полиције према Румунији - север, број 281-107/16, дел. бр. 51770 од 28. децембра 2016. године.

I-2 – Препоруке упућене заводима и окружним затворима

Казнено-поправни завод у Београду¹¹⁴

Казнено-поправни завод у Београду омогућиће осуђенима на извршењу казне затвора да ван спаваоница, у заједничком простору за дневни боравак, заједно са другим осуђенима проводе расположиво време током дана, осим уколико је то, у појединачном случају и на ограничено време, у супротности са изреченом посебном или дисциплинском мером, здравственим стањем осуђеног, утврђеним програмом поступања или другим на закону заснованим разлогом.

Казнено-поправни завод у Београду распоређиваће осуђене у просторије за заједнички дневни боравак уз брижљиву оцену свих релевантних околности, посебно имајући у виду узраст, личне особине и склоности, као и друга својства осуђених, од којих зависи позитиван међусобни утицај и одсуство опасности од међусобног физичког и психичког угрожавања.

Казнено-поправни завод у Београду предузеће мере у циљу укључивања већег броја осуђених у заједничке сврсисходне активности ван спаваоница.

Казнено-поправни завод у Нишу¹¹⁵

КПЗ Ниш ће одмах, по изради пројекта и елабората за набавку и инсталацију адекватног система за аудио – видео надзор, исти доставити Управи за извршење кривичних санкција и о томе, без одлагања, обавестити Заштитника грађана. Управа за извршење кривичних санкција предузеће потребне мере и активности како би обезбедила потребна средства за набавку и инсталацију адекватног система за аудио – видео надзор.

Поред сарадње са православним свештеницима, КПЗ Ниш ће успоставити сарадњу и са осталим верским заједницама, а нарочито са исламском заједницом.

Управа за извршење кривичних санкција ће преузети мере из своје надлежности, како би се у КПЗ Ниш обезбедило додатно запошљавање, а ради одржавања безбедности и поштовања права лица лишених слободе, сходно захтевима постављеним од стране

Казнено-поправни завод у Београду – Падинској Скели¹¹⁶

Казнено-поправни завод у Београду – Падинској Скели ће у заједничким купатилима обезбедити услове којима се обезбеђује приватност лица приликом туширања, тако што ће поставити кабине или ће простор за туширање одвојити параваном или на други погодан начин.

У одељцима простора за боравак на свежем ваздуху (шетњу) које користе осуђена и прекршајно кажњена лица смештена у објекту у коме се налазе пријемно, затворено и прекршајно одељење Казнено-поправни завод у Београду – Падинској Скели поставиће надстрешнице димензија подобних да се сва лица која су изведена у шетњу заклоне од атмосферских падавина.

Казнено-поправни завод у Београду – Падинској Скели ће трансродној жени омогућити да при пријему у Завод изабере да ли ће њен лични претрес и преглед тела обављати

¹¹⁴ Препорука број 281-46/16, дел. бр. 25085 од 01. јула 2016. године.

¹¹⁵ Извештај о посети Казнено-поправном заводу у Нишу, број 281-32/16, дел. бр. 15858 од 27. априла 2016. године.

¹¹⁶ Извештај о посети Казнено-поправном заводу у Београду – Падинској Скели, број 281-51/16, дел. бр. 25664 од 06. јула 2016. године.

само мушко службено лице или ће се обављати комбиновани лични претрес и преглед тела, који подразумева да део тела трансродне жене на којем су изражене карактеристике женског пола претреса и прегледа женско службено лице, а остали део тела мушко службено лице, као и да ни мушко ни женско службено лице не присуствују личном претресу и прегледу тела трансродне жене током фазе претреса и прегледа у којој не учествују.

Службеници Казнено-поправног завода у Београду – Падинској Скели ће се трансродним женама обраћати у женском роду, осим ако трансродна жена другачије не затражи.

Управа за извршење кривичних санкција ће организовати и спровести обуку за запослене у заводима за извршење кривичних санкција о стандардима и принципима једнакости и недискриминације у односу на сексуалну оријентацију и родни идентитет, која ће укључити и обуку о томе како на одговарајући начин, ефикасно и професионално комуницирати са лезбејкама, гејевима, бисексуалним, трансродним и интерсекс затвореницима и како идентификовати и одговорити на њихове легитимне потребе.

Управа за извршење кривичних санкција ће наведену обуку спровести у сарадњи са организацијама цивилног друштва која имају искуство и релевантно знање у области заштите и унапређења права ЛГБТИ особа, са посебним освртом на права трансродних особа.

У Казнено-поправном заводу у Београду – Падинској Скели прекршајно кажњеним лицима која су осуђена на краће казне затвора ће се обезбедити чисто рубље и одећа, уколико немају сопствено рубље и одећу за пресвлаку.

Окружни затвор у Лесковцу¹¹⁷

Потребно је да ОЗ Лесковац сачини програм едукације за запослене у Служби за третман сходно њиховим потребама, а у циљу подизања квалитета васпитног рада, који ће проследити Управи за извршење кривичних санкција. Управа за извршење кривичних санкција ће у складу са процењеним потребама запослених у Служби за третман предузети мере како би се обезбедила едукација запослених у овој Служби.

Служба за третман ОЗ Лесковац редовно ће улагати у досијее осуђених листе праћења обављених индивидуалних третманских активности, како је и прописано Директивом, а све у циљу праћења спровођења третмана током извршења казне.

ОЗ Лесковац ће по завршетку изградње новог објекта и премештаја осуђених из затвореног одељења у нови објекат предузети мере како би се радно ангажовали и осуђени који су разврстани у групу „В“.

Окружни затвор у Врању¹¹⁸

ОЗ Врање ће предузети мере и активности како би се омогућило да на свако лице лишено слободе дође законом предвиђених најмање осам кубних метара и четири квадратна метра простора, не рачунајући квадратуру санитарног чвора који се налази у свакој просторији – спаваоници, као и засебан лежај за свако лице.

¹¹⁷ Извештај о посети Окружном затвору у Лесковцу, број 281-33/16, дел. бр. 18284 од 18. маја 2016. године.

¹¹⁸ Извештај о посети Окружном затвору у Врању, број 281-95/16, дел. бр. 46136 од 25. новембра 2016. године.

Управа за извршење кривичних санкција предузеће одговарајуће мере из своје надлежности како би ОЗ Врање у што краћем року спровео упућену препоруку.

ОЗ Врање ће оформити просторију – спаваоницу у приземљу Завода која ће бити прилагођена потребама особа које имају потешкоће у кретању, односно којима је неопходна употреба инвалидских колича или других ортопедских помагала.

Окружни затвор у Смедереву¹¹⁹

Окружни затвор у Смедереву ће предузети мере и активности како би се омогућило да на свако лице лишено слободе дође законом предвиђених најмање осам кубних метара и четири квадратна метра простора, не рачунајући квадратуру санитарног чвора који налази у свакој просторији – спаваоници.

Окружни затвор у Смедереву унапредиће систем за проветравање просторија – спаваоница.

Окружни затвор у Смедереву ће обезбедити примерене санитарне уређаје и потребне услове за поштовање приватности приликом туширања у заједничком купатилу.

Окружни затвор у Смедереву ће реновирати заједничко купатило на Економији Завода.

Окружни затвор у Смедереву ће омогућити лицима лишеним слободе исхрану подобну да одржи њихово добро здравље и снагу, између осталог најмање два пута недељно биће им обезбеђено свеже воће.

Окружни затвор у Смедереву успоставиће и водиће евиденцију поднесака, притужби, жалби и захтева за судску заштиту лица лишених слободе.

У Окружном затвору у Смедереву, све писмене пошिल्ке (писмена) лица лишених слободе, осим оних које су упућене Заводу или по којима је Завод законом обавезан да поступи, службена лица ће примати од лица (пошиљаоца) у затвореним ковертама и истовремено ће пошиљаоцу уручивати потврде о предаји писмена. Уколико постоји сумња да се у коверти налази недозвољена ствар, коверту ће службено лице отворити и прегледати у присуству пошиљаоца, не остварујући том приликом увид у садржину писмена, о чему ће сачинити службену белешку.

Управник Окружног затвора у Смедереву ће обављати разговоре са лицима лишеним слободе која су захтевала разговор са управником.

Управа за извршење кривичних санкција ће припадницима Службе за обезбеђење Окружног затвора у Смедереву обезбедити униформе и замену делова униформи у складу са прописаним роковима трајања.

У Окружном затвору у Смедереву запослени којима се стаж осигурања рачуна са увећаним трајањем тако да се сваких 12 месеци ефективно проведених у обављању послова рачуна највише до 16 месеци стажа осигурања ће се упутити на здравствену контролу и убудуће ће се упућивати на здравствену контролу најмање једном у 3 године.

У Окружном затвору у Смедереву ће се за сваку појединачну примену посебних мера за одржавање реда и безбедности формирати посебан предмет, са омотом списка, у који ће се одлагати сви акти који се односе на примену посебне мере у конкретном случају.

¹¹⁹ Извештај о посети Окружном затвору у Смедереву, број 281-53/16, дел. бр. 31382 од 16. августа 2016. године.

У Окружном затвору у Смедереву лица лишена слободe према којима је одређена примена посебне мере смештај под појачани надзор ће се смештати у просторије/спаваонице у којима ће бити под појачаним надзором службених лица.

Окружни затвор у Смедереву у просторије/спаваонице за примену посебне мере смештај под појачани надзор неће смештати лица којима ова мера није одређена.

Окружни затвор у Смедереву ће осуђеника коме није одређена примена посебне мере смештај под појачани надзор и који се у тренутку посете тима НПМ-а налазио у спаваоници у којој су смештени осуђеници према којима се примењује ова мера разместити у одговарајућу спаваоницу, у складу са програмом поступања који му је одређен и другим прописаним критеријумима.

Окружни затвор у Смедереву омогућиће лицима лишеним слободe којима је одређена примена посебне мере смештај под појачани надзор да проводе изван затворених просторија на свежем ваздуху најмање два часа дневно.

Окружни затвор у Смедереву ће лица према којима се примењује посебна мера смештај под појачани надзор укључити у активности предвиђене програмом поступања и предузеће мере у циљу појачане пажње надлежних Служби на ова лица. Надлежне службе Окружног затвора у Смедереву ће у предлозима за примену, продужавање или укидање посебне мере смештај под појачани надзор и у предлозима примену или укидање посебне мере усамљење наводити чињенице и околности које су битне за оцену оправданости доношења одговарајућег решења. У образложењима решења о примени посебних мера смештај под појачани надзор и усамљење ће се наводити утврђено чињенично стање, по потреби разлози који су били одлучни при оцени доказа, одговарајући правни прописи и разлози који с обзиром на утврђено чињенично стање упућују на одлуку да се у конкретном случају одреди, продужи или укине смештај под појачани надзор, односно да се одреди или укине усамљење.

Окружни затвор у Смедереву успоставиће и водиће Књигу дисциплинског кажњавања лица лишених слободe.

У Окружном затвору у Смедереву подносе се дисциплинске пријаве и воде дисциплински поступци против осуђених лица чак и када је очигледно да постоје околности које искључују дисциплинску одговорност осуђених (као што је случајно оштећење имовине Завода).

Службеници Окружног затвора у Смедереву неће подносити дисциплинске пријаве против осуђених лица када је очигледно да постоје околности које искључују дисциплинску одговорност осуђених (као што је случајно оштећење имовине Завода). Орган који води дисциплински поступак против осуђених лица у Окружном затвору у Смедереву ће у записнике о расправи уносити све прописане податке.

Управа за извршење кривичних санкција ће предузети потребне мере како би се у Одсеку за третман Окружног затвора у Смедереву попунила радна места која су предвиђена постојећом систематизацијом.

У Окружном затвору у Смедереву васпитно особље ће у свом будућем раду, после сваког разговора са осуђеним сачинити белешку о садржини обављеног разговора и приложити је у досије осуђеног, као и уредно водити листу спроведених индивидуалних, групних и других третманских активности утврђених индивидуалним програмом поступања.

Окружни затвор у Смедереву ће увести групне форме васпитно-корективног рада са осуђеним лицима.

Одсек за третман Окружног затвора у Смедереву ће у будућем раду, приликом утврђивања програма поступања према осуђеним лицима, дефинисати посебне поступке и активности водећи рачуна о могућностима Завода за њихову реализацију и неће осуђенима постављати индивидуалне циљеве за које не постоје потребни услови за испуњење.

Окружни затвор у Смедереву ће у оквиру програма поступања утврђивати програм припреме за отпуст и помоћи након отпуштања у складу са процењеним потребама осуђених.

Окружни затвор у Смедереву ће осуђене укључивати у појединачни или групни саветодавни рад у вези са њиховом припремом за отпуст.

Окружни затвор у Смедереву предузеће мере како би се лицима лишеним слободе омогућило похађање образовних програма и програма за стручно оспособљавање.

Окружни затвор у Смедереву ће предузети мере како би се радно ангажовао већи број лица лишених слободе.

У простору за боравак лица лишених слободе на свежем ваздуху (шеталишту) Окружни затвор у Смедереву ће поставити надстрешнице димензија подобних да се сва лица која су изведена у шетњу заклоне од атмосферских падавина.

Окружни затвор у Смедереву ће свим лицима лишеним слободе омогућити боравак на свежем ваздуху у трајању од најмање два часа дневно.

Окружни затвор у Смедереву омогућиће лицима лишеним слободе бављење физичким активностима у затвореном простору.

Окружни затвор у Смедереву предузеће мере како би се лица лишена слободе укључила у сврсисходне активности у слободно време.

Окружни затвор у Смедереву ће обезбедити услове да посете притвореницима могу трајати један час и обавестиће надлежни Суд о постојању могућности да посете притвореницима трају у складу са прописима. Окружни затвор у Смедереву ће омогућити осуђеним лицима да време трајања посете буде најкраће 1 час.

Окружни затвор у Смедереву ће обезбедити и адекватно опремити посебну просторију за посете блиских лица, како би се лицима лишеним слободе омогућило остваривање права на боравак у посебној просторији.

Управа за извршење кривичних санкција ће у Окружном затвору у Смедереву запослити довољан број медицинских техничара, како би се у Заводу обезбедило континуирано (радним и нерадним данима) – 24 сатно – присуство најмање једног службеника се медицинском квалификацијом.

У Окружном затвору у Смедереву у здравствене картоне лица лишених слободе ће се уносити сви подаци до којих се дошло на основу прегледа.

Здравственим картонима осуђених ће се придруживати медицинска документација формирана током боравак тих лица у притвору.

Окружни затвор у Смедереву успоставиће и водиће Књигу повреда лица лишених слободе, у којој ће се евидентирати све повреде које се запазе.

Окружни затвор у Смедереву ће обезбедити и опремити у складу са прописима посебну болесничку собу.

Окружни затвор у Смедереву ће обезбедити сву опрему која недостаје заводској амбуланти.

Окружни затвор у Смедереву ће без одлагања набавити довољну количину тест трака за мерење нивоа шећера лицима лишеним слободе која болују од дијабетеса.

Лекар Окружног затвора у Смедереву ће у писмени извештај о прегледу обављеном након примене мера принуде, поред описа објективних лекарских налаза, уносити и:

- наводе лица према коме је мера принуде примењена о начину настанка повреда;
- мишљење о повезаности примењене мере и насталих повреда.

Управнику Окружног затвора у Смедереву ће се уз писмени извештај Службе за обезбеђење о примени мера принуде прилагати медицинска документација и извештаји о обављеним лекарским прегледима након примене мера. У Окружном затвору у Смедереву ће се фотографисати све повреде лица лишених слободе, како оне које су настале током ванредних догађаја, тако и оне које су настале применом мера принуде, и фотографије повреда ће се чувати у здравственом картону лица.

У Окружном затвору у Смедереву лицима која болују од епилепсије биће омогућен боравак на свежем ваздуху, као и да разуман део дана проводе ван спаваонице – на шетњи, у заједничким просторијама или бавећи се активностима предвиђеним програмом поступања, осим уколико би то изузетно, у конкретном случају, штетило њиховом здравственом стању. Уколико постоји опасност од повређивања, Завод ће овим лицима обезбедити асистенцију (посебан надзор службених лица). У Окружном затвору у Смедереву лицима која болују од епилепсије ће се обезбедити смештај примерен њиховом здравственом стању и потребама, односно, уколико према оцени лекара боравак у задимљеним просторијама у конкретном случају провоцира настанак епилептичних напада, лице је потребно сместити у спаваоницу са непушачима и одредити му заједничку просторију коју користе непушачи.

Министарство здравља ће извршити спољну проверу квалитета стручног рада здравствених радника Окружног затвора у Смедереву. Министарство здравља ће примерак извештаја о провери квалитета доставити Националном механизму за превенцију тортуре.

Окружни затвор у Суботици¹²⁰

ОЗ Суботица ће обезбедити примерене санитарне уређаје у заједничком купатилу, приватност приликом туширања, као и адекватно трајање туширања, како би се омогућило одржавање личне хигијене осуђених.

ОЗ Суботица ће побољшати садржај хигијенских пакета за одржавање личне хигијене лица лишених слободе.

ОЗ Суботица ће обезбедити место за чишћење и одржавање одеће лица лишених слободе, као и неопходна хемијска средства и опрему за одржавање хигијене простора у ком лица бораве.

Управа за извршење кривичних санкција ће спровести мере и активности како би се за потребе ОЗ Суботица обезбедио одговарајући објекат за смештај лица лишених слободе у којем ће материјални услови бити у складу са важећим стандардима.

¹²⁰ Извештај о посети Окружном затвору у Суботици, број 281-19/16, дел. бр. 22251 од 14. јуна 2016. године.

ОЗ Суботица ће, у случају одсуства запосленог професионалног куvara, ангажовати другог професионалног куvara за припремање obroka лицима лишеним слободе. Управа за извршење кривичних санкција предузеће мере како би ОЗ Суботица могла да запосли / по потреби ангажује другог професионалног куvara.

ОЗ Суботица ће омогућити лицима лишеним слободе исхрану подобну да одржи њихово добро здравље и снагу, између осталог најмање два пута недељно биће им обезбеђено воће.

Управа за извршење кривичних санкција предузеће одговарајуће мере како би се попунило систематизовано радно место дипломираног правника на неодређено време.

ОЗ Суботица успоставиће и водиће евиденцију пружања правне помоћи у складу са Законом.

ОЗ Суботица ће осуђеном против кога се води дисциплински поступак омогућити стручну правну помоћ од стране дипломираног правника.

ОЗ Суботица ће без одлагања предузети мере како би се унапредио систем за видео надзор. Забележени видео снимци ће се чувати у трајању не краћем од 30 дана.

ОЗ Суботица ће предузети потребне мере како би се у просторијама за извршавање дисциплинских и посебних мера обезбедила приватност лица, тако што простор око тоалета неће бити јасно видљив на монитору (нпр. тако што ће се замутити тај део слике).

Лекар у ОЗ Суботица ће одмах након примене мере принуде прегледати лице лишено слободе према коме је примењена мера принуде, као и поново између 12 и 24 сата од примене мере. У извештају ће се наводити тачно време лекарских прегледа. Извештај лекара ће садржати и наводе лица према коме је мера принуде примењена о начину настанка повреде и мишљење лекара о повезаности примењене мере и насталих повреда.

У ОЗ Суботица решења морају садржати упутство о правном средству.

У ОЗ Суботица ће се смештај у посебно осигурану просторију без опасних ствари примењивати под надзором лекара и водиће се уредна евиденција о обављеним лекарским прегледима, као и посетама од стране овлашћених службених лица.

У ОЗ Суботица ће се посебна мера усамљења примењивати под надзором лекара и водиће се уредна евиденцију о обављеним лекарским прегледима, као и посетама од стране управника Завода.

У ОЗ Суботица решења донета у дисциплинском поступку садржаће правно средство.

У ОЗ Суботица ће лица којима је изречена дисциплинска мера упућивања у самицу бити свакодневно контролисана од стране лекара, а управник и васпитач ће једном у седам дана обилазити лице којем је изречена мера. Лекарски прегледи и посете службених лица ће се уредно евидентирати сходно Закону.

Потребно је да Министарство правде обавести судију за извршење кривичних санкција Вишег суда у Суботици о мерама које су предузете поводом његовог дописа. Потребно је изменити Правилник о критеријумима, мерилима, поступку и органима за вредновање рада судија и председника судова, у делу који се односи на месечне норме и предвидети вредновање и оцењивање рада судија и у предметима који се односе на извршење кривичних санкција.

Запослени у Одсеку за третман у будућем раду ће у Предлогу програму поступања у рубрици „рок за реализацију дефинисаног индивидуалног циља“ наводити прецизно временско одређење за које циљ треба да се испуни.

Реализатори радионица требало би да у листе праћења третманских групних активности уносе и коментаре осуђених на одржане радионице, а у циљу периодичног сагледавања и оцењивања резултата успешности одржаних радионица.

Приликом дефинисања циљева (који се реализују групно и индивидуално) водиће се рачуна да исти буду дефинисани сходно процењеним ризицима и потребама осуђених. Након испуњености једног индивидуалног циља, поставиће се нови у односу на следећу област која је процењена са високим или средњим степеном ризика.

Одсек за третман у ОЗ Суботица ће у будућем раду приликом дефинисања индивидуалног циља водити рачуна да исти буде конкретан, односно да буде наведена промена која се очекује са испуњењем постављеног циља, као и рок у коме треба да се испуни.

Одсек за третман у ОЗ Суботица одредиће критеријуме на основу којих ће моћи да се процени да ли је испуњен циљ који се реализује групно.

Управа за извршење кривичних санкција требало би да сачини додатне инструменте за процену ризика и потреба код накнадног разврставања осуђених, у којима ће се узети у обзир понашање и ангажовање лица током извршења казне и остварење донетог програма поступања.

Управа за извршење кривичних санкција и ОЗ Суботица предузеће мере како би се што већем броју осуђених омогућило образовање и стручно усавршавање.

Осуђеним лицима са недовршеним основним образовањем, пружиће се могућност да похађају обуке, сходно испољеним интересовањима и потенцијалима.

У ОЗ Суботица ће се у сваком појединачном случају процењивати безбедносне ризике за радно ангажовање осуђених у групи „В“ и исти ће се преиспитивати у периодичним интервалима не дужим од три месеца, што ће се писмено констатовати.

У оба простора за време на свежем ваздуху (шеталишта) ОЗ Суботица поставиће се надстрешнице димензија подобних да се сва лица која су изведена у шетњу заклоне од атмосферских падавина.

ОЗ Суботица омогућиће лицима лишеним слободе коришћење постојећег посебног простора (теретане), опремљеног справама за вежбање.

ОЗ Суботица ће обезбедити притвореницима боравак на свежем ваздуху у трајању од најмање два часа дневно.

ОЗ Суботица ће обезбедити притвореницима коришћење расположивих спортских реквизита приликом боравка на свежем ваздуху.

ОЗ Суботица ће, свим осуђеним лицима смештеним у затвореном одељењу, омогућити праћење ТВ и радио програма.

ОЗ Суботица ће обезбедити и адекватно опремити посебне просторије за посете блиских лица осуђеног.

ОЗ Суботица ће обезбедити услове да посете притвореницима трају један час и обавестиће надлежни суд о постојању могућности Завода да организује посете притвореника у складу са прописима.

Управа за извршење кривичних санкција предузеће мере како се у ОЗ Суботица, до изградње новог објекта који је у складу са важећим стандардима, не би смештала лица лишена слободе која имају потешкоће у кретању и којима је неопходна употреба инвалидских колица или других ортопедских помагала.

Управа за извршење кривичних санкција извршиће анализу потреба за коришћењем знаковног језика.

Сходно утврђеним потребама, Управа ће за запослене организовати обуке за учење знаковног језика.

Управа за извршење кривичних санкција обезбедиће у ОЗ Суботица услуге превођења на језике које странци/мигранти најчешће користе.

У ОЗ Суботица обезбедиће се технички услови за обављање телефонских разговора странаца лишених слободе са иностранством, као и остваривање права да се одмах по пријему странац јави породици или лицу које одреди. Управа за извршење кривичних санкција обезбедиће у свим установама за извршење кривичних санкција техничке услове за обављање телефонских разговора странаца лишених слободе са иностранством, као и да се одмах по пријему јаве породици или лицу које одреде.

ОЗ Суботица ће ангажовати довољан број медицинских сестара (техничара) како би се обезбедило њихово стално присуство у Заводу. ОЗ Суботица ће обезбедити да особље ангажовано на пословима здравствене заштите има законом прописане лиценце за рад издате од надлежне коморе здравствених радника.

ОЗ Суботица ће обезбедити услуге најмање једног лекара психијатра, радно ангажујући лекара одговарајуће струке, чиме ће постићи да лекар специјалиста психијатрије (или неуропсихијатрије) буде присутан у Заводу, сходно утврђеним потребама осуђених.

ОЗ Суботица ће обезбедити да се за свако лице које је смештено у Завод, без обзира на дужину казне, по обављеном првом лекарском прегледу при пријему отвори здравствени картон.

Лекар у ОЗ Суботица ће управнику у писменој форми подносити периодичне извештаје о здравственом стању осуђених, као и налазе и препоруке у вези са неопходним физичким активностима осуђених. Копије датих писаних препорука чуваће се у архиви Одсека за здравствену заштиту.

ОЗ Суботица ће обезбедити да сва средства која се користе за пружање здравствене заштите буду у року употребе који је означио произвођач, као и да се повуку из употребе и из просторија за пружање здравствене заштите уклоне сва средства којима је протекао рок употребе.

ОЗ Суботица ће обезбедити стоматолошку ординацију, са одговарајућом опремом, прибором и материјалом за лечење, поправку и вађење зуба.

У ОЗ Суботица је потребно обезбедити континуирано присуство лица са медицинском квалификацијом које ће, поред осталих професионалних активности, вршити поделу лекова, како се не би дешавало да тај посао обавља немедицинско особље.

ОЗ Суботица ће на видном месту испред лекарске ординације и/или на спољашњој страни врата лекарске ординације, као и у самој ординацији истакнути јасну забрану за немедицинско особље да присуствује лекарском прегледу лица лишеног слободе, а о овоме обавестити све припаднике Службе за обезбеђење. Врата од лекарске ординације током обављања медицинских радњи морају бити затворена.

Припадници Службе за обезбеђење су дужни да лекара упозоре на све безбедносне аспекте који су релевантни за доношење одлуке од стране лекара о присуству немедицинског особља лекарском прегледу.

Уколико лекар захтева присуство немедицинског особља прегледу и/или другим медицинским радњама, неопходно је да чињеница о таквом захтеву, као и подаци о присутном немедицинском особљу буду забележени у медицинској документацији за конкретно лице лишено слободе.

Лекар у ОЗ Суботица ће приликом првог лекарског прегледа у здравствени картон уносити све податке до којих је дошао приликом првог прегледа.

ОЗ Суботица ће обезбедити да свако лице лишено слободе за које је ван Завода заказано пружање здравствене услуге (нпр. специјалистички преглед, рендгенско снимање и др.) буде спроведено у заказано време.

ОЗ Суботица увешће евиденцију специјалистичких прегледа и других медицинских интервенција које су заказане ван Завода како би се централизовали подаци о потреби планираних спровођења ван Завода ради остваривања здравствене заштите.

ОЗ Суботица успоставиће и водиће посебну евиденцију о лицима која одбијају лечење, храну или воду.

ОЗ Суботица ће обезбедити да осуђено лице које је упућено у самицу буде обавезно контролисано од лекара најмање једном у току дана током целокупног трајања дисциплинске мере.

ОЗ Суботица ће водити индивидуалне стоматолошке картоне.

Управа за извршење кривичних санкција ће са Министарством здравља обезбедити да се свим лицима која се налазе на издржавању казне затвора, када за то постоје медицинске индикације, под једнаким условима као и грађанима који живе у заједници, омогући приступ савременим мерама за лечење зависности од дроге, пре свега могућност укључивања у програм супституције.

ОЗ Суботица ће у случајевима самоповређивања лица лишених слободе, поред иницијалних лекарских прегледа ради процене степена повреда и утврђивања психолошког стање, обезбедити потребни терапеутски психијатријско/психолошки приступ.

Приликом првог лекарског прегледа по пријему у ОЗ Суботица, поред уобичајених елемената (на које је указано у одговарајућем поглављу извештаја), уколико се утврди постојање телесних повреда исте морају бити детаљно описане у здравственом картону, а поред тога треба да буде наведен податак од прегледаног лица о околностима под којима је дошло до настанка повреда. Такође, неопходно је да лекар да закључак о повезаности установљених повреда и добијених података од прегледаног лица о околностима под којима су повреде настале. Потребно је да се у Заводу води регистар повреда у којем ће се овакви случајеви евидентирати.

Лекар ће у писменој форми подносити управнику налазе и препоруке о побољшању хигијене у Заводу, стању санитарних услова и уређаја, грејања, осветљења и проветравања у просторијама у којима бораве лица лишена слободе.

Министарство здравља ће без одлагања извршити стручни надзор над радом лекара у Окружном затвору у Суботици. Министарство ће копију извештаја из надзора достави Националном механизму за превенцију тортуре.

Окружни затвор у Врању¹²¹

ОЗ Врање ће предузети мере и активности како би се омогућило да на свако лице лишено слободе дође законом предвиђених најмање осам кубних метара и четири квадратна метра простора, не рачунајући квадратуру санитарног чвора који се налази у свакој просторији – спаваоници, као и засебан лежај за свако лице.

Управа за извршење кривичних санкција предузеће одговарајуће мере из своје надлежности како би ОЗ Врање у што краћем року спровео упућену препоруку.

ОЗ Врање ће оформити просторију – спаваоницу у приземљу Завода која ће бити прилагођена потребама особа које имају потешкоће у кретању, односно којима је неопходна употреба инвалидских колича или других ортопедских помагала.

Казнено-поправни завод Ниш – одсек притвора у Пироту¹²²

КПЗ Ниш – Одсек притвора у Пироту ће просторију-спавоницу, предвиђену за задржавање по основу ЗКП, прилагодити смештају за једно лице, у складу са стандардима.

Лицима, према којима се мера задржавања спроводи у заводима за извршење кривичних санкција, током трајања задржавања обезбедиће се шетња у оквиру завода, као и основна хигијенска средства (сапун, тоалет папир, туширање и сл.).

Спаваонице у заводима предвиђене за задржавање по основу ЗКП биће покривене системом видео надзора, са могућношћу чувања/архивирања снимљеног материјала не краће од 30 дана.

I-3 – Препоруке упућене социјалним установама домског типа

Дом за смештај одраслих лица Кулина¹²³

Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања сачиниће план измештања корисника из Дома Кулина, имајући у виду да услед неодговарајуће локације Дома, корисницима није омогућено адекватно учешће у социјалној заједници нити контакт са спољашњом средином.

Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања предузеће мере како би се, без даљих одлагања, донео правилник којим ће се детаљно уредити питање обезбеђивања средстава за личне потребе корисника домског и породичног смештаја и висине износа новчаних средстава.

¹²¹ Извештај о посети Окружном затвору у Врању, број 281-95/16, дел. бр. 46136 од 25. новембра 2016. године.

¹²² Извештај о посети ПУ Пирот, број 281-61/16, дел. бр. 31204 од 15. августа 2016. године

¹²³ Извештај о посети Дому за смештај одраслих лица Кулина, број 281-36/16, дел. бр. 26834 од 14. јула 2016. године.

Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања сачиниће план обезбеђивања присутности довољног броја запослених. У том циљу, Министарство ће извршити анализу да ли постојећи нормативи омогућују обезбеђивање довољне присутности и адекватне бриге о корисницима.

Потребно је без одлагања корисницима који не напуштају кревете обезбедити адекватан начин смештаја и излазак напоље, на свеж ваздух.

Дом ће предузети мере како би већи број запослених који ради са корисницима прошао обуку за рад у сензорној соби, како би више корисника могло редовно да користи ову собу.

Дом ће сходно интересовањима и капацитетима корисника израдити индивидуалне планове активности и сходно томе утврдити потребна средства, људска и материјална, ради укључивања што већег броја корисника у организоване активности.

Дом ће предузети мере како би се обезбедила континуирана едукација за медицинске техничаре/сестре у стицању знања и развоју вештина потребних за успешну рехабилитацију корисника.

Дом ће обезбедити да се у сали за кинезитерапију обезбеди и опрема за одрасле.

Дом ће обезбедити да се свим корисницима омогући спровођење превентивне здравствене заштите у складу са стандардима предвиђеним Правилником о садржају и обиму права на здравствену заштиту из обавезног здравственог осигурања и о партиципацији за 2016. годину.

Дом ће обезбедити свим корисницима пружање услуга стоматолошке здравствене заштите без одлагања чим се за овим услугама укаже потреба.

Дом ће обезбедити да се услуге лекара специјалисте за физикалну медицину и рехабилитацију пружају сходно потребама корисника, а најмање два пута месечно.

Дом ће обезбедити да физиотерапеут који је запослен са пуним радним временом пружа број услуга који на дневном, односно годишњем нивоу одговара прописаним мерама извршења.

Потребан је додатан опрез и приступ проблему полипрагмазије у фармакотерапији корисника, јер је познато да велики број лекова могу да потенцирају или умање терапијске или нежељене ефекте сваког појединачног лека. Посебно треба размотрити полифармацију антипсихотика.

За адекватно и рационално лечење потребно је користити водиче добре клиничке праксе.

Дом ће увести индивидуални план лечења за сваког корисника, који ће садржати програме психосоцијалне рехабилитације, између осталог и у погледу окупационе (радне) терапије, групне терапије, индивидуалне психотерапије, активностима у спорту и слично.

Дом ће приликом израде индивидуалног плана лечења поштовати вољу, жељу и афинитете корисника, без обзира на његов правни статус.

Подаци садржани у евиденцијама о повредама које се воде у Дому морају одговарати подацима које у извештајима Дом доставља надлежним службама, укључујући и регионални завод за јавно здравље.

Дом ће обезбедити да се у евиденцијама, када су у питању повреде корисника, забележе подаци о околностима под којима је дошло до повређивања (уз навођење извора података – анамнестички/хетероанамнестичи), детаљан опис установљених повреда, као и закључак лекара о повезаности околности повређивања и установљене повреде.

Дом ће евиденцију умрлих корисника водити у обрасцу Протокола умрлих, односно водиће је на тај начин да се у евиденцији евидентирају најмање следећи подаци (редни број за текућу годину, име презиме и име родитеља умрлог, датум рођења умрлог, дан и час смрти, место смрти, узрок смрти на основу податка који је уписан у образац Потврда о смрти, податак о томе да ли је захтевано вршење обдукције, име и презиме лекара који је извршио преглед умрлог и издао потврду о смрти, податак о томе да ли је обдукција извршена, ако јесте у којој институцији, као и закључак о узроку смрти на основу обдукције и напомене). Лекари Дома неће издавати потврде о смрти за кориснике чија смрт наступи у Дому, већ ће Дом позивати доктора медицине који је на територији ГО Алексинац одређен за стручно утврђивање времена и узрока смрти. Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјалан питања ће, у сарадњи са релевантним органима власти, сачинити протокол о поступању у случајевима неочекиване (напрасне) смрти корисника у установама за социјално старање.

Дом ће меру физичког спутавања механичким ограничењем, тзв. фиксацију, вршити у потпуности у складу са прописима и установљеним стандардима поступања према особама са менталним сметњама, а нарочито:

- мера механичког ограничења корисника примениће се изузетно, када је то једино средство да се корисник спречи да својим понашањем озбиљно угрози сопствени живот и безбедност или живот и безбедност других лица;
- пре него што се примени мера механичког ограничења размотриће се и покушати примена мање рестриктивних мера;
- мера механичког ограничења корисника спроводиће се уз примену медицинских мера које ће омогућити да период примене мере буде што је могуће краћи;
- мера механичког ограничења пацијента спроводиће се на безбедном месту и на начин којим се у најмањој мери угрожава живот и здравље пацијента;
- мера механичког ограничења корисника спроводиће се наменским средствима (каишеви и сл.) подобним да се спутавање оствари на начин којим се у најмањој мери угрожава живот и здравље корисника;
- о примени мере механичког ограничења и дужини њеног трајања одлуку доноси психијатар, водећи рачуна да период примене мере буде што је могуће краћи, сходно важећим стандардима и правилима медицинске струке;
- уколико у одсуству психијатра други здравствени радник изврши механичко ограничавање пацијента за које процени да је у датом моменту неопходно и неодложно, обавезан је да о томе одмах обавести најближег психијатра, који је дужан да без одлагања приступити кориснику и процени оправданост примењеног механичког ограничавања, као и да ли је оно и даље потребно, те сходно томе донесе одговарајућу одлуку;
- психијатар који је донео одлуку о примени мере механичког ограничења, дужан је, док траје примена те мере, као и у примереном периоду након обуставе примене мере, да периодично обилази корисника према коме је мера примењена и да са дужном пажњом прати његово здравствено стање;
- када током извршења мере механичког ограничења психијатар утврди да корисник према коме је мера примењена више не представља опасност по себе или друго лице, корисник ће се без одлагања ослободити од примене мере;
- непосредно пре истека рока на који је одређена примена мере механичког ограничења, психијатар преиспитује неопходност примене мере у наредном

периоду и о томе доноси одлуку, с тим да ће наложити да се механички ограничени корисник одмах ослободи ако даља примена мере није неопходна;

- током примене мере механичког ограничења медицинско особље ће пружити појачану пажњу и у што већој мери бити непосредно присутно уз корисника који је механички ограничен, како та мера не би уједно представљала и његово осамљивање (изолацију);
- мера механичког ограничења неће се примењивати у просторији у којој су смештени корисници према којима није примењена мера механичког ограничења, нити ће другим корисницима бити омогућен приступ тој просторији;
- психијатар који је донео одлуку о примени мере механичког ограничења дужан је да без одлагања обавести директора Болнице или друго лице које је на то овластио директор, који о томе одмах обавештава законског заступника корисника према коме је мера примењена, односно члана уже породице корисника према коме је мера примењена;
- о примени мере механичког ограничења водиће се посебна књига, у којој се обавезно уносе сви битни подаци о примени мере, и то:
 1. разлози за примену мере механичког ограничења;
 2. опис мера примењених пре механичког ограничења;
 3. врста средстава коришћеног за механичко ограничење;
 4. податак о месту (просторији) у којој је примењена мера механичког ограничења;
 5. тачно време (дан/сат/минут) почетка мере механичког ограничења;
 6. име психијатра који је донео одлуку о примени мере механичког ограничења;
 7. име здравственог радника који је у одсуству психијатра, из разлога неопходности за хитним поступањем, извршио механичко ограничавање узнемиреног пацијента пре доношења одлуке од стране психијатра; када је о механичком ограничавању обавештен психијатар; мишљење психијатра о оправданости извршеног механичког ограничавања;
 8. опис медицинских мера примењених током механичког ограничења;
 9. опис свих евентуалних повреда корисника према коме је примењена мера механичког ограничења (насталих пре и током примене мере), као и евентуалних повреда других корисника или здравствених радника (насталих у догађају који је претходио механичком ограничавању);
 10. подаци о периодичним обилазцима корисника према коме је примењена мера механичког ограничења и праћењу његовог здравственог стања од стране психијатра (број обилазака, тачно време и трајање обилазака, спроведене радње);
 11. податак о времену обавештења директора дома или другог лица које на то овласти директор о примењеној мери механичког ограничења, као и податак да ли је и када обавештен законски заступник, односно члан уже породице пацијента према коме је мера примењена;
 12. наводи и коментари корисника током и непосредно након што је према њему примењена мера механичког ограничења;
 13. тачно време (дан/сат/минут) окончања мере механичког ограничења.

Дом ће обезбедити обуку здравствених радника о условима и поступку примене мере физичког спутавања узнемираних корисника, као и тренинге у примени напредних техника ненасилног физичког спутавања, а сходно посебном плану обучавања здравствених радника о начину и поступку примене мере физичког спутавања.

Дом Кулина прекинуће праксу држања кориснице у изолацији.

Дом ће успоставити посебне књиге - евиденције у сваком павиљону у које ће се бележити сви напади корисника на особље, као и сукоби који се догоде између корисника.

Потребно је успоставити одговарајуће формалне процедуре за подношење молби, притужби и жалби на рад установе и њених запослених, које могу подносити корисници или њихови родитељи, односно стараоци, као и одговарајуће процедуре за поступање по истима. Потребно је успоставити евиденције о поднетим молбама, притужбама и жалбама.

Установа за одрасле и старије „Гвозден Јованчићевић“ Велики Поповац¹²⁴

Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања предузеће мере како би се, без даљих одлагања, донео правилник којим ће се детаљно уредити питање обезбеђивања средстава за личне потребе корисника домског и породичног смештаја и висине износа новчаних средстава.

Установа ће сачинити анализу потребног броја запослених различитих профила како би се корисницима обезбедио адекватан третман у складу са важећим прописима и стандардима. Сачињену анализу Установа ће доставити Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања и Заштитнику грађана. Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања предузеће потребне мере како би се обезбедио потребан број медицинског, неговатељског и другог особља у складу са проценом потреба за адекватним третманом корисника и функционисањем Установе.

Установа ће за све кориснике обезбедити ормариће за одлагање личних ствари.

Установа ће обезбедити услове за поштовање приватности корисника приликом коришћења купатила и тоалета.

Установа ће обавештења о постојању видео надзора поставити на видљивим местима у свим просторијама у којима видео надзор постоји.

Установа ће обезбедити довољан број помагала (инвалидских колица, штапова са три и четири ослонаца као и шеталица и др.), у складу са потребама корисника.

Установа ће започети вођење посебне и уредне књиге евиденције о повредама корисника, у коју ће се уписивати сви случајеви повреда корисника. Свака повреда детаљно ће се описати, као и време настанка, тачну локализацију, начин настанка повреде, као и околности под којима је повреда настала.

Руководство Установе затражиће од органа локалне самоуправе на чијој територији се налази, да обезбеди доступност овлашћених лекара ради стручног утврђивања узрока и времена смрти, који ће вршити прегледе и издавати Потврде о смрти за кориснике преминуле у Установи. Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања ће, у сарадњи са релевантним органима власти, сачинити протокол о поступању у случајевима неочекиване (напрасне) смрти корисника у установама социјалне заштите домског типа.

Пристанак на медицинске мере Установа ће прибављати од корисника или овлашћених лица, уз претходно пружање обавештења, у складу са Законом о правима пацијената. Подаци у вези са прибављеним пристанком на медицинске мере или одбијањем истих биће део здравственог картона корисника. Ови подаци обухватиће и информацију о

¹²⁴ Извештај о посети Установи за одрасле и старије „Гвозден Јованчићевић“ Велики Поповац, број 281-70/16, дел. бр. 36367 од 21. септембра 2016. године.

правном статусу корисника, односно о томе ко је овлашћен да даје пристанак на медицинске мере.

Дом за лица са оштећеним видом „Збрињавање“ Панчево¹²⁵

Дом ће сачинити анализу потребног броја запослених различитих профила како би се корисницима обезбедио адекватан третман у складу са важећим прописима и стандардима.

Сачињену анализу Дом ће доставити Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Покрајинском секретаријату за социјалну политику, демографију и равноправност полова и Заштитнику грађана.

Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања и Покрајински секретаријат за социјалну политику, демографију и равноправност полова предузеће потребне мере како би се обезбедио потребан број медицинског, неговатељског и другог особља у складу са проценом потреба за адекватним третманом корисника и функционисањем установе.

Дом ће обезбедити услове за поштовање приватности корисника приликом пресвлачења и коришћења купатила.

Дом ће организовати смештај у стамбене куће тако да менталне сметње не буду препрека за смештај, односно и корисницима са менталним сметњама пружиће се могућност да буду смештени у исте.

Дом ће предузети одговарајуће мере како би се, у складу са потребама праћења здравственог стања, обезбедили чешћи психијатријски прегледи нарочито осетљивих категорија корисника (старије особе, соматски коморбидитет).

Медицинско особље убудуће неће ангажовати кориснике у асистенцијама приликом обављања медицинских интервенција.

Дом ће предузети мере како би се прибавио довољан број ортопедских помагала за непокретне и полупокретне кориснике (инвалидска колица, ходалице и др.), ради омогућавања лакшег кретања корисника у оквиру Дома и ван њега, као и апарат ЕКГ.

Руководство Дома затражиће од органа локалне самоуправе на чијој територији се налази, да обезбеди доступност овлашћених лекара ради стручног утврђивања узрока и времена смрти, који ће вршити прегледе и издавати Потврде о смрти за кориснике преминуле у установи.

Геронтолошки центар Нови Сад¹²⁶

Дом ће сачинити анализу потреба за особљем и структуру неопходног особља и исту доставити Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања и Покрајинском секретаријату за социјалну политику, демографију, равноправност полова.

¹²⁵ Извештај о посети Дому за лица са оштећеним видом „Збрињавање“, број 281-80/16, дел. бр. 42684 од 02. новембра 2016. године.

¹²⁶ Извештај о посети Геронтолошком центру Нови Сад – Радној јединици Дом за пензионере и старија лица на Новом насељу, број 281-58/16, дел. бр. 31070 од 12. августа 2016. године.

Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања и Покрајински секретаријат за социјалну политику, демографију и равноправност полова процениће оправданост изражених потреба за особљем, те предузети мере ради обезбеђивања довољног броја особља за рад у Дому, у складу са капацитетима Дома и важећим стандардима и нормативима.

Полупокретним и непокретним корисницима ће се омогућити да се купају више пута недељно.

Дом ће користити покретне параване приликом промене пелена, пресвлачења и одржавања хигијене корисника у собама, ради заштите њихове приватности.

Сваком кориснику чије здравствено стање то дозвољава биће омогућено да редовно излази на свеж ваздух и у отворен простор, уз помоћ особља у Дому.

Дом ће сачинити анализу потреба у кадровском и техничком смислу да би се обезбедило да сви корисници свакодневно проводе два сата дневно на свежем ваздуху.

Дом ће меру физичког спутавања механичким ограничењем, тзв. фиксацију, примењивати изузетно, у случајевима када је то једино средство да се корисник спречи да својим понашањем озбиљно угрози сопствени живот и безбедност или живот и безбедност других лица, и то у потпуности у складу са прописима и установљеним стандардима поступања према особама са менталним сметњама, а нарочито:

- мера механичког ограничења корисника примениће се изузетно, када је то једино средство да се корисник спречи да својим понашањем озбиљно угрози сопствени живот и безбедност или живот и безбедност других лица;
- пре него што се примени мера механичког ограничења размотриће се и покушати примена мање рестриктивних мера;
- мера механичког ограничења корисника спроводиће се уз примену медицинских мера које ће омогућити да период примене мере буде што је могуће краћи;
- мера механичког ограничења пацијента спроводиће се на безбедном месту и на начин којим се у најмањој мери угрожава живот и здравље пацијента;
- мера механичког ограничења корисника спроводиће се наменским средствима (каишеви и сл.) подобним да се спутавање оствари на начин којим се у најмањој мери угрожава живот и здравље корисника;
- о примени мере механичког ограничења и дужини њеног трајања одлуку доноси психијатар, водећи рачуна да период примене мере буде што је могуће краћи, сходно важећим стандардима и правилима медицинске струке;
- уколико у одсуству психијатра други здравствени радник изврши механичко ограничавање пацијента за које процени да је у датом моменту неопходно и неодложно, обавезан је да о томе одмах обавести најближег психијатра, који је дужан да без одлагања приступити кориснику и процени оправданост примењеног механичког ограничавања, као и да ли је оно и даље потребно, те сходно томе донесе одговарајућу одлуку;
- психијатар који је донео одлуку о примени мере механичког ограничења, дужан је, док траје примена те мере, као и у примереном периоду након обуставе примене мере, да периодично обилази корисника према коме је мера примењена и да са дужном пажњом прати његово здравствено стање;
- када током извршења мере механичког ограничења психијатар утврди да корисник према коме је мера примењена више не представља опасност по себе или друго лице, корисник ће се без одлагања ослободити од примене мере;
- непосредно пре истека рока на који је одређена примена мере механичког ограничења, психијатар преиспитује неопходност примене мере у наредном

периоду и о томе доноси одлуку, с тим да ће наложити да се механички ограничени корисник одмах ослободи ако даља примена мере није неопходна;

- током примене мере механичког ограничења медицинско особље ће пружити појачану пажњу и у што већој мери бити непосредно присутно уз корисника који је механички ограничен, како та мера не би уједно представљала и његово осамљивање (изолацију);
- мера механичког ограничења неће се примењивати у просторији у којој су смештени корисници према којима није примењена мера механичког ограничења, нити ће другим корисницима бити омогућен приступ тој просторији;
- психијатар који је донео одлуку о примени мере механичког ограничења дужан је да без одлагања обавести директора Болнице или друго лице које је на то овластио директор, који о томе одмах обавештава законског заступника корисника према коме је мера примењена, односно члана уже породице корисника према коме је мера примењена;
- о примени мере механичког ограничења водиће се посебна књига, у којој се обавезно уносе сви битни подаци о примени мере, и то:
 1. разлози за примену мере механичког ограничења;
 2. опис мера примењених пре механичког ограничења;
 3. врста средстава коришћеног за механичко ограничење;
 4. податак о месту (просторији) у којој је примењена мера механичког ограничења;
 5. тачно време (дан/сат/минут) почетка мере механичког ограничења;
 6. име психијатра који је донео одлуку о примени мере механичког ограничења;
 7. име здравственог радника који је у одсуству психијатра, из разлога неопходности за хитним поступањем, извршио механичко ограничавање узнемиреног пацијента пре доношења одлуке од стране психијатра; када је о механичком ограничавању обавештен психијатар; мишљење психијатра о оправданости извршеног механичког ограничавања;
 8. опис медицинских мера примењених током механичког ограничења;
 9. опис свих евентуалних повреда корисника према коме је примењена мера механичког ограничења (насталих пре и током примене мере), као и евентуалних повреда других корисника или здравствених радника (насталих у догађају који је претходио механичком ограничавању);
 10. подаци о периодичним обилазцима корисника према коме је примењена мера механичког ограничења и праћењу његовог здравственог стања од стране психијатра (број обилазака, тачно време и трајање обилазака, спроведене радње);
 11. податак о времену обавештења директора дома или другог лица које на то овласти директор о примењеној мери механичког ограничења, као и податак да ли је и када обавештен законски заступник, односно члан уже породице пацијента према коме је мера примењена;
 12. наводи и коментари корисника током и непосредно након што је према њему примењена мера механичког ограничења;
 13. тачно време (дан/сат/минут) окончања мере механичког ограничења.

Дом ће обезбедити обуку здравствених радника о условима и поступку примене мере физичког спутавања узнемираних корисника, као и тренинге у примени напредних техника ненасилног физичког спутавања, а сходно посебном плану обучавања здравствених радника о начину и поступку примене мере физичког спутавања.

Прибавиће се довољан број помагала за непокретне и полупокретне кориснике (колица, штаке, штапови и др.), ради омогућавања лакшег кретања корисника у оквиру Дома и

ван њега прибавиће се антидекубитални душеци и медицински кревети за непокретне кориснике у Дому.

Информисани пристанак на лечење и здравствени третман Дом ће прибављати од корисника или овлашћених лица, уз претходно пружање обавештења, у складу са Законом. Подаци у вези са прибављеним пристанком на лечење или одбијањем лечења биће део здравственог картона корисника. Ови подаци обухватиће и информацију о правном статусу корисника, односно о томе ко је овлашћен да даје пристанак на лечење.

I-4 – Препоруке упућене психијатријским установама

Општа болница у Суботици¹²⁷

Лекари Опште болнице Суботица убудуће неће полицијским службеницима уручивати лекарске извештаје о здравственом стању задржаних лица, која су у пратњи полиције доведена на лекарски преглед. Извештај лекара уручиваће искључиво прегледаном лицу.

Лекар ће полицијском службенику уручивати само мишљење о томе да ли је лице, с обзиром на актуелно здравствено стање, способно за задржавање, са евентуалним информацијама које су релевантне за даље поступање према том лицу (нпр. да ли му је током задржавања потребна посебна нега - терапија, посебна исхрана или слично).

Општа болница Суботица ће убудуће омогућити обављање НПМ посета Болници, било да су оне најављене или ненајављене, дневне или ноћне, у складу са важећим прописима. Руководство Опште болнице Суботица обавестиће све запослене о овлашћењима и надлежностима НПМ, како убудуће не би долазило до опструкција НПМ посета од стране запослених. Министарство здравља ће о овој препоруци обавестити све здравствене установе у којима су смештена лица са ментални сметњама, као и лица лишена слободе (задржана лица, притвореници, лица на издржавању казне затвора) која се налазе на болничком лечењу.

Лекари Опште болнице Суботица убудуће неће обављати лекарске прегледе пацијената - задржаних лица и осталих лица која се доводе у пратњи полиције испред болнице, у полицијском возилу, већ ће то радити искључиво у одговарајућим просторијама болнице, без присуства полицијских службеника.

Полицијски службеници ће присуствовати лекарском прегледу само на изричит захтев лекара, али под условом да не могу да чују разговор лекара и пацијента, и то само уколико постоје оправдани разлози за њихово присуство (нпр. опасност од бекства, опасност од напада лекара, опасност од самоповређивања лица и сл.), на које је дужан да их упозна полицијски службеник и што ће се евидентирати у протоколу о прегледу.

Приликом пријема у Болницу, Болница ће пацијентима издавати писану потврду о њиховим стварима и документима који су депоновани код Болнице. Особље Опште болнице Суботица ће приликом отпуста пацијената из болнице посветити дужну пажњу приликом враћања ствари и докумената, који су били у депозиту током њиховог боравка у Болници.

¹²⁷ Извештај о посети Служби за психијатрију Опште болнице у Суботици, број 281-42/16, дел. бр. 19490 од 25. маја 2016. године.

Општа болница Суботица, Служба за психијатрију, убудуће неће пацијенте задржавати и смештати у болницу без законског основа, већ ће сходно законским прописима спроводити процедуре за пријем у психијатријску установу.

Медицинске мере примењиваће се само уз пристанак пацијента, сем у изузетним, законом прописаним ситуацијама у којима је дозвољено лечење ових лица и без њиховог пристанка.

Лекари Опште болнице Суботица ће обављати телесни преглед лица лишена слободе, која су на преглед доведена у пратњи полицијских службеника. Када постоје индиције да је према том лицу насилно поступано, детаљан телесни преглед ће обављати без изузетка, како би утврдили и документовали телесне повреде и надлежном органу пријавили сваку недозвољену радњу.

У медицинској документацији уписиваће се мишљење лекара о узрочно – последичној вези између навода повређеног о настанку повреде и насталих повреда.

Болница ће меру физичког спутавања механичким ограничењем, тзв. фиксацију, вршити у потпуности у складу са прописима и установљеним стандардима поступања према особама са менталним сметњама, а нарочито:

- мера механичког ограничења корисника примениће се изузетно, када је то једино средство да се корисник спречи да својим понашањем озбиљно угрози сопствени живот и безбедност или живот и безбедност других лица;
- пре него што се примени мера механичког ограничења размотриће се и покушати примена мање рестриктивних мера;
- мера механичког ограничења корисника спроводиће се уз примену медицинских мера које ће омогућити да период примене мере буде што је могуће краћи;
- мера механичког ограничења пацијента спроводиће се на безбедном месту и на начин којим се у најмањој мери угрожава живот и здравље пацијента;
- мера механичког ограничења корисника спроводиће се наменским средствима (каишеви и сл.) подобним да се спутавање оствари на начин којим се у најмањој мери угрожава живот и здравље корисника;
- о примени мере механичког ограничења и дужини њеног трајања одлуку доноси психијатар, водећи рачуна да период примене мере буде што је могуће краћи, сходно важећим стандардима и правилима медицинске струке;
- уколико у одсуству психијатра други здравствени радник изврши механичко ограничавање пацијента за које процени да је у датом моменту неопходно и неодложно, обавезан је да о томе одмах обавести најближег психијатра, који је дужан да без одлагања приступити кориснику и процени оправданост примењеног механичког ограничавања, као и да ли је оно и даље потребно, те сходно томе донесе одговарајућу одлуку;
- психијатар који је донео одлуку о примени мере механичког ограничења, дужан је, док траје примена те мере, као и у примереном периоду након обуставе примене мере, да периодично обилази корисника према коме је мера примењена и да са дужном пажњом прати његово здравствено стање;
- када током извршења мере механичког ограничења психијатар утврди да корисник према коме је мера примењена више не представља опасност по себе или друго лице, корисник ће се без одлагања ослободити од примене мере;
- непосредно пре истека рока на који је одређена примена мере механичког ограничења, психијатар преиспитује неопходност примене мере у наредном периоду и о томе доноси одлуку, с тим да ће наложити да се механички ограничени корисник одмах ослободи ако даља примена мере није неопходна;
- током примене мере механичког ограничења медицинско особље ће пружити појачану пажњу и у што већој мери бити непосредно присутно уз корисника који

је механички ограничен, како та мера не би уједно представљала и његово осамљивање (изолацију);

- мера механичког ограничења неће се примењивати у просторији у којој су смештени корисници према којима није примењена мера механичког ограничења, нити ће другим корисницима бити омогућен приступ тој просторији;
- психијатар који је донео одлуку о примени мере механичког ограничења дужан је да без одлагања обавести директора Болнице или друго лице које је на то овластио директор, који о томе одмах обавештава законског заступника корисника према коме је мера примењена, односно члана уже породице корисника према коме је мера примењена;
- о примени мере механичког ограничења водиће се посебна књига, у којој се обавезно уносе сви битни подаци о примени мере, и то:

1. разлози за примену мере механичког ограничења;
2. опис мера примењених пре механичког ограничења;
3. врста средстава коришћеног за механичко ограничење;
4. податак о месту (просторији) у којој је примењена мера механичког ограничења;
5. тачно време (дан/сат/минут) почетка мере механичког ограничења;
6. име психијатра који је донео одлуку о примени мере механичког ограничења;
7. име здравственог радника који је у одсуству психијатра, из разлога неопходности за хитним поступањем, извршио механичко ограничавање узнемиреног пацијента пре доношења одлуке од стране психијатра; када је о механичком ограничавању обавештен психијатар; мишљење психијатра о оправданости извршеног механичког ограничавања;
8. опис медицинских мера примењених током механичког ограничења;
9. опис свих евентуалних повреда корисника према коме је примењена мера механичког ограничења (насталих пре и током примене мере), као и евентуалних повреда других корисника или здравствених радника (насталих у догађају који је претходио механичком ограничавању);
10. подаци о периодичним обилазцима корисника према коме је примењена мера механичког ограничења и праћењу његовог здравственог стања од стране психијатра (број обилазака, тачно време и трајање обилазака, спроведене радње);
11. податак о времену обавештења директора дома или другог лица које на то овласти директор о примењеној мери механичког ограничења, као и податак да ли је и када обавештен законски заступник, односно члан уже породице пацијента према коме је мера примењена;
12. наводи и коментари корисника током и непосредно након што је према њему примењена мера механичког ограничења;
13. тачно време (дан/сат/минут) окончања мере механичког ограничења.

Болница ће обезбедити обуку здравствених радника о условима и поступку примене мере физичког спутавања узнемираних пацијената, као и тренинге у примени напредних техника ненасилног физичког спутавања, а сходно посебном плану обучавања здравствених радника о начину и поступку примене мере физичког спутавања.

I-5 – Препоруке упућене органима власти ради унапређења поступања према избеглицама/мигрантима

Центар за азил у Крњачи¹²⁸

Центар за азил у Крњачи ће свако смештено лице задужити кључем од собе у којој је смештено.

Мишљење НПМ је да се корисницима Центра не пружају потпуне, јасне и недвосмислене информације о њиховом положају, што им, с обзиром на ситуацију у којој се налазе, ствара додатну узнемиреност. Како не би долазило до евентуалног стварања погрешних очекивања корисника Центра, потребно је да управа Центра уложи додатне напоре, те да на пажљив и јасан начин, уз помоћ преводилаца, овим лицима објасни ситуацију у којој се налазе, као и начине на које проблеми могу бити превазиђени или ублажени.

Центар за азил у Тутину¹²⁹

Центар за социјални рад у Тутину спроводиће без одлагања све потребне мере у циљу заштите малолетних страних лица без пратње који су смештени у Центру за азил.

Канцеларија за азил ће сва лица која се налазе у Центру за азил у Тутину и која су добила потврду о израженој намери за тражење азила у Републици Србији регистровати и издати им личну карту за лица која траже азил.

Центар за азил у Сјеници¹³⁰

Центар за социјални рад у Сјеници спроводиће без одлагања све потребне мере у циљу заштите малолетних страних лица без пратње који су смештени у Центру за азил у Сјеници.

Канцеларија за азил ће сва лица која се налазе у Центру за азил у Сјеници и која су добила потврду о израженој намери за тражење азила у Републици Србији регистровати и издати им личну карту за лица која траже азил.

Центар за азил у Сјеници у сарадњи са Домом здравља Сјеница предузеће све потребне мере за обављање комплетног здравственог прегледа лица која траже азил приликом пријема у Центар.

Центар за азил у Боговађи¹³¹

Центар за азил у Боговађи ће без одлагања започети вођење евиденције о лицима смештеним у Центру.

Овлашћено лице у Центру за азил у Боговађи ће у случају непоштовања прописаног кућног реда о томе обавештавати Канцеларију за азил.

У Центру за азил у Боговађи, лекарски извештаји и налази о специјалистичким прегледима миграната/мигранткиња биће доступни искључиво медицинском особљу ангажованом у Центру.

¹²⁸ Извештај о посети Центру за азил у Крњачи, број 281-4/16, дел. бр. 3422 од 03. фебруара 2016. године.

¹²⁹ Извештај о посети Центру за азил у Тутину, број 281-74/16, дел. бр. 36338 од 21. септембра 2016. године.

¹³⁰ Извештај о посети Центру за азил у Сјеници, број 281-73/16, дел. бр. 36356 од 21. септембра 2016. године.

¹³¹ Извештај о посети Центру за азил у Боговађи, број 281-71/16, дел. бр. 36344 од 21. септембра 2016. године.

Центар за азил у Боговаћи истаћи ће видно обавештење, на језицима који мигранти/тражиоци азила разумеју, да је исхрана прилагођена верским убеђењима лица исламске вероисповести.

Комесаријат за избеглице и миграције би требало да обезбеди у Центру за азил у Боговаћи несметано коришћење такозваног „дечијег кутка“, тако што ће ангажовати лице специјализовано за рад са децом.

Комесаријат за избеглице и миграције ће обезбедити континуирано присуство, односно доступност преводилаца у Центру за азил у Боговаћи, како би са странцима смештеним у њему могла да се одвија несметана комуникација.

Канцеларија за азил ће сва лица која се налазе у Центру за азил у Боговаћи и која су добила потврду о израженој намери за тражење азила у Републици Србији регистровати и издати им личну карту за лица која траже азил.

Прихватни центри у Адашевцима и Шиду¹³²

Сви поступајући органи ће надлежном органу пријављивати кривична дела која се гоне по службеној дужности.

Надлежни органи ће у свом будућем поступању обезбедити да се сваки случај злостављања и мучења избеглица и миграната који се деси на територији Републике Србије, адекватно забележи и документује кроз записнике, фотографије насталих повреда, изјаве, лекарске налазе и др. релевантну документацију.

Прихватни центри у Принциповцу, Шиду и Адашевцима¹³³

Комесаријат за избеглице и миграције ће предузети мере како би се у прихватним центрима у Принциповцу, Шиду и Адашевцима обезбедили услови за смештај особа са инвалидитетом.

Комесаријат за избеглице и миграције ће предузети одговарајуће мере како би се у Прихватним центрима у Принциповцу, Шиду и Адашевцима обезбедила довољна количина топле воде за потребе лица која бораве у центрима.

Комесаријат за избеглице и миграције ће анализирати потребе прихватних центара у Принциповцу, Шиду и Адашевцима за преводиоцима, узимајући у обзир број и структуру миграната који се налазе у овим центрима и на основу тога ангажовати преводиоце за потребне језике.

Комесаријат за избеглице и миграције ангажоваће стручна лица за пружање психолошке помоћи мигрантима који су смештени у прихватним центрима у Принциповцу и Адашевцима.

Комесаријат за избеглице и миграције ће у прихватним центрима у Принциповцу, Шиду и Адашевцима обезбедити посебну канцеларију за обављање поверљивих разговора миграната са стручним лицима која им пружају психолошку помоћ.

¹³² Извештај о посетама прихватним центрима у Адашевцима и Шиду, број 281-8/16, дел. бр. 8608 од 11. марта 2016. године.

¹³³ Извештај о посетама прихватним центрима у Принциповцу, Шиду и Адашевцима, број 281-98/16, дел. бр. 48887 од 12. децембра 2016. године.

Комесаријат за избеглице и миграције ће унутар просторија Прихватног центра у Принциповцу које су под видео надзором на видном месту истакнути обавештења о томе, на језицима које мигранти који су смештени у Центру разумеју.

Комесаријат за избеглице и миграције ће предузети мере како би довољна количина лекова била доступна за потребе лечења миграната који се налазе у Прихватном центру у Шиду.

Комесаријат за избеглице и миграције ће предузети мере како би лекари ангажовани у Прихватном центру у Шиду трауматске повреде које уоче на мигрантима, за које постоји сумња да су настале као последица насиља према њима, пријаве руководиоцу Центра.

Комесаријат за избеглице и миграције ће у Прихватном центру у Шиду поставити видео надзор над свим заједничким просторијама и двориштем Центра и истаћи видна обавештења о томе, на језицима које мигранти који су смештени у Центру разумеју.

Комесаријат за избеглице и миграције ће обезбедити да се снимци видео надзора чувају најмање 30 дана.

Комесаријат за избеглице и миграције ће успоставити ефикасан механизам притуживања на рад лица ангажованих у установама за смештај миграната и тражилаца азила и све наводе о лошем поступању ће испитати са дужном пажњом.

Комесаријат за избеглице и миграције ће у свим установама за смештај миграната и тражилаца азила истаћи обавештења о могућности и процедури притуживања на рад лица ангажованих у установама и информације о релевантним организацијама које им могу пружити помоћ у томе.

Министарство унутрашњих послова ће испитати наводе о учешћу полицијских службеника који су користили службено возило са регистарском таблицом број BG 330-ŠN у присилном враћању миграната из Републике Србије у Републику Бугарску.

Канцеларија за азил ће према мигрантима којима су издате потврде о израженим намерама да траже азил у Републици Србији и који су упућени у Прихватни центар у Адашевцима предузети радње прописане Законом о азилу.

Комесаријат за избеглице и миграције ће у Прихватном центру у Адашевцима обезбедити довољне количине постељине и средстава за одржавање личне хигијене и хигијене простора.

Комесаријат за избеглице и миграције ће повећати број службеница у Прихватном центру у Адашевцима.

Комесаријат за избеглице и миграције ће унутар просторија Прихватног центра у Адашевцима које су под видео надзором на видном месту истакнути обавештења о томе, на језицима које мигранти који су смештени у Центру разумеју.

Комесаријат за избеглице и миграције ће испитати наводе о онемогућавању специјалистичких лекарских прегледа мигрантима који су смештени у Прихватном центру у Адашевцима, а у случају утврђених недостатака предузеће мере у циљу унапређења приступа специјалистичкој здравственој заштити.

Прихватни центар у Суботици¹³⁴

У Прихватном центру биће израђен и на уочљив начин истакнут Кућни ред преведен на енглески, арапски и фарси језик.

Прихватни центар у Суботици¹³⁵

У Прихватном центру у Суботици Правила о кућном реду, преведена на енглески, арапски и фарси језик, ће се видно истакнути, на месту које је под надзором запослених у Центру (на улазу у управну зграду, са унутрашње стране прозора управне зграде или сл.).

Министарство унутрашњих послова и Полицијска управа у Суботици ће у циљу заштите безбедности миграната и других лица и њихове имовине обезбедити континуирано присуство униформисаних полицијских службеника у Прихватном центру у Суботици.

Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања и Центар за социјални рад града Суботице ће у циљу заштите рањивих група миграната (старих, жена, малолетника, жртава насиља и других) обезбедити континуирано присуство службеника центра за социјални рад у Прихватном центру у Суботици.

Комесаријат за избеглице и миграције ће предузети мере како би се у Прихватном центру у Суботици обезбедио тоалет прилагођен особама са инвалидитетом.

Прихватни центри у Суботици и Сомбору¹³⁶

Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања и Центар за социјални рад града Суботице ће предузети мере како би теренски стручни радници за рад са мигрантима више времена посвећивали стручном раду са рањивим групама миграната у Прихватном центру у Суботици.

Комесаријат за избеглице и миграције ће у Прихватном центру у Сомбору видно истакнути правила кућног реда и дневни режим активности, на језицима које мигранти разумеју.

Прихватни центри у Прешеву и Бујановцу¹³⁷

Комесаријат за избеглице и миграције и Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања ће предузети одговарајуће мере како би се у Прихватном центру у Прешеву обезбедила довољна количина топле воде за потребе лица која бораве у Центру.

Министарство унутрашњих послова ће испитати наводе о присилном одвођењу миграната из Републике Србије у Републику Македонију од стране полицијских службеника.

¹³⁴ Извештај о посети Прихватном центру у Суботици, број 281-21/16, дел. бр. 13230 од 08. априла 2016. године.

¹³⁵ Извештај о посети Прихватном центру у Суботици, граничним прелазима Хоргош и Келебија и Дому за децу ометену у развоју „Колевка“ – Суботица, број 281-62/16, дел. бр. 35361 од 13. септембра 2016. године.

¹³⁶ Извештај о посетама прихватним центрима у Суботици и Сомбору и граничним прелазима Хоргош и Келебија, број 281-99/16, дел. бр. 51783 од 27. децембра 2016. године.

¹³⁷ Извештај о посетама Прихватном центру у Прешеву, Привременом регистрационом центру у Бујановцу, Полицијској управи у Врању, Регионалном центру граничне полиције према Македонији и Центру за социјални рад у Прешеву, број 281-91/16, дел. бр. 47301 од 02. децембра 2016. године.

Комесаријат за избеглице и миграције ће назив акта који се издаје мигрантима приликом привременог изласка из Привременог регистрационог центра у Бујановцу уподобити његовој стварној намени.

Комесаријат за избеглице и миграције и Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања ће за потребе комуникације службеника и миграната у Привременом регистрационом центру у Бујановцу који не говоре арапски ни фарси језик обезбедити преводиоце за језике које ти мигранти говоре, пре свега за урду и пашту језик.

Парк Луке Ћеловића и Светониколски трг у Београду¹³⁸

Мишљење НППМ је да би појачано присуство припадника Министарства унутрашњих послова, у близини београдске аутобуске и железничке станице, повећало безбедност миграната/избеглица и других лица.

Мишљење НППМ је да би се постављањем покретних тоалета, побољшали хигијенски услови и спречио потенцијални ризик по здравље.

Став НППМ је да би надлежни органи без одлагања требало да предузму мере у циљу смештања миграната у институције система (центре за азил и прихватне центре).

Полицијска станица у Вршцу¹³⁹

Полицијска станица у Вршцу ће о чињеници или сумњи да се ради о малолетном мигранту без пратње без одлагања обавештавати надлежни центар за социјални рад и предузети друге потребне мере како би центар за социјални рад таквом малолетнику могао да пружи заштиту.

Министарство унутрашњих послова ће Полицијској станици у Вршцу обезбедити опрему потребну за издавање потврда о израженим намерама за тражење азила у Републици Србији.

Полицијска управа у Пироту и Регионални центар граничне полиције према Бугарској¹⁴⁰

Министарство унутрашњих послова ће обезбедити образац о правима преведен на арапски, фарси, урду и пашту, који ће полицијски службеници моћи да уруче мигрантима/ тражиоцима азила и којим ће их обавестити о правној ситуацији у којој се налазе и правима која имају, укључујући, али не ограничавајући се на:

- обавештење о прекршајној одговорности за нелегалан прелазак државне границе
- поступак реадмисије
- право на лекарски преглед;
- да не смеју бити принудно удаљени на територију где им прети прогон због њихове расе, пола, вере, националне припадности, држављанства, припадности одређеној друштвеној групи или политичког мишљења нити на територију на којој постоји ризик да ће бити подвргнути мучењу, нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању, као и да имају могућност да поднесу захтев за добијање азила у Републици Србији;

¹³⁸ Извештај о посети неформалном месту окупљања избеглица и миграната у Београду, број 281-60/16, дел. бр. 30616 од 10. августа 2016. године.

¹³⁹ Извештај о посетама Полицијској станици у Вршцу и Регионалном центру граничне полиције према Румунији - север, број 281-107/16, дел. бр. 51770 од 28. децембра 2016. године.

¹⁴⁰ Извештај о посетама Полицијској управи у Пироту и Регионалном центру граничне полиције према Бугарској, број 281-59/16, дел. бр. 30620 од 10. августа 2016. године.

- да, уколико сматрају да су им поступањем или пропуштањем поступања запосленог при вршењу службених задатака повређена људска и мањинска права и слободе, могу поднети притужбу надлежном лицу.

Полицијска управа у Врању и Регионални центар граничне полиције према Македонији¹⁴¹

Министарство унутрашњих послова ће за потребе комуникације полицијских службеника Полицијске управе у Врању и Регионалног центра граничне полиције према Македонији са мигрантима који не говоре енглески језик обезбедити преводиоце за језике које мигранти најчешће говоре, пре свега за арапски, фарси, урду и пашту језик.

Министарство унутрашњих послова ће обезбедити брошуре на језицима које мигранти најчешће говоре, које ће полицијски службеници Полицијске управе у Врању и Регионалног центра граничне полиције према Македонији уручивати затеченим мигрантима и којима ће их обавештавати о правној ситуацији у којој се налазе и правима која имају.

Полицијски службеници Полицијске управе у Врању и Регионалног центра граничне полиције према Македонији ће податке о идентитету миграната и друге релевантне чињенице, као и евентуално постојање њихове намере да траже азил у Републици Србији, утврђивати разговором са сваким мигрантом појединачно, уз присуство преводиоца за језик који тај мигрант говори.

Станица граничне полиције Београд на Аеродрому „Никола Тесла“¹⁴²

Министарство унутрашњих послова ће сачинити образац о правима и правном положају странаца којима је на Аеродрому „Никола Тесла“ одбијен улазак у Републику Србију и исти ће превести на језике које говори највећи број странаца (енглески, арапски, фарси, урду...).

Министарство унутрашњих послова предузеће мере из своје надлежности како би се обезбедио простор за смештај странаца којима је одбијен улазак у Републику Србију, у складу са важећим стандардима.

Министарство унутрашњих послова ће обезбедити да странци, којима је на Аеродрому „Никола Тесла“ одбијен улазак у Републику Србију, проводе најмање један сат дневно на свежем ваздуху, уколико се налазе дуже од 24 сата у транзитној зони.

Станица граничне полиције Београд на Аеродрому „Никола Тесла“¹⁴³

Станица граничне полиције Београд на Аеродрому „Никола Тесла“ ће у случајевима неопходности јасне и прецизне комуникације полицијских службеника са странцима ангажовати преводиоца за језик који та лица разумеју. Министарство унутрашњих послова ће омогућити ангажовање преводилаца за потребе комуникације полицијских службеника са странцима.

¹⁴¹ Извештај о посетама Прихватном центру у Прешеву, Привременом регистрационом центру у Бујановцу, Полицијској управи у Врању, Регионалном центру граничне полиције према Македонији и Центру за социјални рад у Прешеву, број 281-91/16, дел. бр. 47301 од 02. децембра 2016. године.

¹⁴² Извештај о посети Станици граничне полиције Београд на Аеродрому „Никола Тесла“, број 281-88/16, дел. бр. 40611 од 19. октобра 2016. године.

¹⁴³ Извештај о посети Станици граничне полиције Београд на Аеродрому „Никола Тесла“, број 281-94/16, дел. бр. 45687 од 22. новембра 2016. године.

Министарство унутрашњих послова и Аеродром „Никола Тесла“ предузеће мере како би се побољшала исхрана странаца којима је одбијен улазак у Републику Србију, а који се налазе у транзитној зони Аеродрома дуже од 24 сата. Потребно је да исхрана буде у количини подобној да одржи њихово здравље и снагу, да се састоји од макар једног куваног obroка дневно и да по потреби буде прилагођена њиховим верским уверењима и специфичним здравственим потребама.

Станица граничне полиције Београд на Аеродрому „Никола Тесла“ ће на видном месту у просторији у коју се смештају лица којима је одбијен улазак у Републику Србију истаћи информације о њиховим правима и процедурама за остваривање тих права, као и о могућности контакта релевантних домаћих и међународних организација које мигрантима пружају помоћ у остваривању њихових права.

Прихватилиште за странце у Падинској Скели¹⁴⁴

Министарство унутрашњих послова ће за странце који се примају у Прихватилиште за странце обезбедити образац о правима који ће им се уручити одмах по пријему и којим ће их обавестити о правној ситуацији у којој се налазе и правима која имају, укључујући, али не ограничавајући се на:

- информације о правним основима одређивања, трајању, разлозима за продужење трајања и начинима престанка боравка у Прихватилишту;
- право да о смештању у Прихватилиште одмах обавесте неког од чланова породице или друго блиско лице, о трошку Прихватилишта;
- право да траже да се о смештању у Прихватилиште обавести дипломатско-конзуларни представник државе чији су држављани, односно државе која штити њихове интересе, а странци чије интересе не штити ниједна држава да се обавести надлежна међународна организација;
- право на контакт са правним заступником, неометан и ненадзиран разговор са правним заступником и да правни заступник може присуствовати саслушањима пред органима власти;
- право да захтевају да их без одлагања прегледа лекар кога слободно изаберу, а ако он није доступан, лекар кога одреди полиција;
- да им се, уколико има здравствене или друге посебне потребе, обезбеди други одговарајући смештај;
- да се малолетни странац смешта у Прихватилиште са родитељем, односно другим законским заступником, осим ако надлежни орган старатељства процени да је за њега повољнији други смештај;
- да не смеју бити принудно удаљени на територију где им прети прогон због њихове расе, пола, вере, националне припадности, држављанства, припадности одређеној друштвеној групи или политичког мишљења нити на територију на којој постоји ризик да ће бити подвргнути мучењу, нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању, као и да имају могућност да поднесу захтев за добијање азила у Републици Србији;
- да малолетни странац не сме да се врати у земљу порекла или у трећу државу која је спремна да га прихвати док му се не обезбеди одговарајући пријем;
- да, уколико сматрају да су му поступањем или пропуштањем поступања запосленог при вршењу службених задатака повређена људска и мањинска права и слободе, могу поднети притужбу управнику Прихватилишта.

Прихватилиште за странце ће у анексу, намењеном за смештај мушких лица, побољшати хигијену спаваоница тако што ће извршити хигијенско кречење, замениће дотрајале касете за одлагање личних ствари, као и дотрајале санитарне уређаје.

¹⁴⁴ Извештај о посети Прихватилишту за странце у Падинској Скели, број 281-48/16, дел. бр. 25669 од 06. јула 2016. године.

Прихваталиште за странце ће спровести расположиве мере у циљу утицаја на лица смештена у Прихваталишту да одржавају личну хигијену, као и хигијену у простора у ком бораве и створиће услове за одржавање исте омогућавањем неопходних средстава и опреме.

Став НПМ је да би у новом Упутству, поред горе наведених, требало да стоје и одредбе о личним стварима које странац који борави у Прихваталишту може држати код себе и о начину чувања ствари које су му привремено одузете, као и одредбе о начину остваривања права и њиховој заштити (могућност обраћања и на који начин полицијским службеницима ради остваривања права и могућност притуживања управнику Прихваталишта, уколико странац сматра да су му поступањем или пропуштањем поступања запосленог при вршењу службених задатака повређена људска и мањинска права и слободе). Даље, имајући у виду да је садашњим Упутством прописано да се странцу омогућава купање најмање два пута недељно у летњем и једном недељно у зимском периоду, што је недовољно за одржавање доброг нивоа хигијене, новим Упутством је потребно предвидети учесталије купање. Такође, омогућавање посете свештеног лица не би требало бити условљено постојањем већег броја странаца исте вероисповести, како је то сада предвиђено, већ се сваком странцу треба омогућити, у оквиру правила кућног реда Прихваталишта, посета и разговор са свештеним лицем.

Министарство унутрашњих послова ће обезбедити да обрасци записника о отпусту странца из Прихваталишта, потврде о привремено одузетим предметима од странца, као и образац о правима странца буду преведени и доступни на језицима које разуме највећи број странаца који бораве у Прихваталишту (енглески, арапски, фарси, урду итд.).

Министарство унутрашњих послова ће у случајевима неопходности јасне и прецизне комуникације службеника Прихваталишта и здравствених радника са странцима који не разумеју српски ни енглески језик обезбеђивати преводиоца на језик који разумеју.

Министарство унутрашњих послова ће изменити Упутство о поступању према доведеним и задржаним лицима тако што ће прописати да ће се средства за везивање користити само када је то заиста неопходно, а не увек приликом транспорта сваког лица, као што је сада предвиђено.

У Прихваталишту за странце полицијски службеници неће увек приликом транспорта странаца службеним возилом свако лице везивати, већ ће то чинити само када сматрају да је то неопходно, у законом предвиђеним случајевима.

Овлашћени полицијски службеник у Прихваталишту за странце ће проверити сваку употребу средстава принуде од стране полицијских службеника који раде у Прихваталишту и оценити да ли је средство принуде у конкретном случају употребљено оправдано и правилно.

Министарство унутрашњих послова ће у Прихваталишту за странце обезбедити пружање континуиране здравствене заштите странцима који бораве у овој установи.

Здравствену документацију и евиденцију о лечењу странаца водиће здравствени радник, а подаци из здравствене документације и евиденције неће бити доступни немедицинском особљу.

Медицинску терапију (лекове и слично) странцима који бораве у Прихваталишту ће делити искључиво медицинско особље.

Прихватилиште за странце у Падинској Скели¹⁴⁵

Прихватилиште за странце ће спровести расположиве мере у циљу утицаја на лица смештена у Прихватилишту да одржавају личну хигијену, као и хигијену у простора у ком бораве.

Прихватилиште за странце ће обезбедити средства и опрему.

Свим лицима смештеним у Прихватилишту биће омогућено праћење телевизијског програма, а у складу са расположивим могућностима омогућиће се и праћење страних телевизијских канала.

Прихватилиште за странце омогућиће женама са децом дужи боравак на свежем ваздуху.

Прихватилиште за странце опремиће дечију собу адекватним садржајем за децу.

Министарство унутрашњих послова ће обезбедити периодичне посете психолога ради пружања психолошке подршке лицима која су смештена у Прихватилишту за странце.

Министарство унутрашњих послова ће по потреби ангажовати већи број полицијских службеника и службеница у Прихватилишту за странце, у складу са реалним потребама за несметан рад.

Министарство унутрашњих послова ће за потребе комуникације службеника Прихватилишта са странцима који не разумеју српски ни енглески језик обезбедити преводиоце на језике које лица разумеју, а нарочито на арапски и фарси.

Прихватилиште за странце ће постојеће евиденције водити и у електронској форми.

Министарство унутрашњих послова ће у Прихватилишту за странце обезбедити пружање континуиране здравствене заштите странцима који бораве у овој установи.

Министарство унутрашњих послова ставиће на располагање Прихватилишту за странце одговарајући број службених возила, потребних за несметано обављања службених задатака.

Завод за васпитање деце и омладине у Нишу¹⁴⁶

С обзиром да Завод малолетним страним лицима без пратње пружа услуге смештаја, здравствене заштите, исхране и покрива трошкове превоза, НПМ је мишљења да би Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања требало да предузме мере како би се повећала финансијска средства која се издвајају за Завод, а ради задовољења потреба малолетних странаца и пружања услуга социјалне заштите док су на смештају у Заводу.

Завод за васпитање деце и омладине у Београду¹⁴⁷

С обзиром да Завод малолетним страним лицима без пратње пружа услуге смештаја, здравствене заштите, исхране и покрива трошкове превоза од Завода до Управе за

¹⁴⁵ Извештај о посети Прихватилишту за странце у Падинској Скели, број 281-65/16, дел. бр. 32003 од 19. августа 2016. године.

¹⁴⁶ Извештај о посети Заводу за васпитање омладине у Нишу – Центру за смештај малолетних страних лица без пратње, број 281-25/16, дел. бр. 17953 од 16. маја 2016. године.

¹⁴⁷ Извештај о посети Заводу за васпитање омладине у Београду – Центру за смештај малолетних страних лица без пратње, број 281-6/16, дел. бр. 3428 од 03. фебруара 2016. године.

странце уколико изразе намеру да желе азил у Србији, као и до центара за азил ради њиховог даљег смештаја, НПМ је мишљења да Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања треба да предузме мере како би се повећала финансијска средства која се издвајају за Завод, а ради задовољења потреба малолетних странаца и пружања услуга социјалне заштите док су на смештају у Заводу.

Окружни затвор у Врању¹⁴⁸

ОЗ Врање ће учинити страним држављанима доступним информације које се тичу остваривања њихових права унутар Завода на језику који разумеју, тако што ће по потреби ангажовати преводиоце.

¹⁴⁸ Извештај о посети Окружном затвору у Врању, број 281-95/16, дел. бр. 46136 од 25. новембра 2016. године.

ДОДАТАК II

II-1 Конвенција против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака

Државе чланице ове конвенције,

Сматрајући да, сходно принципима Повеље Уједињених нација, признавање једнаких и неотуђивих права свих чланова људске породице представља основе слободе, правде и мира у свету,

Сматрајући да та права проистичу из достојанства неодвојивог од људске личности,

Сматрајући да су државе дужне да, на основу Повеље, нарочито члана 55. подстичу опште и стварно поштовање права човека и основних слобода,

Водећи рачуна о члану 5. Опште декларације о правима човека и о члану 7. Међународног пакта о грађанским и политичким правима према којима нико не може бити подвргнут тортури, нити суровим, нељудским или понижавајућим казнама или поступцима,

Водећи рачуна, такође, о Декларацији о заштити свих лица од мучења и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака, коју је усвојила Генерална скупштина 9. децембра 1975. године,

У жељи да повећају ефикасност борбе против мучења и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака у читавом свету,

Сагласиле су се о следећем:

ПРВИ ДЕО

Члан 1

1. У смислу ове конвенције, израз "тортура" означава сваки акт којим се једном лицу намерно наносе бол или тешке физичке или менталне патње у циљу добијања од њега или неког трећег лица обавештења или признања или његовог кажњавања за дело које је то или неко треће лице извршило или за чије извршење је осумњичено, застрашивања тог лица или вршења притиска на њега или застрашивања или вршења притиска на неко треће лице или из било којег другог разлога заснованог на било ком облику дискриминације ако тај бол или те патње наноси службено лице или било које друго лице које делује у службеном својству или на његов подстицај или са његовим изричитим или прећутним пристанком. Тај израз се не односи на бол или патње које су резултат искључиво законитих санкција, неодвојивих од тих санкција или које те санкције проузрокују.

2. Овај члан је без штете по било који међународни инструмент или било који национални закон који садржи или може садржавати одредбе ширег значаја.

Члан 2

1. Свака држава чланица предузима законске, административне, судске или друге ефикасне мере како би спречила извршење аката тортуре на територији под њеном јурисдикцијом.

2. Као оправдање за тортуру не може се наводити никаква изузетна околност било да се ради о ратном стању или опасности од рата, унутрашњој политичкој нестабилности или било ком другом ванредном стању.

3. Као оправдање за тортуру не може се наводити наредба неке претпостављене личности или органа власти.

Члан 3

1. Ни једна држава чланица неће протерати, истерати нити изручити једно лице другој држави ако постоје озбиљни разлози да се посумња да може бити подвргнуто тортури.
2. Да би утврдили постојање таквих разлога, надлежни органи водиће рачуна о свим релевантним околностима, укључујући, евентуално, постојање низа систематских, озбиљних, очигледних или масовних повреда права човека у тој држави.

Члан 4

1. Свака држава чланица настоји да се према њеном кривичном праву сва акта тортуре сматрају кривичним делима. Исти је случај и са покушајем вршења тортуре или неког другог акта који изврши неко лице, а који представља саучесништво или учествовање у акту тортуре.
2. Свака држава чланица одређује за ова кривична дела одговарајуће казне којима је узета у обзир њихова тежина.

Члан 5

1. Свака држава чланица предузима потребне мере како би утврдила своју надлежност за кривична дела споменута у члану 4. у следећим случајевима:
 - (а) ако је кривично дело извршено на територији под јурисдикцијом споменуте државе или на ваздухопловима или бродовима уписаним у тој држави;
 - (б) ако је наводно извршилац кривичног дела држављанин споменуте државе;
 - (ц) ако је жртва држављанин споменуте државе и ако она то сматра потребним.
2. Свака држава чланица предузима, такође, потребне мере како би утврдила своју надлежност за споменута кривична дела у случају да је наводни извршилац тих дела на територији под њеном јурисдикцијом и да га споменута држава не изручује, сходно члану 8, једној од држава споменутих у тачки 1. овог члана.
3. Ова конвенција не искључује ничију кривичну надлежност засновану на националном законодавству.

Члан 6

1. Ако сматра да је околностима то оправдано, након разматрања обавештења којима располаже, свака држава чланица на чијој се територији налази лице за које се сумња да је извршило кривично дело споменуто у члану 4. обезбеђује хапшење тог лица или предузима све потребне судске мере како би обезбедила његову присутност. То хапшење и те мере треба да буду у складу са законодавством споменуте државе; оне се могу спроводити само у року потребном за покретање кривичног гоњења или поступка за издавање.
2. Споменута држава претходно неодложно врши истрагу ради утврђивања чињеница.
3. Свако лице ухапшено у складу с тачком 1. овог члана може неодложно да ступи у контакт са најближим овлашћеним представником државе чије држављанство има или, ако је реч о апатриду, са представником државе у којој има уобичајено пребивалиште.
4. Ако је једна држава ухапсила једно лице, у складу с одредбама овог члана, она о том хапшењу и околностима којима се оправдава то хапшење одмах обавештава државе споменуте у тачки 1. члана 5. Држава која спроводи претходну истрагу споменуту у тачки 2. овог члана убрзо о томе саопштава закључке споменутих државама и обавештава их о томе да ли намерава да врши своју надлежност.

Члан 7

1. Држава чланица на територији под чијом јурисдикцијом је откривен наводни извршилац кривичног дела споменутог у члану 4. ако не изврши издавање тог извршиоца, у случајевима споменутих у члану 5, подноси предмет надлежним органима како би спровели кривични поступак.
2. Ти органи доносе одлуку под истим условима као и за свако друго тешко кривично дело општег права у складу с правним прописима те државе. У случајевима споменутих у тачки 2. члана 5. доказна правила која се примењују на гоњење и на осуду ни на који

начин нису мање строга од правила која се примењују у случајевима споменутим у тачки 1. члана 5.

3. Свако лице које се гони за било које кривично дело споменуто у тачки 4. има загарантовано право на правично поступање у свим фазама поступка.

Члан 8

1. Кривична дела споменута у тачки 4. се аутоматски уносе у сваки уговор о издавању закључен између држава чланица. Државе чланице се обавезују да ће унети споменута кривична дела у сваки уговор о издавању који буду закључиле између себе.

2. Ако једној држави чланици која издавање условљава постојањем уговора друга држава чланица, са којом није везана уговором о издавању, поднесе захтев за издавање, она може ову конвенцију сматрати као правну основу за издавање у погледу споменутих кривичних дела. Издавање зависи од других услова предвиђених правом замољене државе.

3. Државе чланице које издавање не условљавају постојањем уговора међусобно признају споменута кривична дела као случајеве за издавање у условима предвиђеним правом замољене државе.

4. Између држава чланица споменута кривична дела се сматрају, ради издавања, као учињена, како према месту њиховог извршења тако и према територији под јурисдикцијом држава које су дужне да утврде своју надлежност према тачки 1. члана 5.

Члан 9

1. Државе чланице пружају једне другима најширу могућу правну помоћ у сваком кривичном поступку у вези с кривичним делима споменутим у члану 4. укључујући и достављање свих доказних елемената којима располажу и која су потребна ради поступка.

2. Државе чланице извршавају своје обавезе у складу с тачком 1. овог члана сходно сваком уговору о правној помоћи који може постојати између њих.

Члан 10

1. Свака држава чланица ће се старати да упознавање и информисање о забрани тортуре буде саставни део образовања цивилног или војног особља задуженог за примену закона, медицинског особља, вршилаца јавних функција и осталих лица која на било који начин могу учествовати у чувању, саслушању или опхођењу са неком ухапшеном, или притвореном или затвореном особом.

2. Свака држава чланица уноси споменуту забрану у утврђена правила или упутства у вези с обавезама и дужностима тих лица.

Члан 11

Свака држава чланица врши систематски надзор над правилима, упутствима, методама и праксом саслушања и над одредбама у вези са чувањем и поступањем на било који начин са ухапшеним, притвореним или затвореним лицима на некој територији под њеном јурисдикцијом, а ради спречавања сваког случаја тортуре.

Члан 12

Свака држава чланица се стара да надлежни органи неодложно изврше непристрасну истрагу сваки пут кад постоје оправдани разлози да се посумња да је акт тортуре извршен на некој територији под њеном јурисдикцијом.

Члан 13

Свака држава чланица обезбеђује сваком лицу које тврди да је било подвргнуто тортури на некој територији под њеном јурисдикцијом право да се жали надлежним органима споменуте државе који ће неодложно и непристрасно испитати случај. Предузеће се мере ради обезбеђења заштите лица које се жалило и лица као сведока од сваког лошег поступања или било каквог застрашивања због поднесене жалбе или било какве дате изјаве.

Члан 14

1. Свака држава чланица, у свом правном систему, гарантује жртви неког акта тортуре право добијања накнаде и праведног и одговарајућег обештећења, укључујући средства потребна за његову што потпунију рехабилитацију. У случају смрти жртве акта тортуре, имаоци права те жртве полажу право на обештећење.
2. Овај члан не искључује никакво право на обештећење које би имала жртва или било које друго лице у складу с националним законодавством.

Члан 15

Свака држава чланица се стара да изјава за коју се докаже да је добијена тортуром не може да буде наведена као доказни елемент у неком поступку, осим против лица оптуженог за тортуру да би се утврдило да је изјава дата.

Члан 16

1. Свака држава чланица се обавезује да ће на територији под својом јурисдикцијом забранити примену других докумената о увођењу сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака, а која нису акта тортуре утврђена у члану 1, ако таква акта врши представник јавне функције или неко друго лице које иступа у службеном својству или на његово подстицање или са његовим изричитим или прећутним пристанком. Посебно, обавезе наведене у чл. 10, 11, 12. и 13. примењују се тако што ће појам тортуре бити замењен појмом других облика сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака.
2. Одредбе ове конвенције не иду на штету одредаба било ког међународног инструмента или националног закона који забрањује сурове, нељудске или понижавајуће казне или поступке или који се односе на издавање или протеривање.

ДРУГИ ДЕО

Члан 17

1. Образован је Комитет против тортуре (у даљем тексту: Комитет) чије су функције дефинисане. Комитет чини десет експерата високих моралних квалитета чија је компетентност у области права човека призната и који заседају у личном својству. Експерте бирају државе чланице, водећи рачуна о праведној географској заступљености и значају учешћа у раду Комитета неких лица са правним искуством.
2. Чланови Комитета се бирају тајним гласањем према листи кандидата које одреде државе чланице. Свака држава чланица може одредити једног кандидата кога бира међу својим држављанима. Државе чланице имају у виду значај чињенице да одређени кандидати истовремено буду чланови Комитета за права човека, основаног у складу с Међународним пактом о грађанским и политичким правима, који су спремни да буду чланови Комитета против тортуре.
3. Чланови Комитета се бирају приликом састанака држава чланица које сазива генерални секретар Организације уједињених нација и који се одржавају сваке друге године. На тим састанцима, на којима кворум чине две трећине држава чланица, за чланове Комитета бирају се кандидати који добијају највећи број гласова и апсолутну већину гласова представника држава чланица који су присутни и који гласају.
4. Први избори ће се обавити најкасније шест месеци после датума ступања на снагу ове конвенције. Четири месеца најмање пре датума сваког избора, генерални секретар Организације уједињених нација упућује писмо државама чланицама и позива их да своје кандидатуре поднесу у року од три месеца. Генерални секретар сачињава листу према алфаветском реду свих тако одређених кандидата, наводећи државе чланице које су их одредиле и доставља је државама чланицама.
5. Чланови Комитета се бирају не четири године. Они се могу поново изабрати ако буду поново кандидовани. Међутим, мандат пет чланова изабраних на првим изборима престаје након две године. Непосредно после првих избора, име тих пет чланова извлачи жребом председник састанка споменутог у тачки 3. овог члана.

6. Ако један члан Комитета премине, разреши се функција или из било ког разлога више не буде у стању да обавља своје функције у Комитету, држава чланица која га је одредила именује другог експерта, свог држављанина, који остаје у Комитету за преостало време мандата, под резервом одобрења већине држава чланица. Сматра се да је ово одобрење добијено, осим ако половина држава чланица или више од половине не изнесе супротно мишљење у року од шест недеља од тренутка када их генерални секретар Организације уједињених нација обавести о предложеном именовању.

7. Државе чланице сnose трошкове чланова Комитета за период у коме обављају функције у Комитету.

Члан 18

1. Комитет бира свој биро за период од две године. Чланови бироа могу бити поново бирани.

2. Комитет сам утврђује свој пословник. Тај пословник, међутим, треба да садржи нарочито следеће одредбе:

(а) за кворум је потребно присуство шест чланова;

(б) одлуке Комитета усвајају се већином гласова присутних чланова.

3. Генерални секретар Организације уједињених нација ставља на располагање Комитету особље и просторије који су му потребни за ефикасно обављање послова поверених му у складу са овом конвенцијом.

4. Генерални секретар Организације уједињених нација сазива први састанак чланова Комитета. После свог првог састанка, Комитет се састаје у свим приликама предвиђеним његовим пословником.

5. Државе чланице сnose трошкове одржавања састанака држава чланица и Комитета, укључујући плаћање Организацији уједињених нација свих трошкова, као што су трошкови особља и просторије које Организација буде ангажовала у складу са ставом 3. овог члана.

Члан 19

1. Државе чланице подnose Комитету, посредством генералног секретара Организације уједињених нација, извештај о мерама које су предузеле да би испуниле своје обавезе у складу са овом конвенцијом, у року од годину дана, рачунајући од дана ступања на снагу Конвенције за заинтересовану државу чланицу. Затим, државе чланице сваке четврте године подnose допунски извештај о свим новим предузетим мерама и друге извештаје које Комитет затражи.

2. Генерални секретар Организације уједињених нација доставља извештај свим државама чланицама.

3. Комитет разматра сваки извештај и може да даје уопштене коментаре о извештају које оцени потребним и доставља их свакој заинтересованој држави чланици. Та држава чланица може да их достави Комитету као одговор на све примедбе које сматра корисним.

4. Комитет може одлучити да у годишњем извештају, који сачињава у складу са чланом 24, понови све коментаре које је формулисао у складу са тачком 3. овог члана, заједно са примедбама које су по том питању добијене од заинтересоване државе чланице. Ако заинтересована држава чланица то захтева, Комитет, такође, може поновити извештај који је поднео на основу тачке 1. овог члана.

Члан 20

1. Ако Комитет прими веродостојна обавештења за која му се учини да садрже поуздана обавештења о томе да се тортура систематски примењује на територији једне државе чланице, он позива ту државу да сарађује у разматрању тих обавештења и да га, у том циљу, обавести о својим опаскама о том питању.

2. Водећи рачуна о свим примедбама које евентуално поднесе заинтересована држава чланица и о осталим одговарајућим обавештењима којима располаже, Комитет може, ако то сматра оправданим, да задужи једног или више својих чланова да приступе поверљивој истрази и да му о томе хитно поднесу извештај.

3. Ако се истрага спроводи у складу са тачком 2. овог члана, Комитет тражи сарадњу заинтересоване државе чланице. У договору са том државом чланицом, а ради истраге, може се предвидети посета територији те државе.

4. Након што размотри закључке које му члан или чланови поднесу сходно тачки 2. овог члана, Комитет доставља те закључке заинтересованој држави чланици, као и све коментаре и сугестије које сматра умесним имајући у виду дату ситуацију.

5. Целокупна активност Комитета споменута у тач. 1. до 4. овог члана поверљива је, а у свим етапама тог рада тежи се постизању сарадње са државом чланицом. Када заврши рад у вези са истрагом вођеном у складу са тачком 2. и након консултовања са заинтересованом државом чланицом, Комитет може одлучити да се у годишњи извештај који он сачињава у складу са чланом 24. унесе кратак извештај о резултатима рада.

Члан 21

1. Свака држава чланица ове конвенције може, у складу са овим чланом, изјавити у сваком тренутку да признаје да је Комитет надлежан да прима и разматра саопштења у којима једна држава чланица тврди да нека друга држава чланица не испуњава своје обавезе на основу ове конвенције. Та саопштења се могу примати и разматрати у складу са овим чланом само ако потичу од државе чланице која је дала изјаву да признаје, што се ње тиче, надлежност Комитета. Комитет не прима никакво саопштење које се односи на државу чланицу која није дала такву изјаву. Наведена процедура се примењује у вези са саопштењима која се приме у складу са овим чланом:

(а) Ако држава чланица ове конвенције сматра да нека друга држава такође чланица Конвенције не примењује одредбе Конвенције, она може, писменим путем, да скрене пажњу тој држави на то питање. У року од три месеца, рачунајући од датума пријема саопштења, држава којој је то саопштење упућено доставиће држави која је упутила саопштење, објашњење или било коју другу писмену изјаву којом се објашњавају питања и која треба да садржи што је могуће више и што кориснија обавештења о правилима поступка и о правним средствима, било да су већ коришћена, било да се користе или се тек могу користити;

(б) Ако у року од шест месеци, рачунајући од датума када држава којој је саопштење упућено прими то оригинално саопштење, питање не буде решено на задовољство двеју заинтересованих држава чланица, обе имају право да поднесу то питање Комитету, упућујући по једно саопштење Комитету и другој заинтересованој држави;

(в) Комитет може бити надлежан за предмет који му је поднесен у складу са овим чланом само након што буде сигуран да су сва расположива интерна правна средства искоришћена и исцрпљена, у складу са општепризнатим принципима међународног права. То правило се не примењује у случајевима у којима жалидбени поступци прекорачују разумне рокове нити у случајевима у којима је мало вероватно да ће жалидбени поступци дати задовољење лицу које је жртва кршења ове конвенције;

(г) Комитет одржава своје седнице иза затворених врата када разматра саопштења предвиђена овим чланом;

(д) Под резервом одредаба става (б), Комитет ставља своје добре услуге на располагање заинтересованим државама чланицама како би постигле мирно решење питања, засновано на поштовању обавеза предвиђених овом конвенцијом. У том циљу, Комитет може, ако то сматра потребним, основати ад хоц комисију за помирење;

(ђ) У сваком спору који му је поднесен у складу са овим чланом, Комитет може да затражи од заинтересованих држава чланица наведених у ставу (б) да му доставе сва одговарајућа обавештења;

(е) Заинтересоване државе чланице наведене у ставу (б) имају право да буду заступљене за време док Комитет разматра предмете и да дају примедбе усмено или писмено или у једној и у другој форми;

(ж) Комитет мора поднети извештај у року од дванаест месеци рачунајући од дана када је примио саопштење наведено у ставу (б):

(з) Ако је било могуће наћи решење у складу са одредбама става (б), Комитет се у свом извештају ограничава на кратко изношење чињеница и постигнутог решења;

(33) Ако се решење није могло наћи у складу са одредбама става (б), Комитет се у свом извештају ограничава на кратко изношење чињеница; текст писмених примедба и записник о усменим примедбама које су изнеле заинтересоване државе чланице додају се извештају.

За сваки предмет извештај се доставља заинтересованим државама чланицама.

2. Одредбе овог члана ступају на снагу када пет држава чланица ове конвенције дају изјаву предвиђену тачком 1. овог члана. Споменути изјаву држава чланица депонује код генералног секретара Организације уједињених нација који копије те изјаве доставља другим државама чланицама. Изјава се може повући у сваком тренутку саопштењем упућеним генералном секретару. То повлачење је без штете по разматрање сваког питања које је предмет саопштења већ достављеног у складу са овим чланом; никакво друго саопштење једне државе чланице неће се примити у складу са овим чланом након што генерални секретар прими саопштење о повлачењу изјаве, осим ако заинтересована држава чланица не да нову изјаву.

Члан 22

1. Свака држава чланица ове конвенције може, сходно овом члану, изјавити у сваком тренутку да признаје да је Комитет надлежан да прими и разматра саопштења која су му доставили појединци или су достављена у име појединаца који су под њеном јурисдикцијом и који утврде да су жртве кршења одредаба Конвенције од стране неке државе чланице. Комитет не прима никакво саопштење које се односи на једну државу чланицу која није дала такву изјаву.

2. Комитет оглашава неприхватљивим свако саопштење које је поднесено у складу са овим чланом, а које је анонимно или за које он сматра да представља злоупотребу права на подношење таквих саопштења или да је неспојиво са одредбама ове конвенције.

3. Под резервом одредаба тачке 2, свако саопштење које му је поднесено у складу са овим чланом Комитет упућује држави чланици ове конвенције која је дала изјаву у складу са тачком 1, а која је наводно прекршила било коју одредбу Конвенције. У року следећих шест месеци, споменута држава подноси Комитету писмено објашњење или изјаву којом се објашњавају питања и наводе, у случају потребе, мере које би она могла предузети ради побољшања ситуације.

4. Комитет разматра саопштења која је примио у складу са овим чланом, водећи рачуна о свим информацијама које су му поднели појединци или су поднесене у име појединаца или су их поднеле заинтересоване државе чланице.

5. Комитет неће разматрати ни једно саопштење појединца у складу са овим чланом, а да се претходно не увери у следеће:

(а) да исто питање није разматрано и да се не разматра пред неком другом међународном инстанцом надлежном за истрагу или решавање спора;

(б) да је појединац исцрпео сва интерна расположива средства; то правило се не примењује ако жалбени поступци премашују разумне рокове или ако је мало вероватно да ће они дати задовољење појединцу који је жртва кршења ове конвенције.

6. Комитет одржава седнице иза затворених врата ако разматра саопштења предвиђена овим чланом.

7. Комитет саопштава своје констатације заинтересованој држави чланици и појединцу.

8. Одредбе овог члана ступају на снагу када пет држава чланица ове конвенције дају изјаву предвиђену у тачки 1. овог члана. Држава чланица депонује ту изјаву код генералног секретара Организације уједињених нација, који доставља копије те изјаве осталим државама чланицама. Изјава се може повући у сваком тренутку саопштењем упућеним генералном секретару. То повлачење је без штете по разматрање сваког питања које је предмет саопштења које је већ достављено у складу са овим чланом. Никакво друго саопштење које је доставио појединац или је достављено за рачун појединца неће бити примљено у складу са овим чланом након што генерални секретар прими саопштење о повлачењу изјаве, осим ако заинтересована држава чланица није дала нову изјаву.

Члан 23

Чланови Комитета и чланови ад хоц комисија за помирење који би могли бити наименовани у складу са ставом (е) тачке 1. члана 21. имају право на олакшице, привилегије и имунитете који су признати експертима у служби Организације уједињених нација, као што су наведени у одговарајућим деловима Конвенције о привилегијама и имунитетима Уједињених нација.

Члан 24

Комитет подноси државама чланицама и Генералној скупштини Организације уједињених нација годишњи извештај о активностима које ће предузети у сврхе примене ове конвенције.

ТРЕЋИ ДЕО

Члан 25

1. Ова конвенција је отворена за потписивање свим државама.
2. Ова конвенција подлеже ратификацији. Инструменти о ратификацији ће бити депоновани код генералног секретара Организације уједињених нација.

Члан 26

Све државе могу приступити овој конвенцији. Приступање ће се вршити депоновањем инструмента о приступању код генералног секретара Организације уједињених нација.

Члан 27

1. Ова конвенција ступа на снагу тридесетог дана од дана депоновања код генералног секретара Организације уједињених нација двадесетог инструмента о ратификацији или о приступању.
2. За сваку државу која буде ратификовала ову конвенцију или јој приступи после депоновања двадесетог инструмента о ратификацији или о приступању, Конвенција ступа на снагу трећег дана од датума када та држава депонује свој инструмент о ратификацији или о приступању.

Члан 28

1. Свака држава ће моћи, у тренутку када потпише или ратификује ову конвенцију или јој приступи, изјавити да не признаје надлежност дату Комитету у складу са чланом 20.
2. Свака држава чланица која буде формулисала резерву у складу са одредбама тачке 1. овог члана моћи ће у сваком тренутку повући ту резерву саопштењем упућеним генералном секретару Организације уједињених нација.

Члан 29

1. Свака држава чланица ове конвенције може да предложи амандман и да поднесе свој предлог генералном секретару Организације уједињених нација. Генерални секретар саопштава предлог амандмана државама чланицама тражећи од њих да му саопште да ли прихватају организовање конференције држава чланица ради разматрања предлога и његовог стављања на гласање. Ако се за четири месеца од датума таквог саопштења најмање једна трећина држава чланица изјасни за одржавање те конференције, генерални секретар организује конференцију под покровитељством Организације уједињених нација. Сваки амандман који усвоји већина држава чланица које присуствују конференцији и које гласају, генерални секретар ће поднети на прихватање свим државама чланицама.
2. Амандман усвојен према одредбама тачке 1. овог члана ступа на снагу када две трећине држава чланица ове конвенције обавесте генералног секретара Организације уједињених нација да су га прихватиле у складу са процедуром предвиђеном њиховим уставом.

3. Када ступе на снагу, амандмани имају обавезујућу снагу за државе чланице које их прихвате, при чему остале државе чланице остају везане одредбама ове конвенције и свим претходним амандманима које су прихватиле.

Члан 30

1. Сваки спор између две или више држава чланица у вези са тумачењем или применом ове конвенције који се не може решити преговорима подноси се арбитражи на тражење једне од тих држава. Ако за шест месеци од датума захтева за арбитражу стране не постигну споразум о организовању арбитраже, свака од њих може поднети спор Међународном суду правде подносећи жалбу у складу са Статутом Суда.

2. Свака држава може, у тренутку када потпише или ратификује ову конвенцију или јој приступи, изјавити да се не сматра везаном одредбама тачке 1. овог члана. Остале државе чланице неће бити везане споменутим одредбама у односу на сваку државу чланицу која буде формулисала такву резерву.

3. Свака држава чланица која буде формулисала резерву у складу са одредбама тачке 2. овог члана моћи ће у сваком тренутку повући ту резерву саопштењем упућеним генералном секретару Организације уједињених нација.

Члан 31

1. Држава чланица може отказати ову конвенцију писменим саопштењем упућеним генералном секретару Организације уједињених нација. Отказивање добија дејство годину дана после датума када саопштење прими генерални секретар.

2. Такво отказивање не ослобађа државу чланицу обавеза које јој припадају у складу са овом конвенцијом у вези са сваким актом или сваким пропустом који почини пре датума када отказивање добије дејство. Отказивање није препрека за настављање разматрања сваког питања које је већ било изнесено пред Комитетом на дан када је отказивање добило дејство.

3. После датума када отказивање од једне државе чланице добије дејство, Комитет не предузима разматрање ни једног новог питања у вези са том државом.

Члан 32

Генерални секретар Организације уједињених нација саопштава свим државама чланицама Организације уједињених нација и свим државама које буду потписале ову конвенцију или јој буду приступиле:

(а) потписе, ратификације и приступања примљене на основу чл. 25. и 26;

(б) датум ступања на снагу Конвенције на основу члана 27. и датум ступања на снагу сваког амандмана применом члана 29;

(ц) отказивања примљена на основу члана 31.

Члан 33

1. Ова конвенција, чији су текстови на арапском, енглеском, француском, кинеском, руском и шпанском једнако веродостојни, биће депонована код генералног секретара Организације уједињених нација.

2. Генерални секретар Организације уједињених нација доставиће по једну прописно оверену копију ове конвенције свим државама.

ДОДАТАК - Закон о ратификацији Конвенције¹⁴⁹

Члан 3

Скупштина Социјалистичке Федеративне Републике Југославије даје следећу изјаву:

¹⁴⁹ Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори бр. 9/91

"- Југославија признаје, у складу са чланом 21. став 2. Конвенције, надлежност Комитета против тортуре да прима и разматра саопштења у којима једна држава чланица тврди да друга држава чланица не испуњава своје обавезе на основу ове конвенције;

- Југославија признаје, у складу са чланом 22. став 1. Конвенције, надлежност Комитета против тортуре да прима и разматра саопштења која су им доставили појединци или су достављена у име појединаца који су под њеном јурисдикцијом и који тврде да су жртве кршења одредаба Конвенције од стране неке државе чланице."

Члан 4

О извршавању одредаба овог закона стараће се Савезни секретаријат за правосуђе и управу.

II-2 Опциони протокол на уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака

ПРЕАМБУЛА

Државе чланице овог протокола,

Потврђујући да је тортура нељудско и друго сурово, нељудско или понижавајуће поступање или кажњавање забрањено и да представља озбиљно кршење људских права, Убеђене да су потребне даље мере ради постизања циљева Конвенције против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака,

Подсећајући да чланови 2. и 16. Конвенције обавезују сваку државу чланицу да предузме делотворне мере ради спречавања тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака на читавој територији под њеном надлежношћу,

Свесне да државе имају примарну одговорност за имплементацију ових чланова, да је јачање заштите лица лишених слободе и пуно поштовање њихових људских права заједничка обавеза свих, и да међународна имплементирајућа тела допуњују и јачају националне мере,

Подсећајући да делотворно спречавање тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака захтева едукацију и комбинацију различитих законских, управних, судских и других мера,

Подсећајући такође да се Светска конференција о људским правима чврсто одредила да напори за искорењивање тортуре треба пре свега да буду усмерени на превенцију и позвала да се усвоји опциони протокол уз Конвенцију чија је намера да се успостави превентивни систем редовних посета притворским јединицама,

Убеђене да се заштита лица лишених слободе од тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака може ојачати вансудским мерама превентивног карактера заснованим на редовним посетама притворским установама,

Споразумеле су се о следећем:

Први део ОПШТИ ПРИНЦИПИ

Члан 1

Циљ овог протокола је да успостави систем редовних посета местима где се налазе лица лишена слободе од стране независних међународних и домаћих тела, ради превенције тортуре и других сурових нељудских или понижавајућих казни и поступака.

Члан 2

1. Успоставља се Поткомитет за превенцију тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака (у даљем тексту: Поткомитет за превенцију) и вршиће функције утврђене овим протоколом.

2. Поткомитет за превенцију обављаће своје послове у оквирима утврђеним Повељом Уједињених нација и руководиће се принципима и циљевима из Повеље, као и нормама Уједињених нација које се односе на поступање са лицима лишеним слободе.

3. Исто тако, Поткомитет за превенцију руководиће се принципима поверљивости, непристрасности, неселективности, универзалности и објективности.
4. Поткомитет за превенцију и државе чланице сарађиваће у имплементацији овог протокола.

Члан 3

Свака држава чланица успоставиће, одредити или имати једно или више тела на националном нивоу која врше посете ради превенције тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака (у даљем тексту: национални механизам за превенцију).

Члан 4

1. У складу са овим протоколом, свака држава чланица дозволиће посете, од стране механизма наведених у чл. 2. и 3. сваком месту под њеном надлежношћу и управом где се налазе или се могу налазити лица лишена слободе било по основу наредбе издате од стране државног органа или на његов подстицај, или уз њену сагласност или пристанак (у даљем тексту: притворске установе). Ове посете предузимаће се у намери да се ојача, уколико је потребно, заштита ових лица од тортуре и других сурових нељудских или понижавајућих казни и поступака.
2. У смислу овог протокола лишавање слободе значи било који облик притвора или затварања или стављање лица у јавно или приватно место чувања, које то лице према одлуци судског, управног или другог тела не може да напусти својевољно.

Други део ПОТКОМИТЕТ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ

Члан 5

1. Поткомитет за превенцију састоји се од 10 чланова. Након педесете ратификације или приступања овом протоколу, број чланова Поткомитета за превенцију повећаће се на 25.
2. За чланове Поткомитета бирају се лица високих моралних квалитета, са доказаном стручношћу у области правосуђа, посебно кривичног права, затворске или полицијске управе, или у другим областима које имају везе са поступањем са лицима лишеним слободе.
3. Приликом састављања Поткомитета одговарајућа пажња биће дата равномерној географској расподели и заступљености различитих цивилизација и правних система држава чланица.
4. Приликом његовог састављања пажња ће такође бити посвећена избалансираној заступљености полова на основу принципа једнакости и недискриминације.
5. Држава чланица не може имати више од једног члана Поткомитета.
6. Чланови Поткомитета обављају своју дужност као појединци, независно и непристрасно и биће на располагању да ефикасно обављају своје дужности у Поткомитету.

Члан 6

1. Свака држава чланица може предложити, у складу са ставом 2, до два кандидата који испуњавају услове наведене у члану 5, и уз предлог ће доставити детаљне податке о квалификацијама кандидата.
2. (а) Кандидати морају бити држављани неке од држава чланица овог протокола.
(б) Најмање један од два кандидата мора бити држављанин државе која га кандидује.
(ц) Не може се кандидовати више од два држављанина једне исте државе чланице.
(д) Пре него што држава чланица кандидује држављана друге државе чланице мора да затражи и добије сагласност те државе чланице.
3. Најкасније пет месеци пре датума састанка држава чланица на коме ће се извршити избор, генерални секретар Уједињених нација упутиће допис државама чланицама

позивајући их да доставе имена својих кандидата у року од три месеца. Генерални секретар ће доставити списак сачињен по абecedном реду свих лица која су на тај начин предложена, наводећи које су их државе чланице кандидовале.

Члан 7

1. Чланови Поткомитета за превенцију бирају се на следећи начин:

- (а) првенствено ће се узимати у обзир испуњење услова и критеријума из члана 5. овог протокола;
- (б) први избор извршиће се најкасније шест месеци након ступања на снагу овог протокола;
- (ц) државе чланице бирају чланове Поткомитета тајним гласањем;
- (д) избори за чланове Поткомитета одржаће се на седници држава чланица која се одржава сваке две године, а коју сазива генерални секретар Уједињених нација. На тим седницама, где кворум чине две трећине држава чланица, у Поткомитет ће се изабрати лица која добију највећи број гласова и апсолутну већину гласова присутних представника земаља чланица који гласају.

2. Уколико, током изборног поступка, два држављанина једне државе чланице испуњавају услове за именовање у Поткомитет за превенцију, именоваће се кандидат који је добио већи број гласова. Када држављани добију исти број гласова, примениће се следећи поступак:

- (а) када је само један кандидован од стране државе чланице чији је држављанин, тај кандидат постаје члан Поткомитета за превенцију;
- (б) када су оба кандидата држављани државе чланице која их кандидује, одржаће се посебно тајно гласање ради утврђивања који ће од кандидата бити именован за члана;
- (ц) када ниједног од кандидата није кандидовала држава чланица чији су они држављани, одржаће се посебно тајно гласање ради утврђивања који ће од њих бити именован за члана.

Члан 8

У случају смрти или оставке члана Поткомитета или уколико из неког другог разлога није у могућности да обавља своје дужности, држава чланица која је кандидовала тог члана именује друго подобно лице, које поседује квалификације и испуњава услове наведене у члану 5, имајући у виду потребу за равномерном заступљеношћу различитих области стручности, које ће обављати ту функцију до следеће седнице држава чланица, а уз сагласност већине држава чланица. Сматра се да је сагласност дата уколико се половина или више од половине држава чланица не изјасне негативно у року од шест недеља по добијању обавештења од генералног секретара Уједињених нација о предложеном именовању.

Члан 9

Чланови Поткомитета за превенцију бирају се на период од четири године. Могу бити поново изабрани још једанпут уколико буду поново кандидовани. Мандат половине изабраних чланова престаје по истеку две године; одмах након првог избора, имена ових чланова биће одређена жребом од стране председавајућег седнице наведене у члану 7. став 1(д).

Члан 10

1. Поткомитет за превенцију бира своје функционере на период од две године. Они могу бити поново изабрани.

2. Поткомитет за превенцију доноси свој пословник. Овим пословником се између осталог прописује да:

- (а) половина плус један члан конституише кворум;
- (б) Поткомитет за превенцију доноси одлуке већином гласова присутних чланова;
- (ц) седнице Поткомитета за превенцију одржавају се без присуства јавности.

3. Генерални секретар Уједињених нација сазива прву седницу Поткомитета за превенцију. Време одржавања следећих седница се утврђује Пословником. Поткомитет

за превенцију и Комитет против тортуре одржаваће своје седнице истовремено најмање једанпут годишње.

Трећи део МАНДАТ ПОТКОМИТЕТА ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ

Члан 11

Поткомитет за превенцију:

(а) обилази места наведена у члану 4. и даје препоруке државама чланицама у вези са заштитом лица лишених слободе од тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака;

(б) у односу на националне механизме за превенцију:

(I) даје савете и помаже државе чланице, када је то потребно, у њиховом успостављању;

(II) одржава директан и, уколико је потребно, поверљив контакт са националним механизмима за превенцију и пружа им обуку и техничку помоћ у циљу јачања њихових капацитета;

(III) пружа им савете и помоћ у процени потреба и средстава потребних за јачање заштите лица лишених слободе од тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака;

(IV) даје препоруке и запажања државама чланицама у циљу јачања капацитета и мандата националних механизма за превенцију тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака;

(ц) сарађује у циљу превенције мучења уопште са одговарајућим телима Уједињених нација као и са међународним, регионалним и домаћим институцијама и организацијама које раде на јачању заштите лица од тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака.

Члан 12

Да би се Поткомитету за превенцију омогућило да изврши свој мандат на начин наведен у члану 11, државе чланице преузимају обавезу:

(а) да приме Поткомитет за превенцију на своју територију и да му омогуће приступ свим притворским установама како је дефинисано чланом 4. овог протокола;

(б) да доставе све релевантне информације које Поткомитет за превенцију може тражити ради процене потреба и мера које треба усвојити ради јачања заштите лица лишених слободе од тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака;

(ц) да подстичу и олакшавају контакте између Поткомитета за превенцију и националних механизма за превенцију;

(д) да разматрају препоруке Поткомитета за превенцију и да ступе у дијалог са истим о могућим имплементационим мерама.

Члан 13

1. Поткомитет за превенцију успоставиће, у почетку жребом, програм редовних посета државама чланицама ради испуњења свог мандата како је утврђено чланом 11.

2. Поткомитет за превенцију ће, након консултација, о овом програму обавестити државе чланице да би ове могле, без одлагања, да изврше практичне припреме у циљу реализације ових посета.

3. Посете врше најмање два члана Поткомитета за превенцију. Ове чланове могу пратити, уколико је потребно, и експерти са доказаним стручним искуством и знањем у областима које покрива овај протокол, који ће бити одабрани са списка стручњака који је припремљен на основу предлога држава чланица, Канцеларије Високог комесара Уједињених нација за људска права и Центра Уједињених нација за превенцију међународног криминала. У припреми списка, државе чланице могу да предложе

највише пет домаћих стручњака. Држава чланица у којој се посета врши може одбити укључивање одређеног експерта, након чега ће Поткомитет за превенцију предложити другог стручњака.

4. Уколико Поткомитет за превенцију сматра то одговарајућим, може да предложи краћу накнадну посету након редовне посете.

Члан 14

1. Да би се Поткомитету за превенцију омогућило да испуни свој мандат, државе чланице овог протокола су сагласне да му пруже:

(а) неограничен приступ свим информацијама у вези с бројем лица лишених слободе у притворским установама дефинисаним чланом 4, као и бројем таквих места и њиховом локацијом;

(б) неограничен приступ свим информацијама које се односе на поступање с тим лицима као и о условима притвора;

(ц) у складу са ставом 2, доле у тексту, неограничен приступ свим притворским установама и њиховим инсталацијама и објектима;

(д) могућност да насамо разговарају са лицима лишеним слободе без сведока, било лично или уз помоћ преводиоца уколико се сматра потребним, као и са било којим другим лицем за које Поткомитет за превенцију верује да може да пружи релевантне информације;

(е) слободу избора места која жели да посети и лица са којима жели да обави разговор.

2. Противљење посети одређеној притворској установи се може истаћи искључиво на основу хитних и изузетних потреба државне одбране, јавне безбедности, природних катастрофа, или озбиљног нарушавања реда у установи која се жели посетити а које привремено спречавају реализацију такве посете. Држава чланица се неће позивати на проглашење ванредног стања као разлога за противљење посети.

Члан 15

Ниједан орган или службено лице не може наложити, применити или допустити било коју санкцију против било ког лица или организације зато што су Поткомитету за превенцију или његовим представницима пренели неку информацију, било истиниту или неистиниту и такво лице или организација неће сносити никакве друге санкције ни на који начин.

Члан 16

1. Поткомитет за превенцију поверљиво саопштава своје препоруке и запажања држави чланици, и по потреби, националном механизму.

2. Поткомитет за превенцију објављује свој извештај, заједно са коментарима државе чланице, кад год држава чланица то затражи. Уколико држава чланица објави неки део извештаја, Поткомитет за превенцију може да објави извештај у целини или делимично. Међутим, лични подаци не могу се објављивати без изричитог пристанка лица о ком се ради.

3. Поткомитет за превенцију подноси јавни годишњи извештај о својим активностима Комитету против тортуре.

4. Уколико држава чланица одбије да сарађује са Поткомитетом, за превенцију у смислу чланова 12. и 14. или да предузме кораке да поправи ситуацију у складу са препорукама Поткомитета, Комитет против тортуре може, на захтев Поткомитета за превенцију, гласовима већине својих чланова да одлучи, након што држава чланица добије прилику да саопшти своје ставове, да изда саопштење за јавност у вези с тим питањем или да објави извештај Поткомитета.

Четврти део НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗМИ ПРЕВЕНЦИЈЕ

Члан 17

Свака држава чланица је дужна да има, одреди или уведе, најкасније годину дана након ступања на снагу овог протокола или након Његове ратификације или приступања овом протоколу, један или више независних националних механизма за превенцију тортуре на националном нивоу. Механизми које успостављају децентрализоване јединице могу бити одређени као национални механизми за превенцију у смислу овог протокола, уколико су у складу са његовим одредбама.

Члан 18

1. Државе чланице дужне су да гарантују функционалну независност националним механизмима превенције као и независност њиховог особља.
2. Државе чланице дужне су да предузимају неопходне мере да би стручно особље националних механизма имало потребне способности и стручна знања. Дужне су да настоје да осигурају равнотежу између полова, као и адекватну заступљеност етничких и мањинских група у земљи.
3. Државе чланице се обавезују да ставе на располагање неопходна средства за функционисање националних механизма превенције.
4. Приликом успостављања националних превентивних механизма, државе чланице су дужне да узму у обзир принципе који се односе на статус и функционисање националних институција за унапређење и заштиту људских права.

Члан 19

Национални механизми превенције морају имати најмање следећа овлашћења:

- (а) да редовно проверавају третман лица лишених слободе у притворским установама како су дефинисане у члану 4, с циљем да се, уколико је потребно, појача њихова заштита од тортуре, суровог, нељудског или понижавајућег кажњавања и поступања;
- (б) да дају препоруке надлежним органима у циљу побољшања третмана и положаја лица лишених слободе и да се спрече тортура, сурови, нељудски или понижавајући поступци и кажњавање, узимајући у обзир релевантне норме Уједињених нација;
- (ц) да подносе предлоге и дају мишљења у вези с важећим или предложеним законима.

Члан 20

Да би национални механизми за превенцију могли да извршавају своја овлашћења, државе чланице овог протокола обавезују се да им обезбеде:

- (а) приступ свим подацима о броју лица лишених слободе у притворским установама дефинисаним у члану 4, као и броју установа и њиховој локацији;
- (б) приступ свим подацима о третману ових лица и условима њиховог притвора;
- (ц) приступ свим притворским установама, њиховим инсталацијама и објектима;
- (д) могућност да воде приватне разговоре са лицима лишеним слободе без присуства сведока, било лично или са преводиоцем уколико је потребно, као и било којом другом особом за коју национални механизам за превенцију сматра да може да пружи значајне информације;
- (е) слободу да бирају места која желе да посете и лица са којима желе да разговарају;
- (ф) право да имају контакте са Поткомитетом за превенцију, да му достављају податке и састају се с њим.

Члан 21

1. Ниједан орган или службено лице не могу да наложе, примене, допусте или толеришу било коју санкцију против било ког лица или организације зато што су националном механизму за превенцију саопштили неку информацију, било истиниту или неистиниту, и ниједно такво лице или организација не смеју сносити неке друге консеквенце ни на који начин.

2. Поверљиве информације које прибавља национални механизам за превенцију биће заштићене. Лични подаци не смеју бити објављени без изричите сагласности лица о ком се ради.

Члан 22

Надлежне власти државе чланице дужне су да размотре препоруке националног механизма за превенцију и ступе у дијалог с њим у вези с могућим мерама имплементације.

Члан 23

Државе чланице овог протокола обвезују се да ће објавити и дистрибуирати годишње извештаје националних механизма за превенцију.

Пети део ИЗЈАВА

Члан 24

1. Приликом ратификације, државе чланице могу да дају изјаву којом одлажу извршење својих обавеза из поглавља III или IV овог протокола.
2. Одлагање ће важити највише три године. Након што држава чланица да одговарајућу изјаву и након консултација с Поткомитетом за превенцију, Комитет против тортуре може да продужи овај период за још две године.

Шести део ФИНАНСИЈСКЕ ОДРЕДБЕ

Члан 25

1. Трошкове које начини Поткомитет за превенцију при имплементацији овог протокола носе Уједињене нације.
2. Генерални секретар Уједињених нација дужан је да обезбеди неопходно особље и средства за ефикасно вршење дужности Поткомитета у складу са овим протоколом.

Члан 26

1. Оснива се посебни фонд у складу са релевантним процедурама Генералне скупштине, којим се управља у складу с финансијским прописима и правилима Уједињених нација, да би се помогло финансирање имплементације препорука које Поткомитет за превенцију даје држави чланици након посете, као и образовних програма за особље националних механизма за превенцију.
2. Посебни фонд може да се финансира путем добровољних доприноса од стране влада држава, међувладиних и невладиних организација и других јавних или приватних субјеката.

Седми део ЗАВРШНЕ ОДРЕДБЕ

Члан 27

1. Овај протокол је отворен за потписивање свим државама које су потписале Конвенцију.
2. Овај протокол подлеже ратификацији сваке државе која је ратификовала Конвенцију или приступила истој. Инструменти ратификације се депонују код генералног секретара Уједињених нација.
3. Овај протокол је отворен за приступање свакој држави која је ратификовала или приступила Конвенцији.
4. Приступање се врши депоновањем инструмента о приступању код генералног секретара Уједињених нација.

5. Генерални секретар Уједињених нација обавештава све земље које су потписале овај протокол или му приступиле о депоновању сваког инструмента ратификације или приступања.

Члан 28

1. Овај протокол ступа на снагу тридесетог дана од дана депоновања двадесетог инструмента ратификације или приступања код генералног секретара Уједињених нација.

2. За сваку државу која ратификује овај протокол или му приступи након депоновања код генералног секретара Уједињених нација двадесетог инструмента ратификације или приступања, овај протокол ступа на снагу тридесетог дана од дана депоновања њеног инструмента ратификације или приступања.

Члан 29

Одредбе овог протокола примењују се на све делове федералних држава без било каквих ограничења или изузетака.

Члан 30

На овај протокол не могу да се ставе никакве резерве.

Члан 31

Одредбе овог протокола не утичу на обавезе држава чланица које произлазе из било које регионалне конвенције којом се успоставља систем посета притворским установама. Поткомитет за превенцију и органи успостављени у складу с таквим регионалним конвенцијама подстичу се да сарађују и међусобно консултују у циљу избегавања дуплирања и ефикасног остварења циљева овог протокола.

Члан 32

Одредбе овог протокола не утичу на обавезе држава чланица четири Женевске конвенције од 12. августа 1949. и њихових Допунских протокола од 8. јуна 1977, или могућности било које државе чланице да одобри Међународном комитету Црвеног крста да посети притворске установе у ситуацијама које нису обухваћене међународним хуманитарним правом.

Члан 33

1. Било која држава чланица може да откаже овај протокол у било ком тренутку писменим обавештењем упућеним генералном секретару Уједињених нација, који ће о томе обавестити остале државе чланице овог протокола и Конвенције. Отказивање ступа на снагу годину дана од датума пријема обавештења од стране генералног секретара УН.

2. Отказивање неће имати дејство ослобађања државе чланице од њених обавеза према овом протоколу у односу на било који чин или ситуацију која наступи пре дана ступања на снагу отказивања, или у односу на мере које Поткомитет за превенцију усвоји или одлучи да усвоји у односу на дотичну државу чланицу, нити ће отказивање на било који начин ограничити даље разматрање било ког питања које је Поткомитет за превенцију почео да разматра пре датума ступања на снагу отказа.

3. Након датума када отказивање од стране државе чланице ступи на снагу, Поткомитет за превенцију неће започињати разматрање било ког новог питања везаног за ту земљу.

Члан 34

1. Свака држава чланица овог протокола може да предложи амандман и поднесе га генералном секретару Уједињених нација. Генерални секретар затим обавештава државе чланице овог протокола о предложеном амандману са захтевом да га обавесте да ли прихватају одржавање конференције држава чланица у циљу разматрања и гласања о предлогу. У случају да у року од четири месеца од таквог саопштења, најмање једна трећина држава чланица прихвата такву конференцију, генерални секретар ће сазвати

конференцију под покровитељством Уједињених нација. Било који амандман којег прихвати двотрећинска већина држава чланица које присуствују и гласају на конференцији генерални секретар УН подноси свим државама чланицама на прихватање.

2. Амандман који се прихвати у складу са ставом 1. овог члана ступа на снагу када га прихвати двотрећинска већина држава чланица овог протокола у складу са својим уставним поступком.

3. Када амандмани ступе на снагу, постају обавезујући за оне државе чланице које су их прихватиле, док за остале државе чланице и даље важе одредбе овог протокола и претходних амандмана које су прихватиле.

Члан 35

Чланови Поткомитета за превенцију и националних механизма за превенцију имаће привилегије и имунитете који су неопходни за независно извршавање њихових функција. Чланови Поткомитета за превенцију имаће привилегије и имунитете утврђене у одељку 22. Конвенције о привилегијама и имунитетима Уједињених нација од 13. фебруара 1946. у зависности од одредби одељка 23. те конвенције.

Члан 36

Приликом посете држави чланици, чланови Поткомитета за превенцију, ће без штете по одредбе и циљеве овог протокола и привилегије и имунитете које имају:

(а) поштовати законе и прописе земље домаћина, и

(б) уздржавати се од било којих радњи или активности које нису у складу с непристрасним и међународним карактером њихових дужности.

Члан 37

1. Овај протокол, чији су арапски, кинески, енглески, француски, руски и шпански текстови једнако веродостојни, депонује се код генералног секретара Уједињених нација.

2. Генерални секретар Уједињених нација доставиће оверене преписе овог протокола свакој држави.

II-3 Пример Споразума о сарадњи



РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА

285 - 7 / 16

Београд



Заштитник грађана
Zaštitnik građana

дел.бр. 6744 датум 24. 02. 2016.

СПОРАЗУМ О САРАДЊИ

Закључен између:

Република Србија Заштитник грађана

и

удружења **Београдски центар за људска права, Београда** (у даљем тексту: удружење)

Овим Споразумом уређује се сарадња коју ће Заштитник грађана остваривати са удружењем у обављању послова Националног механизма за превенцију тортуре (у даљем тексту: НПМ), а на основу Одлуке Заштитника грађана број 285-7/2016, од 23. 2. 2016. године, о избору удружења са којима ће Заштитник грађана сарађивати у обављању послова НПМ-а, и у складу са чл. 2а, ст. 2. Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака („Сл. лист СЦГ- Међународни уговори“, бр. 16/05 и 2/06 и „Сл. гласник РС - Међународни уговори“, бр. 7/11).

Сарадња Заштитника грађана са удружењем у обављању послова НПМ-а спроводиће се кроз учешће представника и сталних стручних сарадника удружења у:

- посетама местима где се налазе или се могу налазити лица лишена слободе (у даљем тексту: ЛЛС);
- изради извештаја или делова извештаја о обављеној посети местима где се налазе или се могу налазити ЛЛС;
- изради препорука за отклањање утврђених недостатака у раду установа где се налазе или се могу налазити ЛЛС;
- давање стручних налаза и мишљења о здравственом стању, нарочито насталим физичким повредама и претрпљеном психичком болу као последици било ког облика злостављања;
- дијалогу између НПМ и надлежних органа поводом спровођења препорука НПМ и унапређења положаја ЛЛС;
- изради извештаја или делова тематских извештаја о стању у области ЛЛС;
- сачињавању прилога за годишње извештаје НПМ;
- обуци чланова тима НПМ за посете местима где се налазе или се могу наћи ЛЛС;
- учешће и излагање на скуповима које организује НПМ у циљу промоције превенције тортуре и борбе против некажњивости за тортуру, као и кроз обављање осталих послова

НПМ-а у складу са чланом 2а. став 2. Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака.

У свим актима НПМ-а у чијем настанку је учествовало удружење биће назначен његов допринос, и на видном месту истакнут лого удружења.

Удружење је овлашћено да у својим актима и обраћањима јавности прикаже своју улогу коју има у обављању послова НПМ-а.

Удружење ће чувати као тајну све податке до којих дође на основу учешћа у обављању послова НПМ-а, а супротно поступање ће бити основ за моментални раскид Споразума.

Удружење има право на накнаду трошкова за активности које предузима на основу овог Споразума, а у складу са актом Заштитника грађана којим се регулише накнада трошкова при обављању послова НПМ-а од стране удружења.

Сарадња остварена на основу овог Споразума не утиче на остваривање надлежности Заштитника грађана и активности удружења заснованим на важећим прописима.

По ступању на овог Споразума удружење ће одредити овлашћено лице за остваривање сарадње са Заштитником грађана у остваривању послова НПМ-а, и о томе ће обавестити Заштитника грађана.

Измене и допуне овог Споразума могу се вршити сагласношћу воља и писаним путем.

Споразум је закључен на период 1.2.2016. до 31.1.2018. године и може сагласношћу воља бити продужен на период од још две године.

Споразум је сачињен у два истоветна примерка, по један за сваку страну потписницу.

ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА

**БЕОГРАДСКИ ЦЕНТАР ЗА
ЉУДСКА ПРАВА**

II-4 ОДЛУКА о висини накнаде за обављање послова НПМ¹⁵⁰

На основу члана 3. став 4. Одлуке о образовању и раду Стручне службе Заштитника грађана („Службени гласник РС“, број 105/07), Заштитник грађана, доноси

ОДЛУКУ о накнадама и наградама за обављање послова Националног механизма за превенцију тортуре

Члан 1.

Овом одлуком утврђује се висина надокнаде трошкова и награде за рад стручњака ангажованих на основу споразума Заштитника грађана са удружењима грађана о обављању послова Националног механизма за превенцију тортуре (у даљем тексту: НПМ), а у складу са чланом 2а. став 2. Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака („Сл. лист СЦГ – Међународни уговори“, број 16/05 и 2/06 и „Сл. гласник РС-Међународни уговори“, број 7/11).

Накнада трошкова

Члан 2.

Удружењу се путни трошкови за ангажованог стручњака надокнађују према броју пређених километара најкраћим путем (километража) .

Километража се надокнађује у износу од 10% од цене једног литра најквалитетнијег бензина по пређеном или започетом километру.

Члан 3.

Удружењу се трошкови за исхрану за ангажованог стручњака надокнађују за активности које је ангажовани стручњак морао да обави ван места пребивалишта или боравишта, у трајању више од осам часова, рачунајући и време потребно за долазак у место извршења активности и време потребно за повратак.

Трошкови за исхрану надокнађују се у висини дневнице за службено путовање у земљи, прописане Уредбом о накнади трошкова и отпремнини државних службеника и намештеника.

Члан 4.

Удружењу се трошкови за преноћиште за ангажованог стручњака надокнађују уколико ангажовани стручњак није могао истог дана да се врати у место пребивалишта, односно боравишта, као и ако је за извршење активности било потребно вишедневно одсуствовање из места пребивалишта, односно боравишта.

Трошкови за преноћиште надокнађују се према висини цене за преноћиште и доручак у хотелу до четири звездице, на основу приложеног рачуна.

¹⁵⁰ Одлука бр. 285-7/16, дел. бр. 6756 од 24. 2. 2016.г.

Члан 5.

Обрачунати трошкови увећавају се за износе евентуалних пореза или других фискалних обавеза.

Награда за рад

Члан 6.

Удружењу се исплаћује награда за рад ангажованог стручњака, обрачуната по броју започетих сати које је ангажовани стручњак провео у активности, односно по броју сачињених страна текста у формату А4.

Основица за обрачун награде јесте двоструки износ просечне месечне зараде по запосленом у Републици Србији, без пореза и доприноса, исплаћене за месец који је претходио предузетим активностима ангажованог стручњака, према подацима органа надлежног за послове статистике.

За посете установама у којима се налазе лица лишена слободе и са којима се обављају ненадзирани разговори, као и активности које се обављају ноћу и нерадним данима награда се увећава 100%.

Обрачуната награда за рад је нето износ који припада ангажованом стручњаку, која се Удружењу исплаћује увећана за износ пореза и доприноса.

Члан 7.

Удружењу се исплаћује награда за рад ангажованог стручњака у активностима НПМ:

1. припреме за посете местима где се налазе лица лишена слободе или за учешће у другим активностима;
2. посете местима у којима се налазе лица лишена слободе;
3. учешће у осталим активностима (дијалог са властима, учешће на скуповима и обукама...)
4. разматрање налаза прикупљених током посета или других активности;
5. припрема и структурирање извештаја, припрема и конципирање препорука за отклањање уочених недостатака или унапређење поступања;

Члан 8.

Удружењу се исплаћује награда за сачињавање писаних аката од стране ангажованог стручњака за потребе НПМ:

1. анализа, систематизација и структурирање материјала за припрему посете или других активности;
2. структурирање и сачињавање упитника и других помоћних материјала;
3. израда извештаја о обављеним посетама и препорука за унапређење поступања;
4. израда стручних налаза и мишљења о поступању према лицима лишеним слободе;
5. израда анализа и мишљења о прописима и стандардима, као и њиховом спровођењу;
6. израда осталих писаних аката;

Члан 9.

Средства за накнаду трошкова и награду за рад стручњака који су ангажовани преко удружења планирају се и обезбеђују у финансијском плану Заштитника грађана за сваку буџетску годину.

Члан 10.

Висина средстава за накнаду трошкова и награду за рад стручњака који су ангажовани преко удружења трошкова утврђује се и преноси удружењу на основу фактуре Удружења, уз коју је приложен обрачун накнаде трошкова и награде за обављене послове.

Обим обављених послова потврђује овлашћено лице НПМ, ваљаност обрачуна накнада за обављене послове потврђује овлашћено лице Одсека за материјално финансијске послове, а исплату одобрава овлашћено лице Заштитника грађана.

Пренос утврђене накнаде трошкова врши Одсек за материјално финансијске послове у складу са правилима функционисања плаћања у систему Трезора.

Уколико је уговорено вишемесечно извршавање послова са накнадом која се исплаћује периодично за сваки месец, сачињава се Обрачун за сваки период за који се врши исплата.

Члан 11.

Ова Одлука сачињена сходно одредбама Правилника о накнади трошкова у судским поступцима, донетим од стране Министра правде бр. 110-00-13/2016-05, од 01. фебруара 2016. године.

Члан 12.

Ова одлука ступа на снагу даном објављивања на огласној табли Стручне службе Заштитника грађана.

ГЕНЕРАЛНИ СЕКРЕТАР

Јасминка Јаковљевић